

Guide för studerandehälsovården 2020

FÖRÄLDRAD

Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:17

Guide för studerandehälsovården 2020

FÖRÄLDRAD

FÖRÄLDRAD

Social- och hälsovårdsministeriet

ISBN: 978-952-00-5425-0 (PDF)

Pärm: Tuula Holopainen, Irmeli Huhtala, Kuvatoimisto Rodeo, Shutterstock2020

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2020

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet	15.6.2020
Författare	Tiina Tuovila, Noora Seilo, Kristina Kunttu	
Publikationens titel	Guide för studerandehälsovården 2020	
Publikationsseriens namn och nummer	Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:17	
ISBN PDF	978-952-00-5425-0	ISSN PDF 1797-9854
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5425-0	
Sidantal	114	Språk ruotsi
Nyckelord	Studiegemenskapen, studerandehälsovård, hälsotjänster, studerande, studieförmåga, studiemiljö, mentalvårdstjänster, munhälsa	
Referat	<p>Studerandehälsovården ordnar hälso- och sjukvård för studerande och främjar studerandes hälsa och studieförmåga samt välbefinnandet i studiemiljön och studerandegemenskapen. I och med ändringarna i den lagstiftning som styr verksamheten samt den förändrade verksamhetsmiljön behövs det nya anvisningar, och därför ersätts guiden från 2006 med en ny guide.</p> <p>I guiden beskriver man studerandehälsovårdens lagstadgade uppgifter samt ger anvisningar om det praktiska genomförandet och rekommendationer för verksamhetspraxis. I guiden specificeras särskilt innehållet i hälso- och sjukvårdstjänsterna, vilka studerande som är berättigade till studerandehälsovård, statistikföringen, de hälsogranskningar som görs enligt exponeringen i arbetet, praxis vid behov av särskilt stöd samt tjänsterna för internationella studerande. Från ingången av 2021 kommer de tjänster som tillhandahålls av Studenternas hälsovårdsstiftelse att omfatta studerande inom yrkeshögskolor och ändringen av 17 § i hälso- och sjukvårdslagen att träda i kraft. Även detta har beaktats i guiden.</p> <p>Syftet med guiden är att stärka studerandehälsovården som helhet och att få till stånd enhetliga förfaranden för studerandehälsovården i hela landet. Guiden för studerandehälsovården är avsedd särskilt för personal och ansvariga personer inom studerandehälsovården för andra stadiet och högskolorna, men även för beslutsfattare och samarbetspartners.</p> <p>Denna version ersätts av nytt, modifierat material på http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9699-1.</p>	
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet	
Distribution/ beställningar	Sähköinen versio: julkaisut.valtionneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö	15.6.2020
Tekijät	Tiina Tuovila, Noora Seilo, Kristina Kunttu	
Julkaisun nimi	Opiskeluterveydenhuollon opas 2020	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:17	
ISBN PDF	978-952-00-5425-0	ISSN PDF 1797-9854
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5425-0	
Sivumäärä	114	Kieli ruotsi
Asiasanat	opiskeluterveydenhuolto, terveysterveyspalvelut, opiskelijat, opiskelukyky, opiskeluympäristö, opiskeluyhteisö, mielenterveyspalvelut, suun terveys	
Tiivistelmä	<p>Opiskeluterveydenhuollon tehtävänä on järjestää terveyden- ja sairaanhoitopalvelut opiskelijoille, edistää opiskelijoiden terveyttä ja opiskelukykyä sekä opiskeluympäristön ja -yhteisön hyvinvointia. Toimintaa ohjaavan lainsäädännön sekä toimintaympäristön muutokset edellyttivät uutta ohjeistusta, ja tämä opas korvaa vuonna 2006 ilmestyneen oppaan.</p> <p>Oppaassa kuvataan opiskeluterveydenhuollon lakisääteiset tehtävät, annetaan ohjeita niiden käytännön toimeenpanosta sekä suosituksia toimintakäytännöiksi. Opas tarkentaa erityisesti terveyden- ja sairaanhoitopalvelujen sisältöä, opiskeluterveydenhuoltoon oikeutettujen opiskelijoiden määrittelyä, toiminnan tilastointia, altistelähtöisiä terveystarkastuksia, käytäntöjä erityisen tuen tarpeen ilmetessä sekä kansainvälisten opiskelijoiden palveluja. Sisällössä huomioidaan myös ammattikorkeakouluopiskelijoiden siirtyminen Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön palvelujen piiriin vuoden 2021 alusta ja samaan aikaan voimaan tuleva terveydenhuoltolain 17 §:n muutos.</p> <p>Oppaan tavoitteena on vahvistaa opiskeluterveydenhuollon kokonaisuutta ja yhtenäistää opiskeluterveydenhuollon käytäntöjä eri puolilla maata. Opiskeluterveydenhuollon opas on tarkoitettu erityisesti toisen ja korkea-asteen opiskeluterveydenhuollossa toimiville ammattilaisille ja vastuhenkilöille, mutta myös päättäjille ja yhteistyökumppaneille.</p> <p>Tämän version korvaa uusi, muutettu aineisto osoitteessa http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9699-1.</p>	
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö	
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Social Affairs and Health	15.6.2020
Authors	Tiina Tuovila, Noora Seilo, Kristina Kunttu	
Title of publication	Guide on student health care 2020	
Series and publication number	Publications of the Ministry of Social Affairs and Health 2020:17	
ISBN PDF	978-952-00-5425-0	ISSN (PDF) 1797-9854
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5425-0	
Pages	114	Language Swedish
Keywords	student community, student health care, health services, students, ability to study, study environment, mental health services, oral health	
Abstract	<p>The purpose of student health care is to organise health and medical care services for students, to support their health and ability to study and to promote the wellbeing in the study environment and student community. The changes in the legislation governing the activities and the operating environment required new guidance, and this guide replaces the guide published in 2006.</p> <p>The guide describes the statutory tasks of student health care services and provides guidance on their practical implementation and recommendations for operating practices. In particular, the guide specifies the content of health and medical services, definition of students entitled to student health care, statistics on the activities, exposure-based health examinations, practices in the event of a need for special support, and the services for international students. The content also takes into account the transfer of students in universities of applied sciences to using the services of the Finnish Student Health Service from the beginning of 2021, as well as the amendment to section 17 of the Health Care Act, which will enter into force at the same time.</p> <p>The aim of the guide is to strengthen the whole range of student health care and to harmonise student health care practices across the country. The guide on student health care is intended especially for professionals and responsible persons in secondary and tertiary education, but also for decision-makers and cooperation partners.</p> <p>This version is replaced by new, modified material at http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-9699-1.</p>	
Publisher	Ministry of Social Affairs and Health	
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi	

Innehåll

1	Inledning	9
2	Studerandehälsovårdens mål, uppgifter och innehåll	11
2.1	Studerandehälsovårdens innehåll	11
2.2	Studerandehälsovårdens verksamhetsprinciper	15
3	Ordnandet av studerandehälsovården	17
	Ändringar från och med den 1 januari 2021	17
3.1	Studerande med rätt till studerandehälsovård	18
3.2	Tillgång till vård	20
3.3	Personal	21
3.3.1	Personalstruktur	21
3.3.2	Utbildning och kompetens	23
3.4	Planering, uppföljning och dokumentation	24
3.4.1	Kommunernas välfärdsplanering för unga	24
3.4.2	Planering och uppföljning av studerandehälsovårdens verksamhet	25
3.4.3	Dokumentation inom studerandehälsovården	27
3.5	Forskning	32
3.5.1	Enkäten Hälsa i skolan	32
3.5.2	Hälsö- och välfärdsundersökningen av högskolestuderande (KOTT)	33
3.5.3	Studerandebarmetern	33
3.5.4	Eurostudent	34
4	Studieförmåga	35
5	Studerandehälsovårdens verksamhetsmiljö	40
5.1	Studier på olika utbildningsstadier	40
5.1.1	Studier vid yrkesläroanstalt på andra stadiet	41
5.1.2	Gymnasiestudier	41
5.1.3	Opiskelu korkeakouluissa	42
5.2	Studerandehälsovården som en del av den sektorsövergripande individuellt inriktade elevhälsan	44
5.3	Studerandeorganisationerna och deras roll	45

6	En välmående läroanstalt	47
6.1	Studerandehälsovården som en del av studiemiljöarbetet och det generellt inriktade arbetet	47
6.1.1	Innehållet i det generellt inriktade arbetet	48
6.1.2	Generellt inriktad elevhälsa på andra stadiet	50
6.1.3	Särdragen i det generellt inriktade arbetet vid högskolorna	51
6.2	Hälsöfrämjande kommunikation	54
6.3	Granskning av läroanstaltsmiljön och gemenskapen	55
6.3.1	Granskningarna genomförs som ett sektorsövergripande samarbete	55
6.3.2	Granskningar i läroanstalter på andra stadiet	57
6.3.3	Granskningar vid högskolorna	57
6.4	Sora-lagstiftningen – lösningar vid olämplighet som studerande	58
6.4.1	Narkotikatestning enligt SORA-lagstiftningen	59
6.4.2	Indragning av studierätten	61
7	Hälsa- och sjukvårdstjänster för studerande	64
7.1	Hälsoundersökningar	64
7.1.1	Hälsoundersökningarnas mål och innehåll	64
7.1.2	Genomförande av hälsoundersökningar på andra stadiet	66
7.1.3	Genomförande av hälsoundersökningar vid högskolor	66
7.1.4	Hälsoundersökningar på grund av särskild fara för ohälsa och de hälsokrav arbetet ställer	67
7.2	Hälsövägledning	71
7.3	Gruppverksamhet	73
7.4	Förbyggande av smittsamma sjukdomar	74
7.4.1	Vaccinationer för studerande	74
7.4.2	Screening för tuberkulos	76
7.4.3	Förebyggande av salmonellos	78
7.5	Tjänster för sexuell och reproduktiv hälsa	79
7.5.1	Stöd och tjänster för sexuell och reproduktiv hälsa i studerandehälsovården	80
7.5.2	Prevention och abort	80
7.5.3	Könssjukdomar	81
7.5.4	Sexuellt våld	82
7.6	Mun- och tandvårdstjänster	82
7.6.1	Tillgång till mun- och tandvårdstjänster och tjänsternas innehåll	83
7.6.2	Kontroller av mun- och tandhälsan	83
7.6.3	Tillhandahållandet av mun- och tandvårdstjänster	84
7.7	Mentalvårds- och missbrukartjänster	85
7.7.1	Mielenterveys- ja päihdehäiriöt opiskelijoiilla	86
7.7.2	Arbetsfördelningen inom genomförandet av mentalvårds- och missbrukartjänsterna	86
7.7.3	Mental- och missbrukararbetets metoder	87

7.8	Särskilt stöd.....	89
7.9	Studerandehälsovårdens roll i utredningen av inlärningssvårigheter.....	91
7.10	Rehabilitering.....	93
8	Studerandes inkomst och stöd för boendet.....	94
8.1	Studiestöd.....	94
8.2	Bostadsbidrag och andra förmåner för studerande.....	95
8.3	Andra former av stöd för studerandes sociala trygghet.....	96
8.4	Studerandes skydd vid olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar.....	97
8.5	Internatboende.....	98
9	Studerandes ställning och rättigheter som kund.....	100
9.1	Dataskydd.....	100
9.1.1	Journalhandlingar.....	100
9.1.2	Utlämnande av patientuppgifter.....	101
9.1.3	Enkäter i studerandehälsovården.....	104
9.2	Kundavgifter.....	105
9.2.1	Avgifter inom den kommunalt anordnade studerandehälsovården.....	105
9.2.2	Universitetsstuderandes avgifter för studerandehälsovård.....	105
9.2.3	Kansainvälisten opiskelijoiden maksut.....	105
9.3	Val av vårdenhet.....	107
	Bilaga 1. Arbetsgrupp och sakkunniga.....	108
	Bilaga 2. Blankett för granskning av högskolors studiemiljöer, mall.....	110

1 Inledning

Social- och hälsovårdsministeriet gav ut de första riksomfattande anvisningarna för studerandehälsovården 2006. Sedan dess har studerandehälsovården utvecklats i många avseenden med hjälp av både utredningar, arbetsgrupper, anvisningar och lagstiftning. Därför behövde guiden uppdateras. Den här guiden för studerandehälsovården 2020 är helt nyskriven och ersätter den tidigare guiden. Guiden beskriver studerandehälsovårdens lagstadgade uppgifter. Hälso- och sjukvårdslagen och statsrådets förordning (338/2011) föreskriver om studerandehälsovården på en allmän nivå men går inte in på det exakta innehållet i tjänsterna. Därför innehåller den här guiden också rekommendationer om vårddinnehåll som inte regleras direkt i lagstiftningen.

Guiden för studerandehälsovården är avsedd för all personal inom studerandehälsovården från andra stadiets utbildning till högskoleutbildningen. Guidens syfte är att ge anvisningar och förenhetliga studerandehälsovårdens rutiner på olika håll i landet. Den uppdaterade guiden strävar efter att precisera i synnerhet innehållet i hälso- och sjukvårdstjänsterna, definitionen av vem som har rätt till studerandehälsovård och tjänsterna för internationella studerande. Guiden tar också upp bl.a. statistikföringen av verksamheten, exponeringsbaserade hälsoundersökningar och förfaranden när särskilda behov framträder.

Ändrad lagstiftning efter 2006 som påverkat studerandehälsovården är i synnerhet statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga (338/2011), hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) samt lagen om elev- och studerandevård (1287/2013). Även studerandehälsovårdens verksamhetsmiljö har förändrats. Reformen av yrkesutbildningen trädde i kraft den 1 januari 2018 och en stor del av yrkesstuderandena är numera vuxna. Sätten att avlägga examina har blivit mångsidigare i alla utbildningssektorer. Lagen om elev- och studerandevård införde strukturer för sektorsövergripande samarbete på andra stadiet. Yrkeshögskolornas studerande kommer att omfattas av Studenternas hälsovårdsstiftelses (SHVS) tjänster från och med ingången av 2021, då lagen om studerandehälsovård för högskolestuderande träder i kraft. Samtidigt träder en ändring i 17 § i hälso- och sjukvårdslagen i kraft enligt vilken det blir studerandehälsovårdens uppgift att ge vård och utlåtanden som krävs för hänvisning till psykioterapi.

Ändringarna vid ingången av 2021 behandlas i slutet av varje kapitel i guiden. Lagändringarna och förändringarna i verksamhetsmiljön förutsätter också nya anvisningar om hur lagstiftningen ska verkställas i praktiken.

Behovet av uppdaterade anvisningar blev också uppenbart i samband med social- och hälsovårdsministeriets utredning om studerandehälsovård (2012), arbetet i arbetsgruppen för utveckling av studerandehälsovården (2014) och social- och hälsovårdsministeriets kommuninfo 2018 (organiseringen av kommunernas studerandehälsovård). Även tillsynsmyndigheterna konstaterade 2019 att studerandehälsovården behöver organiseras bättre, servicesystemet är för splittrat och statistikföringen måste utvecklas. Tillsynsmyndigheterna uttryckte särskild oro över att mentalvårdstjänsterna för studerande är så splittrade. Det osammanhängande servicesystemet gör det svårare att uppsöka och förbinda sig till vården och besvärligare att följa upp tillgången till tjänsterna och bedöma patientsäkerheten.

Under 2000-talet har man också forskat mycket i studerandenas hälsa. Med hjälp av utredningar och forskning har social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd i anslutning till studerandehälsovården tagit fram guider om granskning av studiemiljön, mental- och missbrukarvård, elevhälsa och tillämpningen av SORA-lagstiftningen. Dessutom har Duodecim gett ut den omfattande boken *Opiskeluterveys om studerandehälsovård*. I den här guiden försöker vi undvika överlappningar med dessa publikationer genom att rekommendera dem för närmare information.

Social- och hälsovårdsministeriet önskar att den här nya guiden gör studerandehälsovårdsverksamheten klarare och stöder personalen i deras arbete för studerandenas välbefinnande. Guiden har utarbetats i samarbete med Institutet för hälsa och välfärd (THL), Folkpensionsanstalten (FPA) och Studenternas hälsovårdsstiftelse (SHVS). Även sakkunniga från Utbildningsstyrelsen, Arbetshälsoinstitutet och Helsingfors och Nylands sjukvårdsdistrikt har bidragit med viktiga insatser. Skribenterna och arbetsgruppen som planerat guiden presenteras i bilaga 1. Social- och hälsovårdsministeriet tackar alla som deltagit i arbetet, i synnerhet guidens redaktörer HvM Tiina Tuovila, ML Noora Seilo och MD, docent Kristina Kunttu.

2 Studerandehälsovårdens mål, uppgifter och innehåll

Mål

Studerandehälsovårdens mål är att främja studerandenas hälsa, välbefinnande och studieförmåga.

Studerandehälsovårdens uppgifter och innehåll

Studerandehälsovården ordnar hälso- och sjukvårdstjänster för studerande. Den ska också verka för att förbättra studieförhållandena. Till studerandehälsovården hör enligt hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010)

1. att främja en sund och trygg studiemiljö på läroanstalten och främja välbefinnandet bland de studerande samt att följa upp detta med tre års mellanrum
2. att följa och främja de studerandes hälsa, välbefinnande och studieförmåga, vilket omfattar två periodiska hälsoundersökningar för gymnasieelever och studerande i yrkesläroanstalt och hälsoundersökningar för alla studerande efter individuellt behov
3. att ordna hälso- och sjukvårdstjänster för studerande, vilka inbegriper tjänster inom mentalvårdsarbete och alkohol- och drogarbete, främjande av den sexuella hälsan och mun- och tandvård
4. att i ett tidigt stadium identifiera behovet av särskilt stöd eller undersökningar hos studerande och att stödja de studerande och vid behov hänvisa dem till ytterligare undersökningar eller fortsatt vård.

2.1 Studerandehälsovårdens innehåll

Bestämmelser om studerandehälsovårdens innehåll finns i 17 § i hälso- och sjukvårdslagen och de kompletteras av bestämmelserna i statsrådets förordning om

rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga (388/2011). Tjänsterna har samma innehåll oavsett vem som ordnar dem (kommunen eller FPA från och med den 1 januari 2021). Studerandehälsovården i utbildningar på andra stadiet ingår i elevhälsan.

Fördelningen av vårdansvaret vid kroniska sjukdomar mellan primärvården och den specialiserade sjukvården beskrivs i olika anvisningar och rekommendationer, t.ex. i social- och hälsovårdsministeriets guide Enhetliga grunder för icke-brådskande vård 2019, i God medicinsk praxis-rekommendationerna och i de regionala vårdkedjorna. Studerandehälsovården utför i de fallen primärvårdens uppgifter.

Studerandehälsovårdens uppgifter enligt hälso- och sjukvårdslagen kan indelas i tre verksamhetsformer: arbete i studiemiljön och studiegemenskapen, ordnande av hälsovårdstjänster och ordnande av sjukvårdstjänster. Verksamhetsformerna presenteras i tabell 1.

I tabell 2 finns de tjänster som inte hör till studerandehälsovårdens uppgifter. Studerandehälsovårdens resurser bör inte heller bindas upp vid att utfärda intyg för läroanstalterna vid kort sjukfrånvaro (1–5 dygn). I stället bör man diskutera förfarandena med läroanstalterna så att frånvaro på egen anmälan tillåts i högst 3–5 dygn.

Tabell 1. Verksamhetsformer och tjänster i studerandehälsovården Alla verksamhetsformer inbegriper också tjänster inom mentalvårdsarbete, alkohol- och drogarbete, främjande av den sexuella hälsan och mun- och tandvård.

Verksamhetsformer	Keskeiset palvelut
Studiemiljön och studiegemenskapen	<ul style="list-style-type: none"> • Regelbundet samarbete med intressentgrupper, i synnerhet läroanstalter och studerandeorganisationer (elevhälsan på andra stadiet) • Sakkunnigverksamhet • Hälsöfrämjande information • Granskningar av studiemiljön med tre års mellanrum och årlig uppföljning
Hälsovårdstjänster Uppföljning och främjande av hälsan, välbefinnandet och studieförmågan på individnivå	<ul style="list-style-type: none"> • Hälsövägledning individuellt och i grupp* • Periodiska hälsoundersökningar <ul style="list-style-type: none"> - Utförs av hälsovårdare och läkare - Mun- och tandundersökning och upprättande av vårdplan • Förbyggande mun- och tandvård • Förebyggande av smittsamma sjukdomar (hälsoundersökningar, vaccinationer enligt det nationella vaccinationsprogrammet) • Familjeplanering • Studierelaterade undersökningar, intyg och utlåtanden som krävs enligt lagen om smittsamma sjukdomar • Reserådgivning inbegripet utbytesstudier. Den studerande skaffar resevaccin själv, men vaccinationen kan utföras av studerandehälsovården. • Grundläggande psykologiska undersökningar, på andra stadiet är det bra att komma överens om arbetsfördelningen mellan elevhälsans och studerandehälsovårdens .
Sjukvårdstjänster Sjukvårds- och mun- och tandvårdstjänster inom primärvården	<ul style="list-style-type: none"> • Bedömning av vårdbehovet • Icke-bräddskande vård inbegripet vård som ska ges inom 1–7 dagar • Vård som förutsätter specialistkompetens, men patienten hör inte enligt nivåstruktureringen till den specialiserade sjukvården • Laboratorieservice och bilddiagnostik inom primärvården i anslutning till diagnostik och behandling av sjukdomar • Fysioterapi • Näringsterapi • Talterapi som an knyter till utbildningsområdet (inledande utredningar vid

*lagstiftningen (hälso- och sjukvårdslagen 13 § och SRF 338/2011) används termen hälsorådgivning, som allt oftare numera kallas hälsövägledning eller patienthandledning.

Tabell 2. Tjänster som inte hör till studerandehälsovården

Tjänster som inte hör till studerandehälsovården	Exempel och preciseringar
Jourverksamhet, dvs. brådskande vård enligt hälso- och sjukvårdslagen	
Särskilda diagnostiska undersökningar (Studerandehälsovården ska dock identifiera behovet av undersökningar och hänvisa den studerande till ytterligare undersökningar och fortsatt vård)	<ul style="list-style-type: none"> • enmg • holter • belastningsergometri • sömnpolygrafi • endoskopi genom naturliga öppningar • MRI • datortomografi (med undantag för munhälsa)
Uppföljande besök och undersökningar som ordinerats av den specialiserade sjukvården i samband med kroniska sjukdomar och där den specialiserade sjukvården har vårdansvaret	<ul style="list-style-type: none"> • epilepsi • reuma • långtidsuppföljning av cancersjukdomar • psykosjukdomar
Sådana förbrukningsartiklar för behandling av långvariga sjukdomar som nämns i 24 § 1 punkten i hälso- och sjukvårdslagen	Samarbetet mellan den specialiserade sjukvården och primärvården har utvecklats för att distributionen av förbrukningsartiklar ska säkerställa tillgången till gemensam praxis och kompetens. På det sättet säkerställs att motsvarande produkter som tagits i bruk och prövats i den specialiserade sjukvården finns tillgängliga i distributionen av förbrukningsartiklar inom primärvården.
Medicinsk rehabilitering enligt 29 § i hälso- och sjukvårdslagen	
Hjälpmedelstjänster inom medicinsk rehabilitering enligt 29 § i hälso- och sjukvårdslagen	
Intyg som inte har samband med vården eller studierna	<ul style="list-style-type: none"> • körkortsintyg • läkarintyg som behövs för skjutvapentillstånd • intyg för utbytesstudier
Laboratorieservice och bilddiagnostik som inte anknyter till diagnostisering eller behandling av sjukdomar eller lagstadgade uppgifter	<ul style="list-style-type: none"> • undersökningar inför utbytesstudier • undersökningar i anslutning till arbetspraktik som inte är lagstadgade, t.ex. salmonellaintyg för uppgifter som inte avses i 56 § i lagen om smittsamma sjukdomar
samordning av det psykosociala stödet till individen och samhället i akuta och traumatiska situationer	
Rehabiliteringstjänster vid sjukdomar orsakade av droger och alkohol	
Abstinensvård och substitutionsbehandling för opioidberoende	
Mödrarådgivningstjänster	Det är bra om mödrarådgivningstjänsterna för den studerande ordnas på studieorten. Hemkommunen får faktureras för tjänsterna..
Hemsjukvård	

Mer information

Lagstiftning:

- Hälso- och sjukvårdslag 1326/2010
- Lag om ändring av 17 § i hälso- och sjukvårdslagen 696/2019
- Lag om studerandehälsovård för högskolestuderande 695/2019
- Statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga 338/2011.

Enhetliga grunder för icke-brådskande vård 2019, Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2019:2.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4107-6>

2.2 Studerandehälsovårdens verksamhetsprinciper

Studerandehälsovårdens verksamhetsprinciper är studerandefokusering, tidigt ingripande och sektorsövergripande samarbete, som utgör den röda tråden i all verksamhet.

Studerandefokusering innebär att tjänsterna ordnas med hänsyn till studerandepopulationens särdrag, är lättillgängliga för de studerande och motsvarar deras behov. Det här förutsätter att personalen i studerandehälsovården är särskilt insatt i faktorer som påverkar de unga och unga vuxna studerandenas utvecklingsfaser, hälsoproblem och studie-förmåga. Personalen ska också kunna känna igen vuxenstuderandenas särskilda service-behov och uppfylla dem. Personalen ska förstå hur studier skiljer sig från skolgång och arbetsliv och ha kännedom om studiemiljöns och studiegemenskapens struktur och funktion. I studerandehälsovården är det viktigt att känna till fritidstrenderna inom stude-randegemenskaperna och aktuella fenomen som förekommer där.

Tidigt ingripande innebär att hälsorisker eller hälsoproblem hos studerande, i studiegemen-skapen och i studiemiljön upptäcks, identifieras och tas itu med så tidigt som möjligt. Tidigt ingripande och stöd förutsätter ett välfungerande samarbete mellan läroanstalten och stude-randehälsovården.

- På individnivå handlar det om att ta upp frågor, erbjuda stöd, inleda stödåtgärder eller undersökningar och hänvisa till vård på ett sätt som stärker den studerandes egna resurser och ingjuter hopp. Samtal ska föras konstruktivt och ansvarsfullt i respektfull dialog med den studerande. Hälsoundersökningarna är naturliga tillfällen för tidiga iakttagelser och stöd, liksom även alla övriga hälso- och sjukvårdskontakter. En förutsättning för tidigt stöd till studerande är att tjänsterna är tillgängliga enligt behov och tröskeln att upp-söka dem är låg.
- I arbetet i studiegemenskapen och studiemiljön innebär principen att lä- get i gemenskapen kartläggs aktivt bl.a. genom granskningar av studie- miljöerna och att lösningar till observerade problem söks utan dröjsmål. Fungerande kontakter mellan studerandehälsovården, de studerande och läroanstalterna är av yttersta vikt.

Sektorsövergripande samarbete är en förutsättning för att målen för studerandehälso- vården ska kunna uppnås både inom ordnandet av hälso- och sjukvården och i arbetet i studiegemenskapen. Viktiga samarbetspartner är läroanstalterna, studerandeorganisatio- nerna och aktörer som påverkar studerandenas välbefinnande. Sjukvården för studerande förutsätter ett välfungerande samarbete med den kommunala vården och sjukvårdstri- kten. Sektorsövergripande samarbete förutsätter kännedom om samarbetspartnerns

verksamhet, bestående strukturer, resurser avsatta för arbetet och aktiv ömsesidig information.

- Studerandehälsovården är sakkunnig i främjandet av sunda studiemiljöer och gemenskapens välbefinnande, granskningar av studiemiljöer och åtgärdande av upptäckta missförhållanden i samarbete med läroanstalterna, studerandeorganisationerna och andra aktörer som påverkar de studerandes välbefinnande. Det är viktigt att läroanstalterna och studerandeorganisationerna deltar i det hälsofrämjande informationsarbetet.
- För att hälso- och sjukvårdstjänster ska kunna ordnas krävs ett smidigt samarbete mellan olika hälso- och sjukvårdsaktörer för att införa smidiga servicekedjor ända upp till den specialiserade sjukvården.
- Sektorsövergripande arbetsgrupper och smidiga konsultationsmöjligheter stöder studerandehälsovårdens arbete.
- Betydelsen av sektorsövergripande samarbete framhävs i synnerhet i bedömningen av behovet av särskilt stöd och i planeringen av stödet. Behandlingen av många olika hälsoproblem, t.ex. ätstörningar, bettproblem, viktkontroll och sömnproblem, kräver samarbete mellan olika yrkesgrupper.

Ändringar från och med den 1 januari 2021

Språkdirikten i 17 § 3 mom. i hälso- och sjukvårdslagen har ändrats enligt följande:

- 3) hälso- och sjukvårdstjänster inom primärvården, inklusive mentalvårdsarbete och alkohol- och drogarbete, främjande av den sexuella hälsan samt mun- och tandvård,*
4) att i ett tidigt stadium identifiera den studerandes behov av särskilt stöd och undersökningar och att stödja de studerande och vid behov hänvisa dem till fortsatta undersökningar eller fortsatt vård samt att ge vård och utlåtanden som krävs för hänvisning till psykoterapi.

Mer information

Rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt mun- och tandvård. Motiveringar till och tillämpningsanvisningar för förordningen (380/2009). Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2009:20, Helsingfors 2010. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3059-9>

3 Ordlandet av studerandehälsovården

Lagstiftningen om studerandehälsovård förutsätter att verksamhet för studerande som främjar hälsan och förebygger sjukdomar samt hälso- och sjukvårdstjänsterna ska bilda en helhet som främjar de studerandes hälsa, välfärd och studieförmåga. Till helheten hör att studerandehälsovården ska ha smidiga samarbetskontakter med den specialiserade sjukvården, med elevhälsoaktörerna på andra stadiet och med läroanstaltens välfärdsaktörer på högskolenivå bl.a. med tanke på behandlingen av psykiska problem och för att identifiera inlärningssvårigheter. För att de studerandes behov ska kunna bemötas samlat och med låg tröskel måste de få de tjänster på basnivå som de behöver – såväl förebyggande tjänster som sjukvård – på studerandehälsovårdens lokala verksamhetsställe.

Enligt hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) ska den kommunala primärvården ordna studerandehälsovårdstjänster för de studerande vid gymnasier, läroanstalter som ger yrkesutbildning och högskolor i kommunen, oberoende av de studerandes hemvist. En utbildningsanordnare kan ha verksamhetsställen på flera orter, och kommunen där respektive verksamhetsställe är beläget ansvarar för att ordna studerandehälsovårdstjänsterna inom sitt område. Studerandehälsovården för högskolestuderande kan med kommunens samtycke ordnas också på något annat sätt som godkänts av Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira). Till studerandehälsovården hör också hälso- och sjukvården under den tid studerande deltar i annan utbildning som ordnas på arbetsplatsen än sådan som baserar sig på ett läroavtal samt under arbetspraktik.

Ändringar från och med den 1 januari 2021

I lagen om studerandehälsovård för högskolestuderande (695/2019) finns bestämmelser om Folkpensionsanstaltens skyldighet att ordna och Studenternas hälsovårdsstiftelses skyldighet att producera studerandehälsovårdstjänster för högskolestuderande.

3.1 Studerande med rätt till studerandehälsovård

I statsrådets förordning om rådgivningsverksamhet, skol- och studerandehälsovård samt förebyggande mun- och tandvård för barn och unga (338/2011) anges enligt läroanstalt vilka studerande som är berättigade till studerandehälsovård (Tabell 3). Studerande vid de läroanstalter på andra stadiet som nämns i förordningen har rätt till studerandehälsovård under förutsättning att utbildningsanordnaren har undervisnings- och kulturministeriets tillstånd att ordna utbildning. Kommunen kan emellertid om den vill ordna studerandehälsovård också för studerande som studerar vid någon annan läroanstalt.

En studerande som studerar i en utbildning som berättigar till studiestöd enligt lagen om studiestöd vid en läroanstalt som ingår i tabell 3 har rätt till studerandehälsovårdstjänster. Den studerande behöver inte själv ansöka om eller få studiestöd för att vara berättigad till tjänsterna. Villkoren för beviljande av studiestöd anges i lagen om studiestöd (65/1994).

Tabell 3. Studerande med rätt till studerandehälsovård

Läroanstalter	PRECISERINGAR om rätten till studerandehälsovårdstjänster <i>UNDANTAGSSITUATIONER då den studerande inte har rätt till studerandehälsovårdstjänster</i>
Läroanstalter som ger yrkesutbildning Lag om yrkesutbildning 531/2017	Studerande som avlägger yrkesinriktad grundexamen, yrkesexamen eller speciälyrkesexamen, en del eller delar av en sådan. Studerande som studerar i utbildning som handleder för yrkesutbildning eller utbildning som handleder för arbete och ett självständigt liv. <i>Studerandehälsovårdens tjänster är inte till för studerande som studerar i läroavtalsutbildning som bygger på arbetsavtal. Dessa studerande omfattas av företagshälsovården.</i>
I gymnasielagen (714/2018) avsedda läroanstalter	<i>Studerandehälsovårdens tjänster är inte till för studerande i gymnasieutbildning för vuxna, eftersom studierna inte berättigar till studiestöd.</i> Rätt till studerandehälsovårdens tjänster har emellertid den som - avlägger studierna som en kombinationsexamen i samband med en yrkesinriktad grundexamen. - studerar vid vuxengymnasium på ett internat, eftersom studierna enligt 5 a § i studiestödslagen då alltid betraktas som heltidsstudier..
Läroanstalter för fritt bildningsarbete Lag om fritt bildningsarbete 632/1998	Studerande i undervisning på heltid vid folkhögskolor eller idrottsutbildningscenter.
Yrkeshögskolor Yrkeshögskolelag 932/2014	Även studerande som avlägger en högre högskoleexamen. <i>Studerandehälsovårdens tjänster är inte till för studerande vid öppna yrkes- högskolan.</i>
Universiteten Universitetslag 558/2009	<i>Studerandehälsovårdens tjänster är inte till för studerande vid öppna universitetet och doktorander.</i>
Polisläroanstalter Lag om Polisyrkeshögskolan 1164/2013	

Läroanstalter inom brottspåföljdsområdet Lag om Brottspåföljdsområdets utbildningscentral 1316/2006	
Försvarshögskolans civila studerande Lag om Försvarshögskolan 1121/2008	Civila studerande, dvs. studerande som avlägger andra militärvetenskapliga studier eller militäryrkesstudier än studier som krävs för officerstjänst.
Räddningsinstitut och läroanstalter som ger yrkesinriktad grundutbildning inom räddningsområdet Lag om Räddningsinstitutet 607/2006, Räddningslag 379/2011	

Arbetskraftsutbildning

En studerande i arbetskraftsutbildning har rätt till studerandehälsovårdens tjänster om personen studerar vid en läroanstalt som omfattas av studerandehälsovård och om studierna berättigar till studiestöd. (Lag om offentlig arbetskrafts- och företagservice 916/2012)

Internationella studerande

Den kommunala primärvården ska ordna studerandehälsovårdstjänster för de studerande vid gymnasier och vid läroanstalter som ger yrkesutbildning i kommunen oberoende av de studerandes hemvist. Internationella studerande, t.ex. utbytesstuderande och doktorander, har samma rätt till studerandehälsovårdens tjänster som finländska studerande.

Övriga studier

Invandrare i integrationsutbildning som inte längre är i läropliktsåldern har inte rätt till studerandehälsovårdstjänster även om utbildningen ordnas vid en läroanstalt på andra stadiet.

Studerandehälsovårdens tjänster är inte till för tiondeklassarna i den grundläggande utbildningen, som omfattas av skolhälsovården (1326/2010, 16 §).

Ändringar från och med den 1 januari 2021

Enligt lagen om studerandehälsovård för högskolestuderande (695/2019) är högskolestuderande som har rätt till studerandehälsovård

1. studerande som avlägger i 7 § i universitetslagen (558/2009) avsedd lägre eller högre högskoleexamen, med undantag av studerande inom uppdragsutbildningar;

2. studerande som avlägger i 11 § i yrkeshögskolelagen (932/2014) avsedd yrkeshögskoleexamen eller högre yrkeshögskoleexamen, med undantag av studerande inom uppdragsutbildningar,
3. studerande som avlägger i 14 § i lagen om Polisyrkeshögskolan (1164/2013) avsedd yrkeshögskoleexamen, med undantag av studerande inom uppdragsutbildningar,
4. studerande som avlägger i lagen om Försvarshögskolan (1121/2008) avsedda andra militärvetenskapliga studier och militäryrkesstudier än studier som krävs för officerstjänst.

Ett ytterligare villkor är att en studerande som avses i 1–3 punkten har anmält sig som närvarande enligt 39 § i universitetslagen, 29 § i yrkeshögskolelagen eller 30 § i lagen om Polisyrkeshögskolan.

Rätten att anlita studerandehälsovårdstjänster gäller till utgången av den termin eller det läsår för vilken eller vilket den studerande har anmält sig som närvarande.

Högskolornas internationella utbytesstuderande omfattas inte av studerandehälsovårdens tjänster. EU-medborgare kan anlita hälsovårdscentralen och övriga studerande behöver en försäkring för att anlita privata hälsovårdstjänster (se närmare i kapitel 9.2.3 om avgifter för internationella studerande).

3.2 Tillgång till vård

Studerandehälsovården ska ordna sin verksamhet så att de studerande vardagar under tjänstetid omedelbart kan få kontakt med studerandehälsovården (51 § i hälso- och sjukvårdslagen 1326/2010, lagen om elev- och studerandevård 1287/2013). Studerandehälsovårdens tjänster ska vara tillgängliga åtminstone dagtid på vardagarna. Dessutom förutsätter 17 § i lagen om elev- och studerandevård att studerande på andra stadiet har möjlighet att besöka hälsovårdarens mottagning utan tidsbeställning vid tider som angetts på förhand. Hälso- och sjukvårdslagens tidsfrister för tillgång till vård tillämpas också i studerandehälsovården.

Om enheter inom studerandehälsovården stängs t.ex. under sommaren måste tjänsterna ordnas vid någon annan vårdenhet. I det fallet ska besök vid andra enheter dokumenteras som studerandehälsovårdsbesök. Rätten till kommunfakturering gäller inte studerandehälsovårdstjänster som produceras av andra enheter. De studerande ska informeras om hur servicen ordnas under den period som studerandehälsovården är stängd.

Brådskande vård (jour)

Med brådskande vård avses enligt 50 § i hälso- och sjukvårdslagen omedelbar bedömning och vård som inte kan skjutas upp utan att sjukdomen förvärras eller kroppsskadan försvåras och som gäller akut sjukdom, kroppsskada, försämring av en långvarig sjukdom eller funktionsnedsättning.

Inom studerandehälsovården ordnas ingen brådskande vård enligt 50 § i hälso- och sjukvårdslagen. En studerande som behöver brådskande vård kan uppsöka en jourenhet inom den offentliga hälso- och sjukvården, där brådskande vård ska ges oavsett patientens hemkommun.

3.3 Personal

En högklassig studerandehälsovård kräver en tillräckligt stor personal som är insatt i studerandehälsovårdens särskilda aspekter. Hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) ålägger kommunen att anvisa tillräckliga resurser och ett tillräckligt antal yrkesutbildade personer för hälso- och sjukvårdstjänsterna.

3.3.1 Personalstruktur

Ett nära samarbete mellan hälsovårdare och läkare är centralt i studerandehälsovården. Arbete i par eller team har visat sig förbättra kundnöjdheten och tillgången till vård. Samarbetet och arbetsfördelningen mellan hälsovårdare och läkare bestäms lokalt med beaktande av verksamhetsmiljön, men varje verksamhetsställe inom studerandehälsovården ska ha en namngiven läkare som hälsovårdaren kan konsultera med under arbetsdagen om läkaren inte befinner sig på samma verksamhetsställe. Om de studerande bildar ett befolkningsunderlag som är tillräckligt stort med tanke på läkarens arbete rekommenderas det att läkaren koncentrerar sig på studerandehälsovård.

Hälsovårdscentralens psykologer och sjukskötare inriktade på mentalvård och missbrukarvård kan också arbeta inom studerandehälsovården där de deltar i främjandet av de studerandes välbefinnande och tillhandahåller mentalvårdstjänster med låg tröskel. Personalen kan också omfatta fysioterapeuter, näringsterapeuter, talterapeuter eller specialistläkare.

I mun- och tandvården arbetar munhygienister, tandskötare och tandläkare i team för att främja och vårda de studerandes munhälsa. De viktigaste specialtandläkartjänsterna är munkirurgi, klinisk tandvård (kariologisk, endodontisk, parodontologisk, protetisk och bettfysiologisk behandling), tandreglering och munradiologi.

Tabell 4 beskriver innehållet i de viktigaste yrkesgruppernas arbete inom studerandehälsovården.

Tabell 4. Huvuddragen i arbetet i de viktigaste yrkesgrupperna i studerandehälsovården

Yrkesgrupp	Huvuddragen i arbetet och exempel på arbetsuppgifter. Arbetsfördelningen bestäms lokalt.
Uppgifter för alla yrkesgrupper	<ul style="list-style-type: none"> • Agera som sakkunnig i läroanstalternas kollektivt inriktade arbete <ul style="list-style-type: none"> • Delta i läroanstalternas generellt inriktade elevhälsa, missbrukarvård och krisarbete och i övrigt sektorsövergripande samarbete • Delta i främjandet av en sund och trygg studiemiljö och gemenskapens välbefinnande och i granskningsverksamheten • Samarbeta med externa parter, tredje sektorn och vårdnadshavare • Delta i hälsorelaterad kommunikation på det egna området • Agera som sakkunnig i det sektorsövergripande samarbetet inom studerandehälsovården (konsultation, förhandlingar, arbetsgrupper) • Hälsövägledning • Delta i planeringen av den samlade servicen för studerande som behöver sektorsövergripande stöd • Utveckla och planera studerandehälsovårdens verksamhet
Hälsovårdare	<ul style="list-style-type: none"> • Hälsoundersökningar • Yrkespecifika uppgifter och undersökningar enligt lagen om smittsamma sjukdomar • Bedömning av vårdbehovet • Hälsovårdsbesök och sjukmottagningsbesök • Ordna hälso- och välfärdsrelaterad gruppverksamhet för studerande • Samordna den samlade servicen för studerande som behöver sektorsövergripande stöd • Vara kontaktperson vid granskningar av studiemiljön
Läkare	<ul style="list-style-type: none"> • Hälsoundersökningar • Hälsovårdsbesök och sjukmottagningsbesök
Sjukskötare inriktad på mentalvård och missbrukarvård	<ul style="list-style-type: none"> • Inledande psykosocialt stöd inklusive individuellt stöd i kriser • Kartlägga psykiska problem • Handleda terapeutiska grupper • Korta terapeutiska interventioner • Delta i läroanstaltens krisarbete
Hälsovårdscentralens psykolog	<ul style="list-style-type: none"> • Bedömning och grundläggande psykologiska undersökningar enligt den lokala arbetsfördelningen • Handleda terapeutiska grupper • Planmässiga korta vårdperioder • Korta terapeutiska interventioner, t.ex. kortterapi eller interpersonell handledning (IPC) • Bedömning av lämplig fortsatt vård och i den mån det är möjligt hänvisning till fortsatt vård
Tandskötare	<ul style="list-style-type: none"> • Bedömning av vårdbehovet • Förebyggande av mun- och tandjukdomar
Munhygienist	<ul style="list-style-type: none"> • Kontroller av mun- och tandhälsan • Förebyggande av mun- och tandjukdomar, tidig behandling och underhållsbehandling • Ordna mun- och tandhälsorelaterad gruppverksamhet för studerande
Tandläkare	<ul style="list-style-type: none"> • Mun- och tandundersökningar och vårdplaner • Mottagningsbesök hos mun- och tandvården inbegripet förebyggande och tidig behandling av mun- och tandjukdomar samt reparativ vård och underhållsbehandling

Mer information

Haravuori H, Muinonen E, Kanste O. & Marttunen M. (2016). Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa. Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 20/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-722-0>

Tandlossningssjukdom (parodontit). God medicinsk praxis-rekommendation. Arbetsgrupp tillsatt av Finska Läkarföreningen Duodecim och Finska Tandläkarsällskapet Apollonia rf. Helsingfors: Finska Läkarföreningen Duodecim 2019. www.kaypahoito.fi

3.3.2 Utbildning och kompetens

Yrkespersonerna inom studerandehälsovården förutsätts ha tillräcklig kompetens och utbildning särskilt i aspekter som påverkar utvecklingsfaserna, hälsoproblemen och studieförmågan bland studerande unga och unga vuxna. Det är viktigt att personalen är fast och insatt i studerandehälsovårdens särskilda teman. Identifiering och behandling av psykisk ohälsa är en viktig del av studerandehälsovårdens arbete. Tillhandahållandet av mentalvårdstjänster förutsätter ett fungerande arbetshandledningssystem (4 § i mentalvårdslagen 1116/1990), och även studerandehälsovårdens anställda har alltså rätt till arbetshandledning.

Den grundläggande utbildningen inom hälso- och sjukvården tar upp studerandehälsovård i varierande grad beroende på examen och läroanstalt. I regel är innehållet som rör studerandehälsovård begränsat eller saknas helt.

Kommunerna eller samkommunerna för sjukvårdsdistrikten är skyldiga att se till att hälso- och sjukvårdspersonalen i tillräcklig utsträckning deltar i fortbildning (5 § i hälso- och sjukvårdslagen), och tjänsteproducentens (SHVS) personal ska uppfylla förutsättningarna för verksamheten och ha lämplig utbildning. Yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården har lagstadgad skyldighet att upprätthålla och utveckla sin yrkeskunskap enligt lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994). I social- och hälsovårdsministeriets förordning (1194/2003) föreskrivs närmare om fortbildningens innehåll, kvalitet, omfattning, organisering, uppföljning och utvärdering. Dessa författningar kompletteras av den riksomfattande rekommendationen om fortbildning inom hälso- och sjukvården (SHM 3:2004). Fortbildningen bestäms enligt den anställdas individuella utbildningsbehov och utvecklingsbehoven i organisationens verksamhet. Utbildningens innehåll ska bidra till kompetensutvecklingen inom studerandehälsovården och svara mot aktuella utmaningar.

Det finns ingen specialiseringsutbildning inom studerandehälsovård för någon av yrkesgrupperna. Specialiseringsmöjligheterna inom området studerandehälsovård varierar. Läkare har möjlighet att avlägga specialkompetens inom ungdomsmedicin, där också studerandehälsovården ingår. (<https://nuorisolaakarit.yhdistysavain.fi/erityispatevyys/>) Det finns ingen specialiseringsutbildning för hälsovårdare.

Riksomfattande fortbildningar ordnas omväxlande av Institutet för hälsa och välfärd vartannat år (Hyvinvointiareena) och av Social- och hälsovårdsministeriet vartannat år (Opiskeluterveytäpäivä).

I Finland behövs betydligt mer utbildning i olika teman inom studerandehälsovård som ordnas av olika aktörer t.ex. på nätet.

Social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd samordnar ett riksomfattande nätverk för studerandehälsovård som sammanträder två gånger per år. Nätverkets syfte är att tjäna som forum för sakkunniga och ansvariga i aktuella frågor inom studerandehälsovården. Nätverket är öppet och medlemmarna är ansvarspersoner inom studerandehälsovården, t.ex. läkare och hälsovårdare. Nätverkets medlemmar har uppmanats att informera sina egna organisationer om de frågor som tas upp. Enheten för barn, unga och familjer vid Institutet för hälsa och välfärd ger mer information om nätverkets verksamhet.

I Finland finns några föreningar som bl.a. riktar sig till unga i studieåldern. De erbjuder lämplig utbildning inom teman som berör studerandehälsovården:

- Suomen koulu- ja opiskeluterveyden yhdistys [Skooppi ry](#)
- [Finlands ungdomsläkare rf](#)
- [Finlands ungdomspsykiatriska förening rf](#)
- Barn och Ungdomsgynekologiska Föreningen i Finland rf, [Slangy](#)

Mer information:

Rekommendation om fortbildning inom hälso- och sjukvården. Social- och hälsovårdsministeriets handböcker 2004:3, Helsingfors 2004. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504227148>

3.4 Planering, uppföljning och dokumentation

3.4.1 Kommunernas välfärdsplanering för unga

En kommun ska bevaka kommuninvånarnas hälsa och välfärd och de faktorer som påverkar dessa inom varje befolkningsgrupp och observera effekterna av de åtgärder inom den kommunala servicen som sätts in för att svara mot kommuninvånarnas välfärdsbehov. En rapport om kommuninvånarnas hälsa och välfärd och om de åtgärder som har vidtagits ska varje år lämnas till kommunfullmäktige, utöver vilket en mer omfattande välfärdsberättelse ska tas fram för kommunfullmäktige en gång per fullmäktigeperiod (12 § i hälso- och sjukvårdslagen 1326/2010).

Kommunen eller flera kommuner tillsammans ska göra upp en välfärdsplan för barn och unga för att styra, leda och utveckla välfärdsarbetet för barn, unga och familjer i

kommunen. Planen ska godkännas i respektive kommuns kommunfullmäktige och ses över minst vart fjärde år (12 § i barnskyddslagen [417/2007](#)).

Den myndighet som ansvarar för folkhälsoarbetet i kommunen ska godkänna ett enhetligt **handlingsprogram** för rådgivningsverksamheten, skol- och studerandehälsovården samt den förebyggande mun- och tandvården för barn och unga. Handlingsprogrammet ska utarbetas i samarbete med socialväsendet och undervisningsväsendet. Studerandehälsovårdens tjänster ingår i kommunens verksamhetsplan och verksamhetsberättelse (VNA 338/2011 4 §).

3.4.2 Planering och uppföljning av studerandehälsovårdens verksamhet

Verksamheten inom studerandehälsovården bör utgå från en årlig strategibaserad verksamhetsplan. På Studenternas hälsovårdsstiftelse upprättas en egen verksamhetsplan för varje serviceenhet på basis av en riksomfattande verksamhetsplan. Planen innehåller tydliga och realistiska operativa mål. Verksamhetsplanen behandlas tillsammans med hela personalen och utfallet följs regelbundet upp.

I verksamhetsplanen ingår förutom de konkreta målen

- åtgärder för att uppnå målen
- tidsplan för genomförandet
- ansvarsfördelning för de planerade åtgärderna
- tidsplan för uppföljningen
- indikatorer

Studerandehälsovården bör följa upp sin verksamhet genom att rapportera om det dagliga arbetet. Rapporteringen ger en bild av det utförda arbetets innehåll och volymer. Informationen kan utnyttjas i utvecklingen av verksamheten, upprättandet av följande års verksamhetsplan och prioriteringen av åtgärder.

Verksamhetsberättelsen beskriver studerandehälsovårdens verksamhet, verksamhetsutveckling och resultat samt i den mån det är möjligt arbetets genomslag. I verksamhetsberättelsen dokumenteras hur målen i verksamhetsplanen har uppnåtts. I större enheter presenteras dessutom uppgifterna om det ekonomiska läget och en bedömning av de mest betydande riskerna och osäkerhetsfaktorerna. Slutsatser utifrån uppföljningen och utvärderingskriterierna dokumenteras i berättelsen.

Jämförelsedatabasen för främjande av hälsan TEAviisari synliggör kommunernas verksamhet för att främja kommuninvånarnas hälsa och välfärd inom sju olika sektorer: primärvård, grundläggande utbildning, gymnasieutbildning, yrkesutbildning, motion och idrott, kultur och kommunledning. Uppgifterna från varje sektor samlas in med två års

mellanrum. Udda år samlas uppgifter in om grundskolorna, kommunledningen och kulturen och jämna år om andra stadiets utbildning, primärvård och motion och idrott. Uppgifterna samlas in med ett elektroniskt formulär och resultaten redovisas i den öppna och avgiftsfria [webbtjänsten TEAviisari](#).

TEAviisari är ett stöd i skolornas/läroanstalternas och kommunernas planering och utveckling av det hälso- och välfärdsfrämjande arbetet och gör det möjligt att följa upp och utveckla det utförda arbetet. Samtidigt utgör de insamlade uppgifterna ett jämförelsematerial om andra skolor/läroanstalter, kommuner och regioner.

I TEAviisaris avsnitt om primärvård och utbildning på andra stadiet finns också information om studerandehälsovården, bl.a. om organiseringen av tjänsterna och verksamheten samt innehållet och resurserna. Med hjälp av uppgifterna kan man också på riks nivå följa t.ex. hur studerandehälsovården ordnas och hur lagen om elev- och studerandevård iakttas. TEAviisari innehåller ingen information om den hälso- och välfärdsfrämjande verksamheten bland högskolestuderande.

Särdrag i uppföljningen av SHVS tjänster från och med den 1 januari 2021

I Folkpensionsanstaltens roll som anordnare av SHVS tjänster ingår att följa upp och bedöma kvaliteten, genomslaget, kostnaderna, produktiviteten och lönsamheten i studerandehälsovården för högskolestuderande.

Folkpensionsanstalten genomför uppföljningen av verksamheten och kostnaderna i samarbete med SHVS. Folkpensionsanstalten och SHVS följer upp insatserna i studerandehälsovården (kostnader och kostnadsutveckling, resurser och resursutveckling), de uppnådda resultaten (verksamhet, tillgänglighet, tillgång), verksamhetens kvalitet och läget i servicenätet. I praktiken sker uppföljningen under verksamhetsåret vid regelbundna möten där man går igenom de överenskomna indikatorerna. Folkpensionsanstalten följer också SHVS kostnader, verksamhet och kvalitet genom en granskning efter räkenskapsperiodens slut och auditeringar under verksamhetsåret. Till uppföljningen hör också att utnyttja forskningsresultat om studerandehälsovården (t.ex. hälso- och välfärdsundersökningen av högskolestuderande) tillsammans med SHVS.

Mer information

www.teaviisari.fi

<http://www.teaviisari.fi/perusterveydenhuolto>

<http://www.teaviisari.fi/lukio-ja-ammattillinen-koulutus>

3.4.3 Dokumentation inom studerandehälsovården

Dokumentation av den samlade studerandehälsovården

Hälsa- och sjukvårdstjänsterna inom studerandehälsovården dokumenteras under serviceformen T27 Studerandehälsovård oavsett om tjänsten produceras vid en enhet inom studerandehälsovården eller vid en annan vårdenhhet. För att dokumentationen ska bli korrekt måste enheterna som tillhandahåller tjänster inom studerandehälsovården identifiera de studerande som omfattas av servicen. Besökets natur avgör om det är ett hälso- eller sjukvårdsbesök. Vid besöken dokumenteras besökstypen: individbesök, gruppomfattning, familjebesök eller öppet evenemang. Kontakterna kategoriseras också enligt kontaktsätt. Anvisningar för dokumentationen finns på Institutet för hälsa och välfärds webbplats på finska under [Opiskeluterveydenhuollon kirjaaminen](#) och i [Hilmo-handboken](#).

I uppföljningen av den lagstadgade verksamheten och genomförda vården inom studerandehälsovården är [THL:s åtgärdsklassifikation](#) och åtgärdskoderna i den viktiga (Tabell 5). De tidigare SPAT-koderna har numera införlivats i den klassifikationen. Förutom åtgärdsklassen dokumenteras också besöksorsaken och diagnosen med ICD-10- och ICPC-2-koder. Bedömningen av vårdbehovet och besöksuppgifterna i samband med bedömningen dokumenteras i syfte att få tillförlitlig information för att följa upp tillgången till vård i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen.

Tabell 5. Koderna för förebyggande verksamhet och hälsofrämjande särskilt för studerandehälsovården enligt THL:s åtgärdsklassifikation och exempel på andra allmänt använda koder.

(Alla koder: THL:s åtgärdsklassifikation)

Kod	Åtgärd
Hälsoundersökningar som ingår i studerandehälsovården	
OAA50	Hälsoundersökning under det första studieåret, andra stadiet
OAA51	Hälsoundersökning under det andra studieåret, andra stadiet
OAA52	Hälsoundersökning under det första studieåret på grund av särskilt behov, andra stadiet
OAA53	Hälsoundersökning som utgående från en hälsoenkät görs för studerande vid ett universitet, en yrkeshögskola eller någon annan läroanstalt enligt 9 § 6 punkten i förordningen 338/2011
OAA54	Hälsoundersökning på grund av individuellt behov, studerande på andra stadiet
OAA55	Bedömning av hälsotillstånd och välbefinnande hos en studerande under första studieåret vid en yrkeshögskola eller ett universitet eller under utbildning som leder till motsvarande examen utifrån en hälsoenkät utan mottagning
OAB10	Utredning av stödbehov för dem som uteblir från lagstadgade periodiska hälsoundersökningar
OAA63	Hälsoundersökning i ett arbete som medför särskild risk för att insjukna
Tidig identifiering av en studerandes behov av särskilt stöd eller undersökningar	
OAA43	Erityisen tuen tarpeen mukainen käynti
OAA56	Opiskeluun soveltumattomuuden arviointi (ns. SORA-lainsäädännön toimenpiteet terveydenhuollossa)
Työ- ja kouluysteistyö ja muut verkostotapaamiset	
OAA44	Möte med elevhälsogrupp vid läroanstalten (verksamhet som ansvarar för genomförandet av den generellt inriktade elevhälsan i en sektorsövergripande elevhälsogrupp för läroanstalten som svarar för planeringen, utvecklingen, genomförandet och utvärderingen av elevhälsan vid läroanstalten)
OAA45	Granskning av de hälsomässiga förhållandena i studiemiljön
OAA46	Möte med sektorsövergripande expertgrupp (utredning av stödbehovet för en studerande och anordnande av studerandevårdstjänster i en sektorsövergripande expertgrupp som sammanställts från fall till fall)
OAB20	Arbets-, skol- eller studiegemenskapsarbete
OAB22	Utredning om exponer i arbets-, skol- eller studiemiljön
OAB23	Utredning om arbets-, skol- eller studiegemenskapen (t.ex. arbets- och studieklimatet)
Mentalvård och missbrukarvård, främjande av sexualhälsan samt mun- och tandvård	
OAB32	Rådgivning och handledning relaterad till familjesituation
OAB33	Rådgivning och handledning relaterad till parrelation
OAB35	Rådgivning och handledning relaterad till levnadsförhållanden (t.ex. försörjning och hantering av vardagen)
OAB38	Psykosocial rådgivning och handledning om mänskliga relationer och psykisk hälsa
OAB39	Rådgivning om sexualhälsa (val av preventivmedel på individuell basis, förebyggande av sexuellt överförbara sjukdomar och sexualrådgivning)
OAB40	Rådgivning och handledning om drog- och tobaksbruk samt annat riskbeteende och andra relaterade åtgärder
WYA50	Undersökning av en studerandes mun, under vilken behovet av munhygienisk hälsorådgivning och munhygieniska tjänster utreds, samt övriga mun- och tandvårdsåtgärder (Klassifikation av åtgärder i mun och käkar)
Planering av vård och behandling, anordnande av fortsatt vård, THL:s SPAT-klassifikation	
SPAT 1398	Hänvisning till elevhälsans kurator- och psykologtjänster
SPAT 1334–1347	Övriga uppgifter om fortsatt vård

Strukturerad dokumentation inom studerandehälsovården

I en patientjournal dokumenteras all information om patienten som är nödvändig för att förebygga sjukdomar, följa upp hälsan, ställa diagnoser samt planera, genomföra och utvärdera vården. Strukturerad information är information som dokumenteras och lagras med hjälp av en på förhand överenskommen struktur. Informationens strukturerade form kan variera exempelvis från fri text som dokumenteras under en överenskommen rubrik till dokumentation med en viss kod. Den strukturerade formen möjliggör automatisk behandling av informationen.

Det strukturerade informationsinnehållet i studerandehälsovården har definierats i den nationella Kodtjänsten, [THL- Tietosisältö - Opiskeluterveydenhuolto \(Informationsinnehåll - Studerandehälsovård\)](#) och kan därifrån tas i bruk i patientdatasystemen. Dokumentationsanvisningar finns [Handbok för strukturerad dokumentation av patientuppgifter](#).

Uppgifterna om studerande i den strukturerade informationen är indelade i basuppgifter och uppgifter enligt modellen för studieförmågan: egna resurser, studiefärdigheter, undervisningsverksamhet och studiemiljö (Figur 1). Den mest omfattande informationen samlas in om de studerandes egna resurser. Om de tre övriga grupperna samlas uttryckligen uppgifter i anslutning till studieförmågan. Tilläggsuppgifter dokumenteras som fritt formulerad text.

Basuppgifterna om den studerande används för att identifiering av och kontakt med studerande.

- uppgifter om den studerandes kontaktperson (efternamn, förnamn, kontaktuppgifter)
- den studerandes civilstånd och antal barn som den studerande har vårdnaden om
- inkomster, arbete vid sidan av studierna
- studieort
- utbildningsområde, klassificeras enligt socialvårdens utbildningsklassifikation
- uppgift om utländsk studerandes boende i Finland (ankomstår till Finland)

Den studerandes egna resurser inbegriper uppgifter om hälsotillståndet, faktorer som påverkar hälsan och sociala relationer (Tabell 6). I kodtjänstens informationsinnehåll om Studerandehälsovården bestäms vilka uppgifter om dessa som ska dokumenteras (klassifikationer, tim- eller poängantal o.d.) samt efter behov fritt formulerad tolkning och tilläggsuppgifter.

Tabell 6. Strukturerad information om egna resurser och dokumentation av den.(THL- Tietosisältö - Opiske-luterveydenhuolto/ Informationsinnehäll – Studerandehälsövård). (*klassifikation ja /nej /ingen information)

Faktorer som påverkar hälsan	
Information om kosten	THL Erityisruokavalio -luokitus (Specialkostklassifikation)
Sömn och vila	Anser sig personen sova tillräckligt * Antal timmar som den studerande sover per dygn (vilken tid lägger sig och vaknar personen)
Fysisk aktivitet	Hur många timmar per vecka vardagsmotion och konditionsträning/uthållighetsträning. Poängen från MOVE-testet i årskurs 8 överförs från skolhälsovården till uppgifterna om den studerande.
Medievanor (beroende av mobila enheter)	Har tiden framför en mobil enhet, dator, tv eller spel negativt påverkat den studerandes relationer, tankar, nattsömn, dygnsrytm eller studier*
Rökning och snusning tobaksprodukt nikotinberoende	AR/YDIN Rökningsstatus THL Tupakkatuote (Tobaksprodukt) AR/YDIN Test för nikotinberoende
Alkohol	Poängantal från verktyget för utredning av missbruk hos ungdomar (ADSUME) AUDIT C, AUDII
Droger drog som använts	Regelbunden användning av droger eller läkemedel i berusningssyfte* Pompidou-klassifikationen för droger.
Sociala relationer	
Våld i nära relationer	THL- väkivallan muoto (Våldsformer) Har den studerande bevitnat eller själv utsatts för våld i nära relationer inom familjen (1=ingen information, 2= ja mellan syskon, 3= ja mellan föräldrar, 4= ja mot barn (när den studerande själv var barn), 5= ja i det egna parförhållandet, 6=nej)
Sociala relationer	Har den studerande upplevt någon psykiskt eller fysiskt tung händelse.* Finns det en nära vän eller anhörig att prata med om viktiga frågor.* Har den studerande kontakt med en kurator eller en socialarbetare.*
Hälsotillstånd	
Upplevt hälsotillstånd, symptom, sjukdomar, skador, läkemedel	Egen bedömning av hälsotillståndet THL - Henkilön oma arvio (Personens egen bedömning) Kontinuerliga eller upprepade symptom THL - Klassifikation av sjukdomar ICD-10 eller Kommunförbundet – ICPC 2 Primärvårdsklassifikation Långvariga hälsoproblem eller skador* Ordinerade läkemedel hämtas från läkemedelsuppgifterna. Receptfria läkemedel som den studerande använder (fritt formulerad) Sjukdomar, olycksfall, undersökningar och vård (fritt formulerad) Sjukdomar inom den närmaste släkten (fritt formulerad)
Sexuell hälsa	THL- ehkäisymenetelmä (Preventivmetod) Symptom eller problem i anslutning till könssjukdomar eller förhindrande av graviditet*
Psykisk hälsa	Depressionsscreening med två frågor* Becks depressionsformulär BDI 21, Depressionsförfrågan R-BDI 13, Ängestformulär BAI, Åtstörningstest Scoff (poängantal från alla)
Mun- och tandhälsa	STH - STH35 Harjauskertojen määriä (Antal tandborstningar) När har du senast besökt mun- och tandvården (år)

Fysiologiska mätningar dokumenteras enligt anvisningarna och särskilt beaktansvärda iakttagelser som fritt formulerad text.

- Längd, vikt (BMI) och midjemått enligt nationella anvisningar
- Vid hörselundersökning undersöks hörseln på båda öronen med audiometer och resultatet för båda öronen dokumenteras med klassifikationen **STH - STH33 Sida av huvudet eller kroppen**. Ringande i öronen dokumenteras om det pågår i minst några timmar.
- Utrustningen för mätning av synskärpan anges enligt klassifikationen **THL - Näöntarkkuusmittauksen menetelmä (Metod för mätning av synskärpa)**. Synskärpan dokumenteras med visusvärdet 0.0–2.0 för samsynen och separat för höger och vänster öga. Synskärpan hos personer med glasögon undersöks utan glasögon och korrigerad med glasögon. Uppgiften om synskärpan jämfört med den föregående mätningen dokumenteras med koden **Vårdarbete – Klassifikation av vårdresultat (SHTuL)**.
- Avvikande färgseende anges med koden **THL - Mittaus- tai tutkimustuloksen poikkeavuus. (Mät- eller undersökningsresultatets avvikelse)**. Uppgiften om färgseende hämtas från den studerandes hälsouppgifter eller dokumenteras som ny uppgift.
- Resultatet om synfälten dokumenteras med koden **THL - Mittaus- tai tutkimustuloksen poikkeavuus (Mät- eller undersökningsresultatets avvikelse)**. Synfälten och avvikelser i dem undersöks vid bedömningen av körförmågan.

Studiefärdigheter inkluderar studierna, lärandet och yrkesvalet. I patientdatasystemet dokumenteras som fritt formulerad text:

- Den studerandes egen bedömning av studieframstegen
- Om det finns något särskilt att beakta i inläringen och studieframstegen
- Information om eventuella inlärnings- och koncentrationssvårigheter
- Frånvaro från läroanstalten

Under undervisningsverksamhet dokumenteras uppgifter om stödåtgärder, t.ex. om den studerande har ett beslut om specialundervisning eller en elevhälsoplan.

Studiemiljö och arbetspraktik dokumenteras som fritt formulerad text:

- Studie- och arbetshistoria: Tidigare studier och anställningar och beskrivningar av arbetet/arbetena
- Arbetsförhållanden som påverkar hälsan vid lärande i arbetet eller arbetspraktik
- Arbetsförhållanden som påverkar hälsan i arbete som inte hör till studierna
- Beskrivning av arbetsrelaterad risk eller fara: farans natur, omfattning och varaktighet
- Beskrivning av hur den arbetsrelaterade risken beaktas i uppföljningen av den studerandes hälsotillstånd.
- Risk för olycksfall under lärande i arbetet eller arbetspraktik

Mer information

[Opiskeluterveydenhuollon kirjaaminen](#), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019.

Häkkinen P, Mölläri K, Saukkonen S-M, Väyrynen R, Mielikäinen L, Järvelin J, Hilmo - Sosiaali- ja terveydenhuollon hoitoilmoitus 2020: Määrittelyt ja ohjeistus: Voimassa 1.1.2020 alkaen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 2019:7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-346-5>

Virkkunen H, Jokinen T. (toim). [Handbok för strukturerad dokumentation av patientuppgifter. Del 1. Version 2018](#). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

[PTHAVO - Perusterveydenhuollon avohoidon toimintoluokitus \(SPAT\)](#), Kansallinen koodistopalvelu.

[THL:n Toimenpideluokitus](#), Kansallinen koodistopalvelu

[THL- Tietosisältö - Opiskeluterveydenhuolto](#), Kansallinen koodistopalvelu.

3.5 Forskning

Information om de studerandes hälsa och välbefinnande och om hälso- och sjukvårdstjänsterna samlas regelbundet in med fyra undersökningar för forskningsändamål: Enkäten Hälsa i skolan, Hälso- och välfärdsundersökningen av högskolestuderande (KOTT), Studerandebarenometern och Eurostudent. Forskningen kan också utnyttja annat material som uppkommer i studerandehälsovården, t.ex. Jämförelsedatabasen för främjande av hälsan TEAviisari.

3.5.1 Enkäten Hälsa i skolan

Institutet för hälsa och välfärd genomför enkäten Hälsa i skolan, som ger uppföljningsdata om 10–20-åriga barns och ungas välbefinnande, hälsa, skolgång och studier, delaktighet, tillgång till hjälp och servicebehov samt hur de uppfylls.

Enkäten genomförs vartannat år samlat vid samma tidpunkt i hela landet. I undersökningen deltar elever i årskurs 4 och 5 (sedan 2017) samt 8 och 9 (sedan 1996) i den grundläggande utbildningen och årskurs 1 och 2 i gymnasiet (sedan 1999) samt årskurs 1 och 2 i yrkesläroanstalterna (sedan 2008). Enkäten besvaras av unga under 21 år som avlägger gymnasiet läroplan för unga eller en yrkesinriktad grundexamen vid en yrkesläroanstalt.

Enkäten besvaras frivilligt och anonymt. Bestående delar i frågeformuläret är de centrala frågorna om välbefinnande, hälsa och tillgång till tjänster. Med de varierande delarna undersöks vissa teman eller aktuella fenomen.

Resultaten på riks-, landskaps- och kommunnivå är avgiftsfritt tillgängliga i Institutet för hälsa och välfärds resultatjänst (<https://thl.fi/sv/web/barn-unga-och-familjer/forsknings-resultat>), där de kan granskas enligt kön, skolstadium och region. Länkar till läroanstalternas egna resultat som är skyddade med lösenord skickas till rektorerna eller utbildningsanordnarna. Resultaten publiceras också i statistik- och indikatorbanken Sotkanet och i artiklar.

Syftet med enkäten är att stärka planeringen och utvärderingen av hälso- och välfärdsfrämjandet i läroanstalterna och kommunerna. Resultaten kan utnyttjas i läroanstalterna för att främja hälsan och välbefinnandet i studiegemenskapen, och i elevhälsan och undervisningen tillsammans med eleverna, de studerande, vårdnadshavarna och andra aktörer. Kommunerna kan utnyttja resultaten i olika sektorer i välfärdsledningen och utvärderingen och utvecklingen av verksamheten, t.ex. i arbetet med välfärdsstrategin, det barn- och ungdomspolitiska programmet eller barnskyddsplanen. På nationell nivå används enkäten Hälsa i skolan i uppföljningen och utvärderingen av policyprogram, strategier och verkställigheten av lagar.

3.5.2 Hälso- och välfärdsundersökningen av högskolestuderande (KOTT)

Uppgifter om hälsan och välbefinnandet bland högskolestuderande har samlats in sedan 2000, då SHVS inledde den riksomfattande [Hälsoundersökningen av högskolestuderande \(KOTT\)](#), som genomförs vart fjärde år. Sedan 2008 har den varit riktad till både universitetsstudierande och yrkeshögskolestuderande. Målgruppen är 18–35-åriga närvaroaanmälda finländska högskolestuderande och urvalet är 5 000 studerande från respektive högskolesektor.

Från och med enkäten 2020 genomförs undersökningen av Institutet för hälsa och välfärd och Folkpensionsanstalten. [KOTT-undersökningsmaterialet](#) består av uppgifter som samlas in med ett frågeformulär samt registeruppgifter som kombineras med respondentens svar.

Undersökningen producerar omfattande information om högskolestuderandenas fysiska, psykiska och sociala hälsotillstånd, hälsobeteende, välbefinnande, livsstil, psykiska hälsa, studieförmåga och hälso- och sjukvårdstjänster. Med hjälp av forskningsresultaten kan man följa och undersöka högskolestuderandenas hälsa och välbefinnande i relation till studierna och studieförmågan, samt tillgången till hälso- och sjukvårdstjänster för studerande och hur de anlitas. Informationen utnyttjas i utvärderingen, utvecklingen och planeringen av studerandehälsovården och i anvisningarna om den samt i projekt för kollektivt hälsofrämjande.

3.5.3 Studerandebarmetern

Forskningsstiftelsen för studier och utbildning Otus sr producerar den återkommande [Studerandebarmetern](#) för högskolestuderande. Barometern samlar information på riksnivå om högskolestuderandenas syn på sina studieförsteg, sin studieförmåga, sitt välbefinnande, sina inkomster, sina boendeförhållanden, arbetslivet och framtiden. I barometern har det också ingått växlande teman som idrott och idrottstjänster, digitaliseringen av utbildningen, samhälleliga och politiska åsikter, studentbostäder, praktik och möjligheterna att kombinera studier och arbete.

Målet med Studerandebaremtern är att ta fram information för forskare, utbildningsutvecklare, beslutsfattare och intressebevakare. Barometern finansieras med undervisnings- och kulturministeriets understöd för vetenskapsinstitut och med separat projektfinansiering.

3.5.4 Eurostudent

Finland deltar i den internationella undersökningen Eurostudent som genomförs samtidigt i 30 europeiska länder. Resultaten offentliggörs i den internationella publikationen Eurostudent. Utifrån materialet produceras också vetenskapliga artiklar och en nationell forskningsrapport. Undersökningen kartlägger högskolestuderandenas levnadsförhållanden, studier, mobilitet, sociala bakgrund och inkomster. Forskningsresultat tas fram för högskolepolitiken, högskolorna och forskarna. Det finländska enkätmaterialet ger en bild av finländska studerande för internationella jämförelser.

I Finland genomförs undersökningen av undervisnings- och kulturministeriet, och Statistikcentralen ansvarar för datainsamlingen och sammanställningen av materialet. I undersökningen deltar också alla högskolor, Finlands studentkårers förbund (FSF), Finlands studerandekårers förbund Samok,

Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf, Finlands universitetsrektors råd UNIFI rf, Folkpensionsanstalten, Institutet för hälsa och välfärd och Forskningsstiftelsen för studier och utbildning Otus. Urvalet som representerar Finland samlas in genom att skicka ut en enkätinbjudan till 25 000 slumpmässigt utvalda högskolestuderande.

Mer information

Ikonen R, Helakorpi S. Lasten ja nuorten hyvinvointi: Kouluterveyskysely 2019. Tilastoraportti 33/2019. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281>

Enkäten Hälsa i skolan. Institutet för hälsa och välfärd 2019.

Forskningsresultat om barns, ungas och familjers välfärd och tjänster. Institutet för hälsa och välfärd 2019.

Hälsoundersökning för högskolestuderande (KOTT), Studenternas hälsovårdsstiftelse

Hälsa- och välfärdsundersökning av högskolestuderande (KOTT). Forskning och expertarbete. Institutet för hälsa och välfärd 2019.

Opiskelijabarometri 2019. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus.

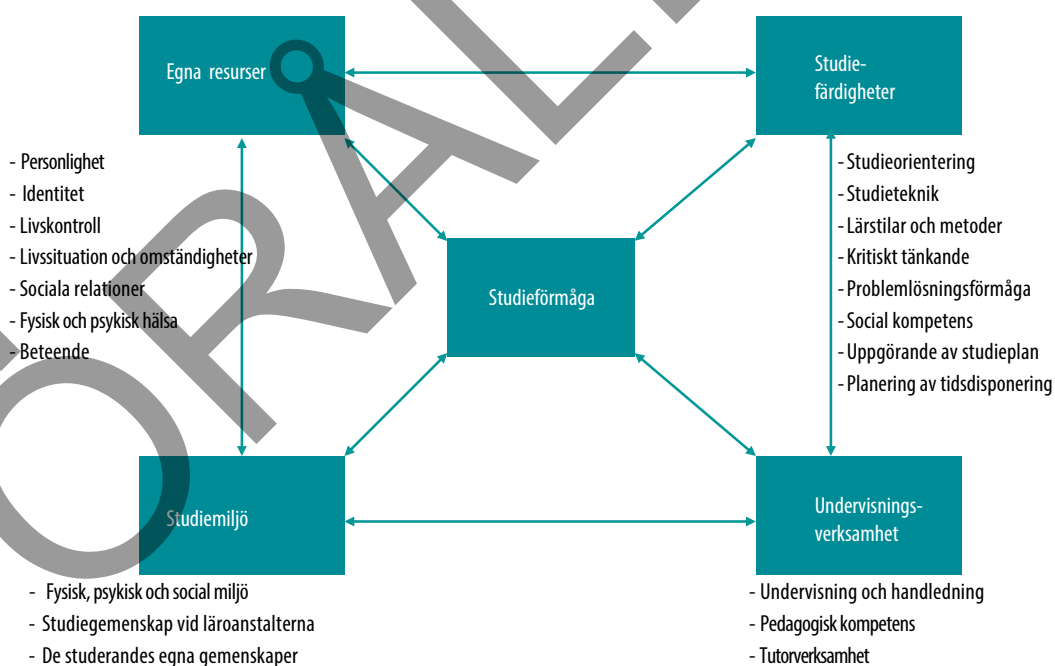
Eurostudent. Social and Economic Conditions of Student Life in Europe, Eurostudent project.

EUROSTUDENT - undersökningar och analyser. Undervisnings- och kulturministeriet.

4 Studieförmåga

Arbetsförmågan brukar definieras som förhållandet mellan arbetet och individens resurser. På motsvarande sätt är studieförmågan en produkt av den studerande själv och olika studierelaterade faktorer. Hörnstenarna i den modell för studieförmåga som Arbetshälsoinstitutet och Studenternas hälsovårdsstiftelse har utvecklat är förutom individens hälsa och egna resurser också studiefärdigheterna, studiemiljön och undervisnings- och handledningsverksamheten (Figur 1).

Att främja studieförmågan hör till studerandehälsovårdens viktigaste uppgifter. För verksamhetsplaneringen är det av yttersta vikt att förstå vilka faktorer som påverkar studieförmågan.

Figur 1. Modellen för studieförmåga beskriver innehållet i och den ömsesidiga växelverkan mellan de faktorer som påverkar studieförmågan. Modellen är ett sätt att bättre förstå de många dimensionerna i de studierelaterade problemen och olika aktörers roller för att främja välbefinnandet bland studerande (Kunttu 2005).

Egna resurser

I modellen för studieförmåga avser de egna resurserna den studerandes personlighet, livssituation, sociala relationer, hälsotillstånd och vanor som påverkar hälsan. Resurserna byggs upp, nöts ned och förnyas under livets lopp av individens erfarenheter, fysiska och psykosociala omgivning och arv.

Även om de flesta studerande upplever att deras hälsa är god uppvisar de många olika symptom. Psykiska problem framträder vanligen som depression, nervositet, koncentrationssvårigheter eller sömnstörningar och ofta som fysiska symptom. Psykisk ohälsa är en betydande orsak till studieoförmåga. En känsla av kontroll över det egna livet och att de egna krafterna och resurserna räcker till är viktigt för välbefinnandet och studierna. Även det sociala stödet är viktigt.

Studerandehälsovårdens uppgift är att stödja den studerandes identitetsutveckling och livskontroll, öka självkännedomen, uppmuntra sunda vanor och behandla sjukdomar. Ett sektorsövergripande samarbete är viktigt för att stödja den studerandes egna resurser i både det individuella och det kollektiva arbetet. Folkpensionsanstaltens rehabilitering kan sökas som stöd för studieförmågan (se kapitel 7.9 Rehabilitering).

Studiefärdigheter

Studiernas betydelse för den studerande (studieorientering) är en avgörande aspekt av studierna. I studiefärdigheterna ingår självkänedom, t.ex. att hitta en lämplig lärostil och känna till sina egna kunskaper och färdigheter. Förmågan att tänka kritiskt och lösa problem är också viktig. Även social kompetens påverkar studierna, t.ex. förmågan att delta i ett samtal eller hålla ett föredrag. Tekniska och kreativa studiefärdigheter är informationssökning och databehandling, t.ex. att studera till tentamina, göra anteckningar och presentationer och utnyttja informationskällor. Andra viktiga färdigheter är att kunna göra upp en studieplan och disponera sin tid.

Bristande studiefärdigheter inverkar självfallet direkt på studieresultaten, men de kan också leda till att resultaten inte motsvarar arbetsinsatsen eller till att arbetsmängden ständigt känns för stor. En sådan situation frustrerar och orsakar stress och kan därför försämra studiemotivationen och leda till psykisk ohälsa.

Läroanstalterna ansvarar för att lära ut studiefärdigheter. Studerandehälsovården intar en sakkunnigroll t.ex. vid misstänkta inlärningsstörningar eller neuropsykologiska problem och vid planeringen av kurser för personer med scenskräck. Om studerandehälsovården misstänker att bristfälliga studiefärdigheter kan ligga bakom exempelvis psykiska symptom bör frågan tas upp med den studerande. Det sektorsövergripande samarbetet med läroanstalten är viktigt.

Undervisning och handledning

Kompetent och sakkunnig undervisning och handledning är en central faktor som bygger upp studieförmågan. I bästa fall är undervisningen välplanerad, inspirerande och medryckande. Det kan vara av stor vikt för att motivera studerande som är osäkra på om de valt rätt utbildningsområde. Hit hör en tillräcklig dialog mellan läraren och den studerande samt respons och bedömning. Även tutorverksamheten och integreringen av den studerande i studiegemenskapen är en del av denna verksamhet.

Även om undervisningen och handledningen helt klart hör till läroanstaltens ansvarsområde inbegriper de också delar som berör hälso- och sjukvården. Exempel på sådana är tillgänglighetsarrangemang, sociala fobier och hälsoaspekter i de internationella utbytesstudierna. Studerandehälsovårdens data om undervisningen och handledningen kan utnyttjas som diskussionsöppnare. Vid granskningarna av studiemiljöerna utreds också undervisningsrelaterade aspekter.

Studiemiljö

Studiemiljön omfattar den fysiska, psykiska och sociala studiemiljön. Den består av de olika lärmiljöerna och fysiska studieförhållandena, undervisningsmedlen och pausrummen samt organiseringen av studierna, t.ex. studieschemat. Studiemiljön inbegriper också växelverkan mellan och bland personal och studerande, studieklimatet och fritidsutbudet i studiegemenskapen. Bakgrundsfaktorer är läroanstaltens värderingar och verksamhetskultur, som bl.a. består av traditioner, seder och strukturer.

Till studiegemenskaperna hör både läroanstaltens interna gemenskaper och de studerandes egna gemenskaper. Studieförmågan och studieförframstegen förbättras också av en upplevelse av tillhörighet i studiegemenskapen, socialt stöd och en kultur som gynnar gemenskap och möjligheter för de studerande att delta och påverka. Årskurslösa studier, mindre närundervisning och mer distansundervisning gör det svårare att bygga upp studiegemenskaper.

De studerandes egna gemenskaper är viktiga. De erbjuder meningsfulla fritidsaktiviteter och samvaro och bidrar till sociala kontakter, vilket förebygger ensamhet. Kamrattstöd har visat sig ha en betydande inverkan på studieförframgången. De kontaktnätverk som uppstår under studierna är ofta värdefulla även senare i arbetslivet.

En viktig uppgift för studerandehälsovården är att påverka studiemiljön genom lagstadgade granskningar och uppföljning. Ett mångsidigt samarbete med läroanstalterna och studerandegemenskaperna ger också tillfällen att främja studieförmågan och verksamhetskulturer som ökar välbefinnandet.

En dynamisk helhet

Modellen för studieförmåga påverkas givetvis av allmänna socioekonomiska, kulturella och miljörelaterade omständigheter och attityder. Dessa förmedlas via sociala institutioner på ett sätt som antingen förstärker eller försvagar den studerandes resurser och studiefärdigheter, studiemiljön och undervisningsverksamheten.

Enligt arbetsstressmodellen uppstår belastning på grund av höga krav i arbetet, små möjligheter att påverka och brist på socialt stöd. Samma faktorer belastar även studerande. Studierna inbegriper ett stort personligt ansvar för valen, studieplaneringen och tidsdisponeringen. Det här kräver goda kognitiva färdigheter, kreativt tänkande och informationshantering, som är mycket känsliga för störningar t.ex. på grund av sömnbrist, depression, dåliga studieförhållanden eller konflikter. Sjukdomar och livskriser kan lätt förstöra studieplanerna eftersom det inte är lika lätt att bli sjukledig i studielivet som i arbetslivet.

Studieförmågan är en funktionell helhet där olika delfaktorer påverkar varandra. Det handlar också om balans. Goda studiefärdigheter, god undervisning och stöd från studiegemenskapen kan bära en studerande som av någon anledning uttömt sina egna resurser. Motivationsproblem kan avhjälpas genom god undervisning och en studiegemenskap som gör utbildningsområdet intressantare. Om de egna resurserna är starka kan de också neutralisera bristfälliga studieförhållanden. Bristande studiefärdigheter kan i sin tur avhjälpas genom handledning som hjälper den studerande att hitta lämpliga arbetsätt och genom att stärka självförtroendet som en lärande person.

Genom att påverka studieförmågans samtliga dimensioner och de faktorer som kan identifieras i dem kan man främja de studerandes studieförmåga. Det här är en uppgift för alla organisationer som påverkar de studerandes omvärld, utöver för studerandehälsovården närmast för läroanstalterna och studerandeorganisationerna. Modellen för studieförmåga strukturerar de olika aktörernas roller och samarbetsmöjligheter för att stödja och bidra till studieförmågan. Modellen kan också utnyttjas i det individuella arbetet med att reda ut en studerandes problem.

Mer information

- Kunttu K. Opiskeluterveys koostuu monen toimijan yhteistyöstä. *Työterveyslääkäri* 2009; 27:21-24.
- Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. toim. Opiskeluterveys, i synnerhet kapitlen Opiskelukyky on opiskelijan työkykyä och Opiskelukyvyn ja opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>
- Kurri E. Opintojen pitkittymisen dilemma. Tutkimus opintojen sujumattomuustekijöistä yliopistoissa ja niihin vaikuttamisen keinoista. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs. 27, 2006.
- Lavikainen E. Opiskelijan ammattikorkeakoulu 2010. Tutkimus ammattikorkeakouluopiskelijoiden koulutuspoluista, koulutuksen laadusta ja opiskelukyvystä. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs, 35, 2010
- Pylkkänen K, Repo E. Palauttaako terapia menetetyt opiskelukyvyn. Opiskelukyky ja kuntoutus –projektin loppuraportti. Helsinki: Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 42, 2006.

Saari J. 2014. [Kukin kykynsä mukaan](#). Eksploratiivinen katsaus osaopiskelukykyyhin Helsingin yliopistossa ja Aalto-yliopistossa. Otus 48/2014.

Sulander J, Romppanen V. Hyvinvointi koulutyössä ja opiskelussa. Helsinki: Työterveyslaitos, Työympäristötutkimuksen raporttisarja 26, 2007.

Finlands studentkärers förbund rf, FSF: <http://www.opiskelukyky.fi/>

FÖRÄLDRA

5 Studerandehälsovårdens verksamhetsmiljö

5.1 Studier på olika utbildningsstadier

Trots att kraven skiljer sig åt har studierna på de olika utbildningsstadierna många gemensamma drag. Framtidens verksamhets-, studie- och arbetsmiljöer är okända för alla och det är därför viktigt med tanke på framtiden att den studerande kan ändra och utvärdera sitt tillvägagångssätt samt anpassa sig till osäkerhet och till en snabbt föränderlig värld. Att värna om sitt eget välbefinnande och se till att man har sunda levnadsvanor, t.ex. att man får tillräckligt med sömn och fysisk aktivitet, är livsfärdigheter som är viktiga att lära sig redan tidigt i livet.

På alla utbildningsstadier har den tekniska utvecklingen medfört nya studiemiljöer och den nya undervisningsteknologin har revolutionerat både sätten att studera och undervisa. Utbildning kan ordnas i olika lärmiljöer, bl.a. i klassrum, i verkstäder, på arbetsplatser eller i digitala lärmiljöer. Nätundervisning ger flexibilitet i undervisningen, men ökar behovet av att planera den egna tidsanvändningen och kan minska känslan av gemenskap. Studier i olika lärmiljöer kan också medföra utmaningar när det gäller att nå ut till de studerande t.ex. för att erbjuda stöd. Det behövs tillvägagångssätt för att garantera att de studerande får tillräckligt med handledning och stöd oavsett var studierna avläggs.

De internationella studierna har ökat under 2000-talet. Studier utomlands är ett berikande livsskede som kräver anpassningsförmåga. Att man upplever en kulturchock när man i samband med utbytet ska tillägna sig en ny miljö och kultur och förlorar sin gamla är en ganska vanlig reaktion som i allmänhet är övergående. Symptomen kan vara t.ex. ensamhet, utmattning och affektiva symptom, för vilka den studerande kan komma att behöva extern hjälp om de blir långvariga.

Vartefter man kommit längre på sin utbildningsväg ökar studiekraven och arbetsbördan, vilket förutsätter en ny form av ansvarstagande och förmåga till tidsdisposition. Att hitta lämpliga studietekniker och studiestrategier är inte alltid lätt och de studerande kan behöva stöd i denna process.

Trötthet och cynism är en del av studieutbrändhet och vittnar inte bara om överbelastning i nuet utan förebådar också känslor av otillräcklighet i ett senare skede. Därför är interaktiva färdigheter och stresshanteringsfärdigheter samt förmågan att göra val, tolerera osäkerhet och halvfärdighet viktiga för att orka. Problem i privatlivet eller problem som rör hälsan, de mänskliga relationerna eller inkomsterna kan inverka på studiernas framskridande. Då kan samarbete mellan och stöd från läroanstalten och studerandehälsovården vara avgörande för att studierna ska fortsätta och den studerande ta sin examen.

5.1.1 Studier vid yrkesläroanstalt på andra stadiet

I yrkesutbildningen studerar unga som just avslutat den grundläggande utbildningen, andra utan en yrkesinriktad examen och vuxna som redan befinner sig i arbetslivet. Två tredjedelar av de studerande i yrkesutbildningar är vuxna. Det finns stora skillnader i de studerandes åldersfördelning mellan de olika läroanstalterna.

Anordnaren av yrkesutbildningen beslutar om innehållet i och genomförandet av utbildningen i enlighet med examensgrunderna och grunderna för de handledande utbildningarna samt sin genomförandeplan. En individuell och flexibel yrkesutbildning bygger på individuell anpassning. I början av studierna uppgörs en personlig utvecklingsplan för kunnandet (PUK) för varje studerande. I planen slås fast var och hur kunnandet ska förvärfvas. På arbetsplatsen kan man ingå ett utbildningsavtal eller ett läroavtal med arbetsgivaren. Mängden lärande i arbetslivet har under de senaste åren ökat tack vare den nuvarande lagen om yrkesutbildning. I alla yrkesstudier beaktas tidigare förvärvad kompetens. I studierna fokuserar man på att förvärva sådant kunnande som fattas – de studerande studerar alltså bara sådant som de inte redan kan. Därför kan tiden det tar att avlägga en examen eller någon annan utbildning variera individuellt.

Den kontinuerliga ansökan till yrkesutbildning gör det möjligt att flexibelt söka till yrkesutbildning året om. Läroanstalterna bestämmer själva om ansökningstiderna, ansökningsförfarandet och antagningsgrunderna samt ger handledning under ansökningsskedet. Syftet är att hjälpa de sökande att avgöra vilken examen eller annan utbildning som bäst motsvarar deras behov. I denna verksamhetsmiljö är det mycket viktigt att säkerställa att alla aktörer i rätt tid får sådana uppgifter som behövs för att de ska kunna planera sitt eget arbete.

5.1.2 Gymnasiestudier

Enligt grunderna för gymnasiets läroplan avses med allmänbildning i gymnasiutbildningen "värderingar, kunskaper, färdigheter, attityder och vilja med vars hjälp en kritiskt och självständigt tänkande individ kan samverka med andra och handla på ett ansvarsfullt, empatiskt och framgångsrikt sätt." Grunderna betonar en verksamhetskultur som leds medvetet och utvecklas systematiskt och där en lärande gemenskap som främjar delaktighet och välbefinnande står i centrum.

Gymnasiet är en utbildningsform som ställer höga krav på den studerande. Jämfört med grundskolan kräver gymnasiestudier mer i fråga om självständighet och egen initiativförmåga, tidsdisposition, planering av tidtabeller och schema samt förmåga till långsiktigt arbete. Informationssamhället och framtidens arbetsliv – samt den digitala studentexamen i gymnasiets avslutande skede – förutsätter att de studerande tillägnat sig nya färdigheter när det gäller att dra nytta av digitala lärmiljöer, läromedel och arbetsredskap.

Gymnasisten blir redan i ett tidigt skede tvungen att göra val som även påverkar senare eventuella högskolestudier. Den som inleder sina gymnasiestudier har dock inte alltid någon klar uppfattning om sin kommande drömbransch. Möjligheten till tillräcklig personlig handledning och även handledning som gäller ansökan till fortsatta studier är viktig för många. Enligt gymnasielagen (714/2018 25 §) har en studerande rätt att förutom sådan studiehandledning som ingår i gymnasiets lärokurs även få personlig handledning enligt sina behov och annan handledning som anknyter till studierna och ansökan till fortsatta studier.

Dagens gymnasiegemenskap är sektorsövergripande och förutsätter såväl samarbete mellan den undervisande personalen och de experter som ansvarar för elevhälsotjänsterna som att de studerande själva och deras vårdnadshavare också är delaktiga. Utöver elevhälsan har studerande i gymnasiet tillgång till stöd från många olika tjänster och yrkespersoner. Grupphandledaren följer med hur de studerande framskrider i studierna och samarbetar med hemmen. Handledaren värnar om gruppsammanhållningen bland sina studerande och hanterar aktuella ärenden som gäller skolan och studierna samt informationsgången. Studiehandledarna ger de studerande personlig handledning och speciallärarna ger stöd vid olika typer av inlärningssvårigheter. För att de studerande ska känna till sina rättigheter till olika tjänster är det viktigt att de olika yrkespersonerna kommunicerar med de studerande och vårdnadshavarna om sin yrkesbild och hur de kan nås.

5.1.3 Studier vid högskola

Merparten av de studerande som inleder högskolestudier är unga vuxna som nyligen tagit examen från andra stadiet, men bland dem finns det också många medelålders studerande som byter bransch. För de flesta nya högskolestuderande är studiestarten ett positivt och inspirerande skede i livet och de känner sig hoppfulla inför framtiden, men studierna framskrider inte alltid som man hoppats. Studierna motsvarar kanske inte förväntningarna eller den studerande har kommit in på en utbildning som bara var ett andrahandsval. Var fjärde studerande är osäker på om de valt rätt utbildningsområde och var tionde bedömer att de har hamnat helt fel.

Vid högskolorna förutsätts ett mer långsiktigt och djupgående studiesätt än tidigare. Det är krävande att kunna plocka ut det väsentliga bland en stor mängd information. Ändå är det nödvändigt för att den studerande ska kunna granska information kritiskt och tillämpa den för att lösa olika problem och praktiska uppgifter. Vid högskolorna förväntas de

studerande vara aktiva och ta egna initiativ – cirka hälften av arbetet är självständiga studier. Det här ställer förmågan till tidsdisposition på prov, i synnerhet inom de utbildningsområden där det bara finns få färdigt planerade förslag till studiegång. Då blir den studerande själv tvungen att utarbeta sitt schema och sin studiehelhet. Intressanta valmöjligheter och nätkurser kan locka till att fylla dagarna med alltför mycket så att det inte blir tid över för att göra de uppgifter som krävs och läsa kurslitteraturen. Å andra sidan kan ett alltför glest schema leda till att man skjuter upp uppgifter och sedan stressar i sista minuten.

De studerande efterlyser tämligen ofta hjälp med tidsdisposition och stresshantering, studierelaterade problem och studieteknik. Högskolorna har utvecklat många olika handledningsformer för de studerande. Bland annat erbjuds de tjänster som studiehandledare och studierådgivare tillhandahåller, personliga studieplaner, grupper ledda av studerandetutorer, egenlärsystem och studiepsykologer. Det kan ibland vara svårt för de studerande att hitta de tjänster de behöver eller att våga söka sig till dem. Ibland är ett förminskande av det egna problemet också ett hinder för att söka hjälp. De anställda inom studerandehälsovården bör känna till vilka möjligheter som finns, eftersom studiestress ofta tar sig uttryck som olika symptom som den studerande sedan söker vård för på hälso- och sjukvårdsmottagningarna.

Arbete vid sidan av högskolestudierna är snarare regel än undantag. Det finns ingen entydig information om kopplingarna mellan arbete vid sidan av studierna och studieframgång. Vissa upplever att det gör den egna tidsanvändningen mer effektiv och att jobbet främjar studiernas framskridande. För vissa utgör arbetet en bra motvikt till studierna, men för andra är det bara ett ekonomiskt tvång. Om man fastnat i studierna kan arbetet ibland vara ett sätt att fly från studierna. Att skaffa sig arbetserfarenhet under studietiden förbättrar ofta möjligheterna att få arbete efter att man tagit examen. Enligt KOTT-undersökningen anknyter arbetet till studierna för över hälften av de studerande, i synnerhet för yrkeshögskolestuderandes del.

Den fritidsverksamhet som ordnas inom studerandegemenskaperna är oftast den mest minnesvärda delen av studierna. Där knyts livslånga vänskapsband och skapas nätverk som kan vara till nytta senare i arbetslivet. Det är viktigt med en givande hobbyverksamhet som motvikt till studierna, och studerandeorganisationerna har en viktig uppgift när det gäller att erbjuda olika möjligheter.

Mer information

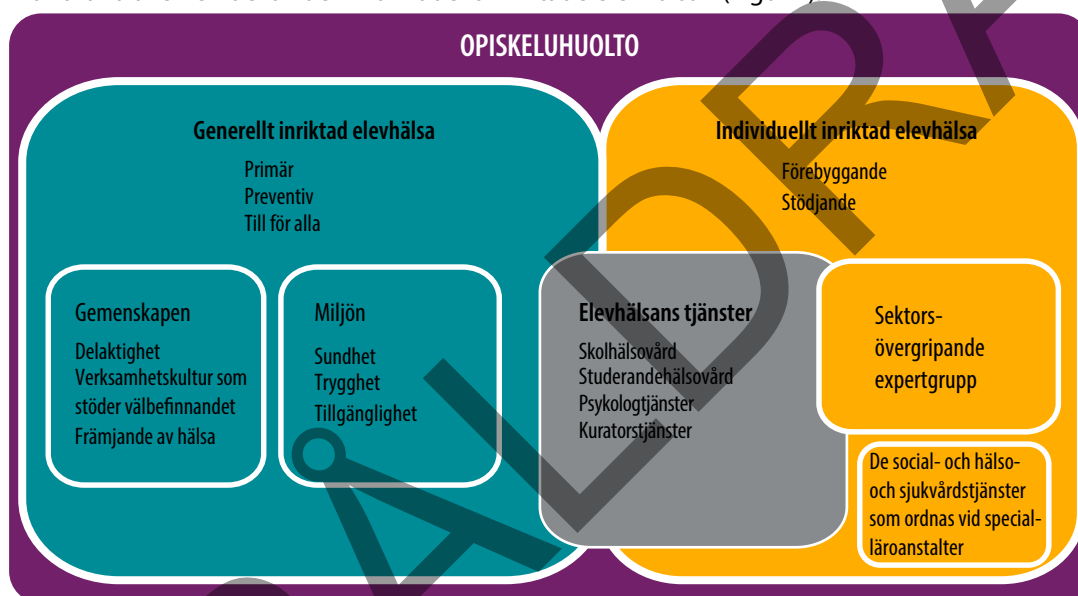
Garam, Korkala, Martin. Suomalaiset opiskelijat vaihdossa (uppdaterad 28.3.2019). I verket Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. (toim.). Opiskeluterveys (i kapitlet Kansainvälisyys opiskelussa) Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/ote00021/do>

Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. (toim.). Opiskeluterveys, i synnerhet kapitlet Opiskelukyky on opiskelijan työkykyä och Opiskelukyvyn ja opiskeluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>

Lindblom-Yläne S, Hailikari T, Postareff L. Oppiminen on monen tekijän summa, i verket (red.) Ruuska H, Lötönen M, Rutanen A: LAATUA! Oppimateriaalit muuttuvassa tietoympäristössä. Bookwell Oy, Porvoo 2015. *Grunderna för gymnasiets läroplan 2019* Föreskrifter och anvisningar 2019:2b. Utbildningsstyrelsen.

5.2 Studerandehälsovården som en del av den sektorsövergripande individuellt inriktade elevhälsan

Läroanstalterna på andra stadiet och deras studerande omfattas av lagen om elev- och studerandevård (1287/2013). Lagen fastslår att studerandehälsovårdens tjänster utgör en del av den individuellt inriktade elevhälsan, i vilken även ingår kurators- och psykologtjänster samt sektorsövergripande individuellt inriktade insatser från elevhälsan. Vid specialläroanstalter är de social- och hälsovårdstjänster som utbildningsanordnaren ska anordna även en del av den individuellt inriktade elevhälsan (Figur 2).

Figur 2. Elevhälsan i sin helhet

Ofta krävs det samarbete mellan de olika elevhälsotjänsterna för att främja en enskild studerandes välbefinnande samt för att bedöma behovet av och ordna stöd och hjälp. Yrkespersoner inom olika sektorer kan också tillsammans träffa den studerande och vårdnadshavarna när det anses vara nödvändigt och passar klienterna. Alla elevhälsotjänster har sitt eget klientunderlag och sina klient- eller patientregister. Det är bra att de anställda inom en läroanstalts elevhälsotjänster lär känna varandra och tillsammans går igenom den centrala arbetsfördelningen samt kommer överens om samarbetsrutiner. Överföringen och utbytet av uppgifter mellan elevhälsans olika aktörer behandlas i kapitel 9.1 Dataskydd.

En sektorsövergripande expertgrupp inrättas då det för att utreda och/eller hantera en studerandes elevhälsoärende krävs ett omfattande deltagande som även involverar lärare och/eller läroanstaltens ansvarspersoner. En sektorsövergripande expertgrupp sammankallas alltid från fall till fall, dvs. just de personer som behövs för att sköta den studerandes specifika problem kallas att delta. En överenskommelse ska alltid ingås med den studerande (eller med vårdnadshavaren) om sammankallandet och grupp sammansättningen.

Vid den första träffen ska samtycket bekräftas skriftligt. Om gruppens sammansättning ändras krävs ett nytt skriftligt samtycke för de nya medlemmarnas del. Över en sektorsövergripande expertgrupps möten ska det föras dokumentation som bildar en kontinuerlig elevhälsojournal för klienten i fråga.

I den individuellt inriktade elevhälsan har den studerande, beroende på ålder och utvecklingsnivå, ett självständigt klientskap. När en yrkesperson inom social- eller hälsovården (hälsovårdare, läkare, psykolog eller en yrkesperson inom socialvården som arbetar som kurator) bedömer att den studerande själv har förmågan att besluta om elevhälsoärendet i fråga, får hen också besluta om huruvida vårdnadshavaren informeras om ärendet och bjuds in att delta i expertgruppen. När det gäller unga studerande är det alltid bra att sträva efter att samarbeta med vårdnadshavarna, men i fråga om en beslutsför ung person kan detta bara ske med personens samtycke. Om den studerande inte själv har förmågan att besluta om sitt elevhälsoärende ska man kontakta vårdnadshavaren och begära ett eventuellt samtycke till en sektorsövergripande expertgrupp.

Mer information

[Utvärdering av en minderårigs beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården](#). Terveysden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Perälä M-L, Hietanen-Peltola M, Halme N, Kanste O, Pelkonen M, Peltonen H, Huurre T, Pihkala J, Heiliö P-L. Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen. Terveysden ja hyvinvoinnin laitos, Opas 36/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-292-8>

Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön toteuttamisen tueksi. Sosiaali- ja terveysministeriö, [Kuntainfo 13a/ 2015](#)

5.3 Studerandeorganisationerna och deras roll

De studerandes egna organisationer är viktiga aktörer som påverkar de studerandes välbefinnande. Studerandeorganisationerna fungerar som de studerandes intressebevakare och som sakkunniga i social- och utbildningspolitiska ärenden som gäller dem. Dessutom ordnar de fritidsverksamhet för de studerande. Organisationerna ordnar också utbildning, information, rådgivning och stöd till studerandekårerna samt gör undersökningar och utredningar om olika delområden av de studerandes liv.

De lokala studerandekårerna fungerar som intressebevakare på lokal nivå och arrangerar egen verksamhet för att främja välbefinnandet, såsom må bra-dagar och temadagar. Studerandeorganisationerna och läroanstalternas student- och studerandekårer är viktiga samarbetspartner för studerandehälsovården i planeringen av det lokala och läroanstaltsspecifika välbefinnandearbetet och verksamhet som främjar studieförmågan.

Organisationsverksamheten ger de studerande möjligheter att skapa sociala relationer och ger en känsla av samhörighet.

Riksomfattande studerandeorganisationer:

- Finlands studentkårers förbund FSF rf (www.syl.fi/sv/) är en centralorganisation vars medlemmar är studentkårerna vid alla de 14 universiteten i Finland samt studentkåren vid Snellman-högskolan.
- Finlands studerandekårers förbund (SAMOK) rf (www.samok.fi/) är de yrkeshögskolestuderandes centralorganisation. Medlemmarna är studerandekårerna vid alla 24 yrkeshögskolor i Finland och på Åland samt studerandekåren vid Polisyrkeshögskolan.
- Finlands Gymnasistförbund – SLL (www.lukio.fi/) är en intresse-, service- och hobbyförening för gymnasiestuderande.
- De yrkesstuderandes förbund i Finland – SAKKI ry (www.sakkiry.fi/) är en riksomfattande organisation som representerar yrkesstuderande i olika branscher.
- Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry (www.osku.info/) är en intresse-, service- och hobbyförening för studerande vid yrkesutbildningar på andra stadiet.
- Kultur- och idrottsförbundet för yrkesutbildningen i Finland, SAKU ry (www.sakury.net/) ordnar evenemang som främjar välbefinnandet och annan verksamhet för hela yrkesutbildningen.
- Studerandenas Idrottsförbund rf (OLL) (www.oll.fi/) är en riksomfattande organisation som arbetar med intressebevakning och service i samband med studerande- och högskoleidrott.
- Forskningsstiftelsen för studier och utbildning Otus sr. (www.otus.fi/) bedriver forsknings- och publikationsverksamhet med inriktning på utbildningssystem, utbildning, de studerandes ekonomiska, bildningsmässiga och sociala ställning, livsstil samt högskoleväsendets struktur och funktion.

Mer information

Kunttu K. Järjestöt opiskelijaelämän asiantuntijoina (uppdaterad 26.3.2018), i verket Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. (toim.) Opiskeluterveys (i kapitlet Oppilaitokset ja opiskelijoiden järjestöt hyvinvointityössä), Kustannus Oy Duodecim <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>

6 En välmående läroanstalt

Studiemiljön och studiegemenskapen har stor betydelse för den studerandes hälsa och välbefinnande samt för möjligheten att avancera i studierna utifrån sina egna förmågor. En sund och trygg studiemiljö och en välmående gemenskap uppkommer till följd av goda fysiska, psykiska och sociala förhållanden. Dessa stöder såväl de studerandes som personalens välbefinnande. Studerandehälsovårdens uppgift är främja en sund och trygg läroanstaltsmiljö och främja välbefinnandet i läroanstalten samt följa upp detta (1326/2010, SRF 338/2011).

6.1 Studerandehälsovården som en del av studiemiljöarbetet och det generellt inriktade arbetet

Hälsan och välbefinnandet påverkas av hela den psykosociala miljö som människan interagerar med. Människans närmiljö – som hon är knuten till som medlem av en familj, ett jobb, studier eller en fritidsgemenskap – är viktig i vardagen. Läroanstalten och studiegemenskaperna är centrala för de studerande och därför är arbetet för att främja välbefinnandet i dem betydelsefullt och lagstadgat.

Läroanstaltens generellt inriktade arbete består av ett sektorsövergripande främjande av hälsa, välbefinnande och studieförmåga som inriktar sig på studiemiljöerna och studiegemenskaperna samt direkt och indirekt till de studerande. Målet är att dels främja och upprätthålla skyddande faktorer såväl hos de studerande som i deras verksamhetsmiljöer, dels minska sådana faktorer som är exponerande och utlösande. Studerandehälsovården har här en aktiv sakkunnigroll. Tillvägagångssätten är samarbete med intressentgrupper, en regelbunden granskning av att läroanstaltsmiljön är sund och trygg (se kapitel 6.3) samt en mångsidig hälsofrämjande kommunikation (se kapitel 6.2).

På andra stadiet är det generellt inriktade arbetet en del av det elevhälsoarbete som läroanstalten leder och inom högskolorna är det ett nära samarbete mellan studerandehälsovården, högskolorna, studerandeorganisationerna och andra aktörer som påverkar de

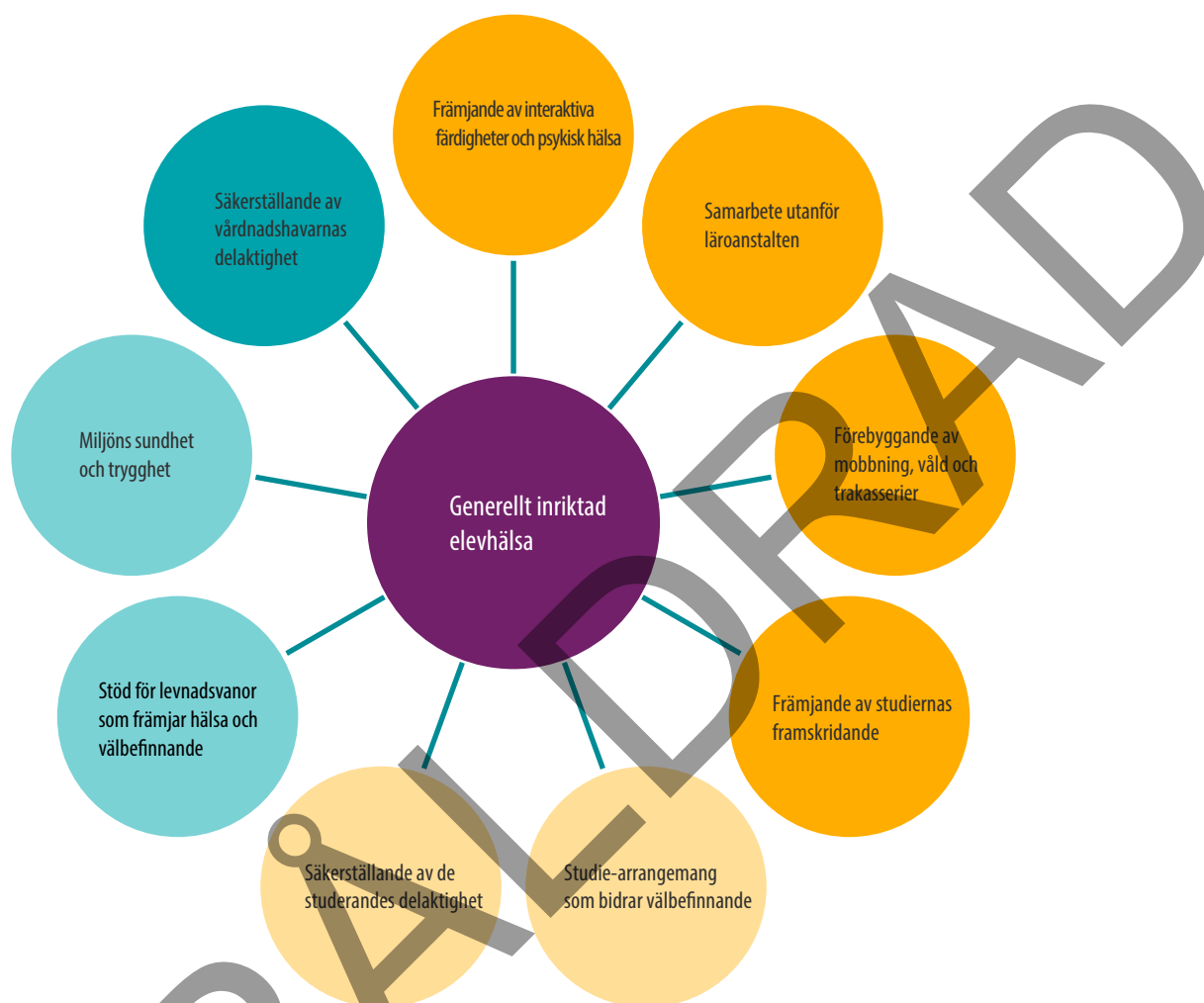
studerandes välbefinnande. Arbetet kräver sakkunnig planering, ledning, arbetsfördelning och rapportering och tillräckliga personalresurser måste reserveras för det. Verksamheten förutsätter fasta strukturer, såsom arbetsgrupper, nätverk och ansvarspersoner. Eftersom det generellt inriktade arbetet skiljer sig från hälso- och sjukvårdens traditionella mottagningsarbete måste man särskilt se till att personalen får utbildning för detta arbete.

6.1.1 Innehållet i det generellt inriktade arbetet

Det breda innehållet i det generellt inriktade arbetet beskrivs i figur 3. Fokusområden är:

- Främjandet av positiv växelverkan inom läroanstalten.
- Främjandet av hälsosamma levnadsvanor och alkohol- och drogfrihet bland de studerande/att minska de negativa konsekvenserna av alkohol- och drogbruk.
- Främjandet av den mentala hälsan, vilket innefattar t.ex. att stödja styrkor och resurser samt att förhindra mobbning och sexuella trakasserier samt att ingripa i dem.
- Etablerandet av en involverande och gemenskapsfrämjande verksamhetskultur i syfte att främja studieengagemanget och förhindra frånvaro.

De generellt inriktade åtgärderna kan riktas till alla medlemmar av gemenskapen eller också till vissa grupper som är i behov av stöd, t.ex. för att utveckla sin gruppdynamik eller sitt arbetsklimat. Arbetet kan genomföras t.ex. av den undervisande personalen som en del av undervisningen. Verksamhetsmodellerna för att förbättra det tidiga stödet och handledningen av den studerande byggs upp enligt de lokala verksamhetsförutsättningarna.

Figur 3. Innehållet i det generellt inriktade elevhälsoarbetet på andra stadiet. Inom högskolorna är innehållet i det generellt inriktade arbetet liknande, förutom den del som gäller vårdnadshavarna.

Arbetet bygger på information om de studerandes välbefinnande och välbefinnandet i läroanstalten

Ett effektivt generellt inriktat arbete förutsätter att verksamheten är faktabaserad och riktas rätt. Därför ska grunden för planeringen av verksamheten vara uppföljningsdata om de studerandes och gemenskapens välbefinnande, vilket gör det möjligt att rikta verksamheten så att den motsvarar behoven vid respektive läroanstalt och gör förfarandet verkningfullt. Utifrån informationsunderlaget kan man fastställa fokusområden för varje läsår eller för en längre tid. Informationen fås från flera olika källor:

- Riksomfattande datainsamlingar, t.ex. enkäten Hälsa i skolan, TEA-viisari, KOTT-undersökningen, Amisbarometern, Studerandeundersökningen
- Lokala och läroanstaltsspecifika datainsamlingar, såsom studentorganisationernas utredningar.

- Granskningar av att läroanstaltsmiljön är sund och trygg, samt av gemenskapens välbefinnande
- Information som fås via samarbetsnätverk
- Kundrespons
- Elevhälsotjänsternas klientuppgiftssystem
- Information från de studerande, vårdnadshavarna, läroanstaltens personal och arbetsplatshandledarna
- Studerandehälsovårdens hälsoundersökningar. Informationen från hälsoundersökningarna kan granskas per grupp, årskurs, läroanstalt eller verksamhetsställe. När uppgifterna presenteras får en enskild studerande inte kunna identifieras
- Uppgifter som samlats in i samband med övriga besök hos studerandehälsovården (t.ex. studiebelastningen, relationer till kamrater och lärare, erfarenheter av mobbning och trakasserier, frånvaro, olycksfall)

6.1.2 Generellt inriktad elevhälsa på andra stadiet

Med elevhälsan på andra stadiet avses det arbete för välbefinnandet som ska genomföras, där även vårdnadshavarnas delaktighet är viktig. Funktionellt indelas elevhälsan i generellt och individuellt inriktat arbete. Den individuellt inriktade elevhälsan beskrivs i kapitel 5.2, där den samlade elevhälsan beskrivs som en figur (Figur 2). Ur det generellt inriktade arbetets perspektiv är det värt att beakta att läroanstaltens personal bär det primära ansvaret för välbefinnandet inom läroanstalten.

Elevhälsoarbetet styrs av lagen om elev- och studerandevård (1287/2013), enligt vilken den generellt inriktade elevhälsan är den primära verksamhetsformen. Enligt 4 § i lagen är läroanstaltens alla aktörer med och genomför elevhälsan. Arbetet förutsätter ett smidigt samarbete mellan undervisningspersonalen och elevhälsotjänsterna. Elevhälsans tjänster har ett specialkunnande såväl i fråga om arbete med grupper som när det gäller att genomföra innehåll som främjar välbefinnandet i undervisningen av läroämnen.

Utbildningsanordnarens styrgrupp för elevhälsan stöder det elevhälsoarbete som de enskilda läroanstalterna utför. Styrgruppen förenhetligar arbetet vid de olika läroanstalterna genom att dra upp riktlinjer för de gemensamma målen och tillvägagångssätten, i vilka man beaktar såväl kommunen där läroanstalten är belägen som välfärdsplanen för barn och unga.

Vid varje läroanstalt och vid behov vid dess olika verksamhetsställen finns en elevhälsogrupp, som planerar, genomför och utvärderar elevhälsan samt samordnar allt det välfärdsarbete som utförs vid läroanstalten. Elevhälsogruppen leds av rektorn eller någon annan av utbildningsanordnaren utsedd person. Om gruppens sammansättning i övrigt, uppgifterna och verksamhetsätten bestäms lokalt. I gruppen kan t.ex. ingå lärare, speciallärare,

studiehandledare, kurator och psykolog, en representant för studerandehälsovården (t.ex. hälsovårdare, läkare, tandläkare, munhygienist) samt representanter för de studerande och vårdnadshavarna. Även externa samarbetspartner t.ex. från olika organisationer, socialsektorn, den specialiserade sjukvården, ungdoms- eller idrotts- och motionssektorn eller från polisen kan inbjudas att delta. (Figur 4).

Figur 4. Elevhälsogruppernas sammansättning och samarbetspartner i läroanstalter på andra stadiet (Källa: Kristiina Laitinen 2014)

För elevhälsogrupperna har det föreskrivits flera olika uppgifter, varav den viktigaste är att planera den generellt inriktade elevhälsan. Här ingår t.ex. de fortsatta åtgärderna efter en granskning av läroanstaltsmiljön och läroanstaltsgemenskapen. Ärenden behandlas alltid på ett allmänt och generellt plan. Gruppen behandlar aldrig ärenden som gäller enskilda studerande. Elevhälsogruppernas uppgifter och arbete beskrivs närmare i handboken *Toisella asteella toimien: opas oppilaitoksen opiskeluhoitoryhmälle* (Hietanen-Peltola ym. 2019).

6.1.3 Särdragen i det generellt inriktade arbetet vid högskolorna

Lagen om elev- och studerandehälsovård gäller inte högskolorna och jämfört med andra stadiet saknas motsvarande detaljerade anvisningar för det generellt inriktade arbetet. Därför varierar innehållet i det generellt inriktade arbetet beroende på högskolan och studerandehälsovården.

Studerandehälsovården fungerar som sakkunnig i arbetet med intressentgrupperna, där parterna är högskolor, studentorganisationer, organisationer som erbjuder de studerande

kamratstöd och andra aktörer som påverkar de studerandes välbefinnande. Samarbete bedrivs inom både lokala och riksomfattande nätverk för studerandehälsovården. De centrala partnerskapen och innehållet i dem presenteras i figur 5..

Figur 5. Centrala partnerskap inom studiegemenskapsarbetet

Vid högskolorna är samarbetspartnerna i regel de aktörer som deltar i läroanstaltens välbefinnandearbete och handledningen av de studerande, såsom ledningen för läroanstalten, studerande- och motionstjänsterna, den undervisande personalen, studiepsykologer, kuratorer, lokaltjänster, säkerhetschefen, krisarbetsgrupper och arbetsgrupper för inomhusluften, internationella enheter, arbetarskyddskommissioner, företagshälsovården etc. Övriga samarbetspartner är bl.a. studentrestaurangerna och organisationer i anslutning till studerandeboende.

I det generellt inriktade arbetet ska högskolans program för välbefinnandet beaktas. Dessa utgörs av högskolornas egna verksamhetsprinciper och praxis som hänför sig till elevernas och studiegemenskapens välbefinnande samt nationella program och rekommendationer (t.ex. antidrogprogram, program mot trakasserier, högskolemotionens rekommendationer).

Att studerandeorganisationerna deltar i arbetet är centralt, eftersom de skapar, upprätthåller och överför studerandekultur, exempelvis i fråga om drogbruk eller idrottsutövning. På det lokala planet har de också en viktig roll när det gäller att göra nya studerande bekanta med studieorten och studerandegemenskaperna. Student- och studerandekårerna samt

ämnesföreningarna har funktionärer och ofta rentav namngivna personer som har utsetts till ansvariga för frågor som gäller välbefinnandet som bör inbjudas att delta i samarbetet.

Samarbete med frivilligorganisationer inom det egna området, såsom idrottsföreningar och föreningar för mental hälsa och t.ex. med Navigatorn, möjliggör ordnandet av mångsidigare tjänster och gruppverksamhet. Aktörer inom den tredje sektorn bidrar alla med sin egen specifika kompetens i arbetet för att främja de studerandes studier och välbefinnande.

De studerande bör informeras om såväl det egna tjänsteutbudet som samarbetspartnerns utbud av tjänster. Lika viktigt är att såväl yrkespersoner inom hälso- och sjukvården som högskolornas personal är medvetna om tjänsterna för att kunna hänvisa de studerande till dem.

Vid högskolorna finns arbetsgrupper som har tillsatts för att främja de studerandes välbefinnande och där representanter för studerandehälsovården medverkar. Grupperna fungerar i allmänhet som ett samarbetsnätverk och samordnar samarbetet mellan de olika aktörerna som stöder studieförmågan. Arbetsgruppen för välbefinnande ansvarar i allmänhet för ärenden som rör studiegemenskapens välbefinnande, såsom olika åtgärdsanvisningar, rekommendationer och anvisningar som gäller hela läroanstalten.

Studenternas hälsovårdsstiftelse har vid alla sina verksamhetsställen en hälsoarbetsgrupp som ansvarar för verksamheten enligt den årsklocka som planerats för studiegemenskapsarbetet och för lokala projekt. I hälsoarbetsgruppen deltar experter inom olika områden från Studenternas hälsovårdsstiftelse samt representanter för åtminstone studentkårerna, högskolan och högskolemotionen. Arbetsgruppen håller aktivt kontakt med studerandeorganisationerna och högskolorna, och motiverar, utbildar och informerar partnererna om det hälsofrämjande arbetet.

Mer information

- Hietanen-Peltola M, Laitinen K, Järvinen J, Fagerlund-Jalokinos S. Toisella asteella toimien: opas oppilaitoksen opiskeluhoitoryhmälle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 10/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-374-8>
- Hietanen-Peltola M, Korpilahti U. (toim.). Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 7/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-505-9>
- Hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä ruokailusta – ruokailusuositus ammatillisiin oppilaitoksiin ja lukioihin. Opetushallitus, valtion ravitsemusneuvottelukunta ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, [Oppaat ja käsikirjat 2019:5a](#)
- Korkeakouluopiskelijoiden ruokailusuositus. Terveyttä ruoasta. Kansaneläkelaitos, Helsinki 2016. <http://hdl.handle.net/10138/159824>
- Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P (2019). Opiskeluterveys. Luku Opiskeluyhteisöjen hyvinvoinnin sekä opiskelijoiden terveyden ja opiskelukyvyn edistäminen. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>
- Perälä M-L, Hietanen-Peltola M, Halme N, Kanste O, Pelkonen M, Huurre T, Pihkala J, Heiliö P-L. Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Opas 36/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-292-8>
- Uusi soveltamisohje oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädännön toteuttamisen tueksi. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, [Kuntainfo 13a/ 2015](#)

Wiss K, Hakamäki P, Hietanen-Peltola M, Ikonen J, Palmqvist R, Saaristo V, Ståhl T. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen lukioissa – TEA 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 12/2019.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019051315294>

Wiss K, Hakamäki P, Hietanen-Peltola M, Ikonen J, Järvinen J, Saaristo V, Saukko N & Ståhl T. Hyvinvoinnin ja terveyden ja edistäminen ammatillisessa perustutkintokoulutuksessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimuksesta tiiviisti 15, toukokuu 2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-340-3>

6.2 Hälsöfrämjande kommunikation

Målet för den hälsöfrämjande kommunikationen är att öka de studerandes kunskap om och förståelse för frågor som rör hälsa och studieförmåga samt stödja studerandehälsövärdens arbete för att främja välbefinnandet. Målgruppen för kommunikationen är de studerande samt de sakkunniga och beslutsfattare som påverkar de studerandes välbefinnande. Hälsöfrämjande kommunikation innefattar såväl produktion och förmedling av hälsökunskap och information om tjänster som anordnande av evenemang inom studiegemenskaperna.

Den hälsöfrämjande kommunikationen har i uppgift att

- informera om hälsa och välbefinnande på ett åskådligt och lättfattligt sätt.
- öka de studerandes förmåga att läsa av sin egen hälsa och förbättra deras egenvårdsfärdigheter
- öka medvetenheten om de åtgärder med hjälp av vilka studiegemenskaperna kan utvecklas så att de främjar hälsosamma val
- initiera och stödja förändringar i livsstilen
- möjliggöra nytt lärande

I hälsökommunikationen behövs mångsidigt hälsomaterial riktat till de studerandes åldersgrupper. Innehållet ska vara uppdaterat och basera sig på forskningsdata samt beakta användarnas olika behov. Vid sidan av kommunikationen öga mot öga och den tryckta kommunikationen har digitala kanaler fått ökad betydelse. Det är viktigt att producera och aktivt förmedla tillförlitlig information via de kanaler som de studerande använder sig av. Utöver studerandehälsövärdens egna webbsidor och sociala medier lönar det sig att utnyttja läroanstalternas och studerandeorganisationernas kommunikationsmöjligheter.

Hälsöfrämjande kommunikation är t.ex. de expertföreläsningar som hålls i läroanstalternas, tutorutbildningar, information till nya studerande, kampanjer och evenemang för att främja välbefinnandet samt intervjuer. Utgångspunkten för planeringen av evenemang för studerande är de mål som ställts upp för evenemanget; för vem, varför och vad är det viktigaste budskapet? Välformulerade mål är till hjälp i bedömningen av om evenemanget varit lyckat. Lokala evenemang ska planeras tillsammans med de studerande, så att dessa har ett klart ansvar för arrangemangen. Att delta i nationella kampanjer som ordnas av

olika organisationer ökar genomslagskraften och ger en större och mer enhetlig synlighet för hälsofrämjande teman. För dessa finns också färdigt material tillgängligt.

Den hälsofrämjande kommunikationen förutsätter planering och samarbete inom den organisation som producerar studerandehälsovårdens tjänster. Anställda inom hälso- och sjukvården är ansvariga för innehållet och bör få hjälp av kommunikationsproffs med att anpassa materialet så att det talar till målgruppen. För den generellt inriktade kommunikationen ska det göras upp en årsplan, till exempel en årsklocka. Där ska man också beakta studiegemenskapens verksamhet och årsrytm, såsom ankomsten av nya studerande, motions- eller trappdagar, årets mörkaste tid, AIDS-dagen, vit januari, allergisäsongen, könssjukdomar, rökfria dagen etc. För att säkerställa ett enhetligt genomförande ska personalen vid studerandehälsovården vara medvetna om vad och hur man kommunicerar om exempelvis tjänster och evenemang till de studerande, eller vilken typ av hälsoinformation som står till buds för dem.

Mer information

Torkkola S. Viestintä terveyden edistämisesä. Kirjassa Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys (luvussa Terveiden edistäminen ja varhainen puuttuminen). Kustannus Oy Duodecim, 2011. <https://www.oppiporssi.fi/op/ote00037/do>

6.3 Granskning av läroanstaltsmiljön och gemenskapen

För de granskningar av studiemiljön som med tre års mellanrum ska utföras vid läroanstalterna och den årliga uppföljningen av de åtgärder man kommit överens om ansvarar studerandehälsovården i samarbete med övriga aktörer (1326/2010, SRF 338/2011). Hur granskningarna genomförs beskrivs med detaljerat i publikationen [Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen](#). (En sund, trygg och välmående läroanstalt: Handbok för en sektorsövergripande granskning av miljö och gemenskap)

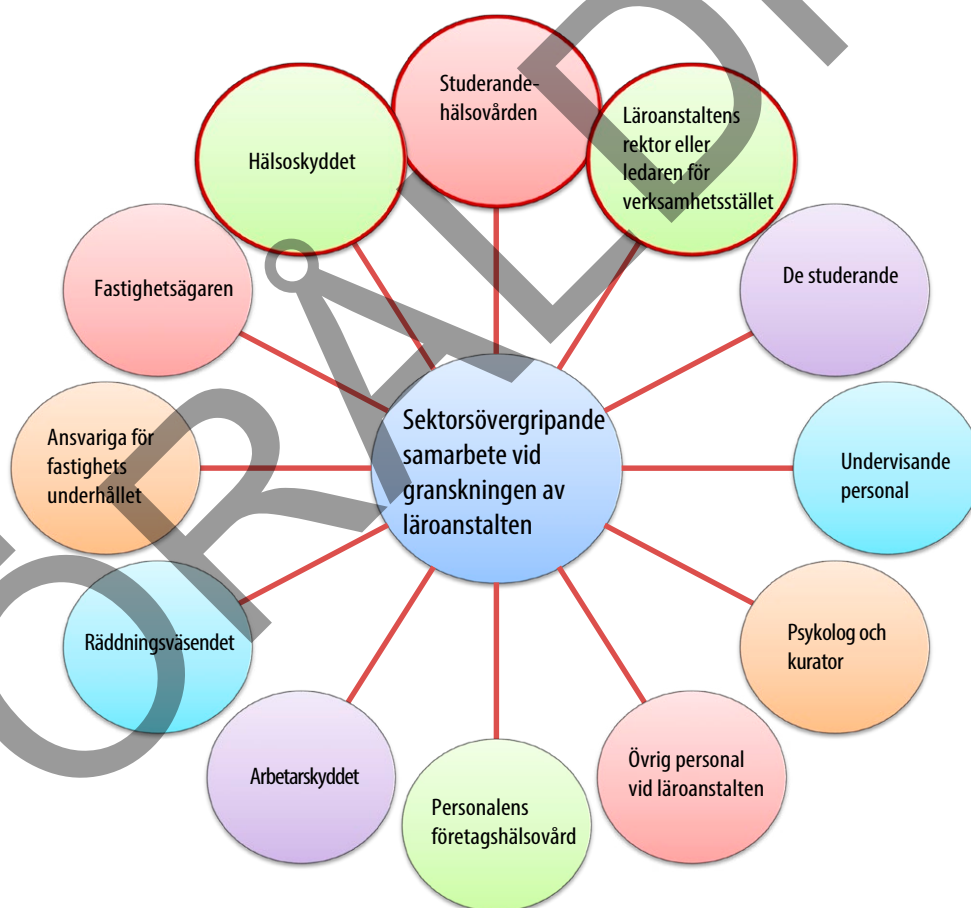
6.3.1 Granskningarna genomförs som ett sektorsövergripande samarbete

Tillsynen över att läroanstalterna är sunda och trygga och välmående ingår i flera olika myndigheters lagstadgade uppgifter och en regelbunden, gemensam granskningsverksamhet är ett sätt att genomföra de uppgifter som ålagts dem. Samarbetet förutsätter fungerande strukturer samt att man gemensamt kommer överens om tillvägagångssätt och ansvar, som:

- på vilket sätt de olika instanserna är med och genomför granskningarna
- vem som har ansvaret för tidtabellen och kallelserna vart tredje år
- hur man säkerställer och realiserar de studerandes och, i fråga om läroanstalter på andra stadiet, även vårdnadshavarnas delaktighet i granskningen

- i hurdana delar läroanstalten granskas
- vem som är ansvars- och kontaktpersoner för de olika enheterna eller verksamhetsställena
- hur man informerar om saken i läroanstalten.

Granskningarna genomförs i samarbete mellan olika myndigheter, studerandehälsövården och läroanstaltens personal samt de studerande och andra instanser. De aktörer som deltar i granskningen presenteras i figur 6. Granskningen består inte bara av en inspektionsrunda i läroanstalten utan det handlar om en omfattande helhet bestående av flera olika skeden. Den innefattar insamling av bakgrundsuppgifter, granskningar, överenskommelse om fortsatta åtgärder och uppföljning, dokumentation samt information. Åtgärdandet av de brister som konstaterats i samband med granskningen ska uppföljas årligen.

Figur 6. Aktörer som deltar i granskningen av läroanstalten (anpassad från publikationen Hieta-nen-Peltola & Korpilahti 2015).

Den kunskap man får genom granskningarna av studiemiljön fördjupar studerandehälsövårdens förståelse av studiegemenskapen och ökar beredskapen att stödja den

studerande i situationer där de utmaningar den studerande upplever är kopplade till studiemiljön. Den ökar också samarbetet mellan olika välfärdsaktörer inom studiegemenskapen. Man bör informera synligt både om granskningarna av studiemiljön och resultaten av dem, såväl inom läroanstalten som i studerandehälsovårdens informationskanaler.

6.3.2 Granskningar i läroanstalter på andra stadiet

I gymnasier och yrkesläroanstalter är granskningsverksamheten en del av det generellt inriktade elevhälsoarbetet. Målet är att granskningen ska genomföras på ett enhetligt sätt vid de olika verksamhetsställena/läroanstalterna inom kommunen eller hos samma utbildningsanordnare. Riktlinjerna för granskningsverksamheten dras upp i styrgruppen för elevhälsan. Planen och tidtabellen för granskningen samt samarbetet kring den skrivs in i läroanstaltens elevhälsoplan.

Elevhälsogruppen sköter de praktiska arrangemangen i anslutning till granskningen av läroanstalten/verksamhetsstället och ansvarar för insamlingen av data relaterade till granskningen samt för informationen till de studerande, vårdnadshavarna och personalen. I fråga om granskningar av läroanstalter på andra stadiet och uppföljningen av de fortsatta åtgärderna används färdiga blanketter som utarbetats för detta ändamål och som finns att tillgå på [Institutet för hälsa och välfärds webbplats](#).

Innehållet i granskningen viktas beroende på läroanstalt och utbildningsområde. I synnerhet inom yrkesutbildningen är det olika riskfaktorer som dominerar inom de olika utbildningsområdena. Att inkludera lärare och studerande från just utbildningslinjen i fråga gör det lättare att identifiera riskerna och är till hjälp vid planeringen av fortsatta åtgärder.

Resultaten från granskningarna per verksamhetsställe sammanställs till en helhet per läroanstalt. Styrgruppen för elevhälsan sammanställer och behandlar resultaten från granskningarna av olika läroanstalter och observationerna styr arbetet med att utveckla såväl det generellt som det individuellt inriktade elevhälsoarbetet. Den information som granskningen och uppföljningen ger upphov till behövs också för utvärderingen av elevhälsoarbetet.

6.3.3 Granskningar vid högskolorna

Vid högskolorna avtalar man lokalt om granskningsverksamheten mellan högskolans ledning, studerandehälsovården och hälsoskyddsmyndigheten i den kommun där läroanstalten ligger. Samordningsansvaret för verksamheten ligger hos studerandehälsovården. Vid högskolorna passar verksamheten naturligt in bland de uppgifter som arbetsgruppen för välbefinnande ägnar sig åt eller så kan den tillsammans med läroanstalten organiseras på något annat sätt. En blankett som lämpar sig för granskningen av studiemiljöerna har utvecklats av Studenternas hälsovårdsstiftelse. (Bilaga 2).

Inom högskolevärlden förutsätter insamlandet av ett informationsunderlag för att bedöma sundheten och tryggheten i läroanstaltsmiljön samt välbefinnandet i studiegemenskapen att de studerande aktivt medverkar i granskningsprocessen. I anslutning till välbefinnandet i gemenskapen har de studerande önskat en mer täckande kartläggning av den psykosociala studiemiljön vid det objekt som granskas.

I högskolegemenskapen ska man särskilt beakta kartläggningen av strukturerna för läroanstaltens arbete för att främja välbefinnandet, såsom verksamhetsmodeller, anvisningar och rekommendationer. I granskningen ska man klargöra praxisen för studeranderespons, kanalerna för stöd för studierna, praxisen för uppföljningen av hur studierna framskrider och modellerna för tidigt stöd samt tillgången till studerandehälsovård.

Mer information

Hietanen-Peltola M, Korpilahti U. (toim): Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. Opas ympäristön ja yhteisön monialaiseen tarkastamiseen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 2015:7.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-505-9>

Hietanen-Peltola M, Laitinen K, Järvinen J, Fagerlund-Jalokinos S. Toisella asteella toimien: opas oppilaitoksen opiskeluhoitoryhmälle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 10/2019.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-374-8>

Säkerhetsmanual för undervisningsväsendet och småbarnspedagogiken. Utbildningsstyrelsen.

Säkerheten för skolbyggnader. Undervisnings- och kulturministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2015:2 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-326-2>

Multiprofessionell granskning av läroanstalten och skol- och studiemiljön Institutet för hälsa och välfärd, Faktablad, 2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015092113607>

Perälä M-L, Hietanen-Peltola M, Halme N, Kanste O, Pelkonen M, Peltonen H, Huurre T, Pihkala J, Heiliö P-L: Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Opas 36:2015.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-292-8>

Sisäilmaongelmien käsittely koulurakennuksissa - esimerkkikuvaus avuksi käsittelyyn (2015) Itä-Suomen aluehallintovirasto 4.2.2015.

6.4 Sora-lagstiftningen – lösningar vid olämplighet som studerande

SORA-bestämmelser och -föreskrifter (SORA-lagstiftningen) är en lagstiftningshelhet som behandlar lösningar vid olämplighet för studier. Lagstiftningen gäller bl.a. hinder för antagning som studerande, indragning och återställande av studierätt samt narkotikatestning. Det centrala målet för lagstiftningen är att förbättra säkerheten i utbildningen och senare också i arbetslivet samt att öka möjligheterna för utbildningen, examensanordnaren och högskolorna att ingripa mot en studerande som anses olämplig för området. En målsättning är också att garantera de studerandes rättsskydd i problemsituationer i anslutning till studierna.

SORA-bestämmelser ingår i lagen om yrkesutbildning (531/2017), yrkeshögskolelagen (932/2014) och universitetslagen (558/2009) I gymnasielagen finns inga

SORA-bestämmelser, varför dessa inte kan tillämpas på gymnasiestuderande. Av bestämmelserna gäller andra än de om narkotikatestning endast de utbildningsområden som anges i statsrådets förordningar, s.k. SORA-examina (SRF 138/2018 20 §, SRF 1129/2014 11 §, SRF 770/2009 2a §) Dessa utbildningsområden har avgränsats så att det i utbildningen eller i yrkesutövningen ingår krav på minderårigas säkerhet, patient- eller kundsäkerhet eller trafiksäkerhet. Bestämmelserna och föreskrifterna som gäller narkotikatestning gäller alla, även studerande inom andra än SORA-examina.

I tillämpningen av SORA-bestämmelserna är studerandehälsovårdens primära uppgift att stödja den studerandes hälsa och funktionsförmåga. Ett nära samarbete med den studerande och läroanstaltens personal är nödvändigt när man planerar stödåtgärder för en enskild studerande. Den antidrogplan som läroanstalten utarbetar i samarbete med studerandehälsovården och andra anvisningar för hur man ska gå till väga i situationer där SORA-lagstiftningen verkställs garanterar de studerande lagenliga och enhetliga tillvägagångssätt i dessa svåra situationer. När anvisningarna planeras måste fokus ligga på förebyggande åtgärder.

I denna guide ges en kort presentation av studerandehälsovårdens roll i processen kring indragning av studierätt och narkotikatestning av studerande. Eftersom sökande till utbildningar och de som anhåller om återställande av studierätt i regel inte är berättigade till studerandehälsovårdens tjänster har dessa teman utelämnats ur guiden. Social- och hälsovårdsministeriet har utarbetat en anvisning för [verkställandet av SORA-lagstiftningen inom hälsovården](#). Kännedom om innehållet i denna är en förutsättning för att kunna utföra uppgifter i anslutning till SORA-lagstiftningen inom studerandehälsovården. Det är också bra att bekanta sig med den SORA-handledning som Utbildningsstyrelsen utarbetat för utbildningsanordnarna.

6.4.1 Narkotikatestning enligt SORA-lagstiftningen

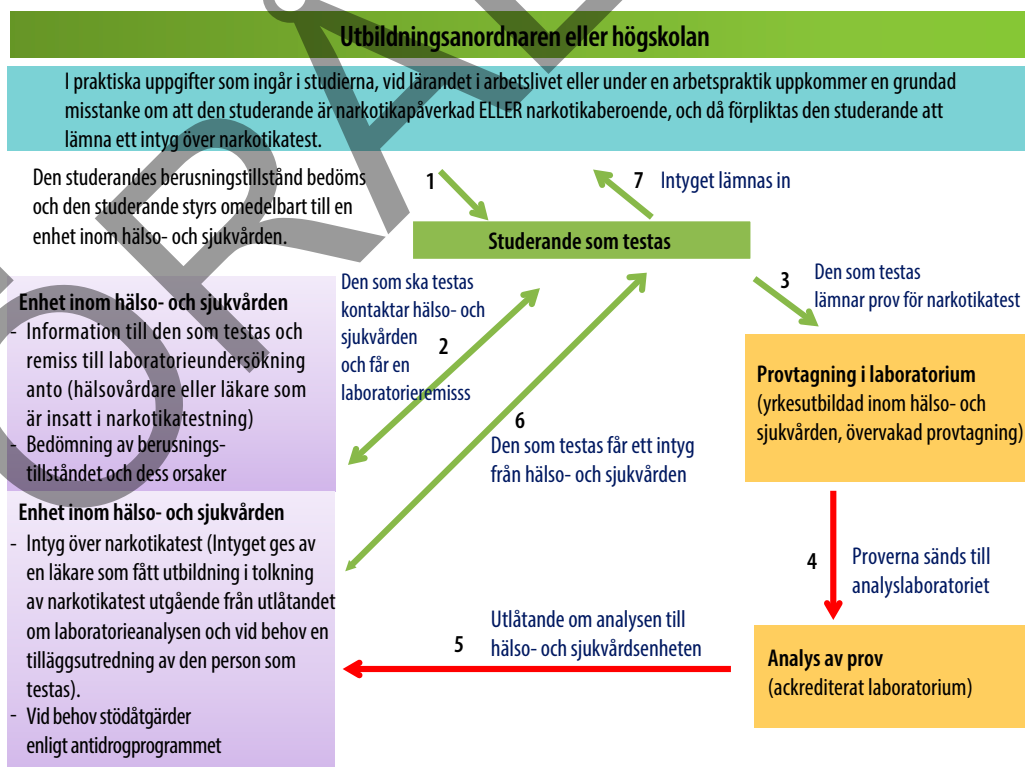
Bestämmelserna om narkotikatestning gäller alla studerande utom gymnasieelever, inte enbart studerande inom s.k. SORA-branscher. Utbildningsanordnaren eller högskolan kan ålägga en studerande att visa upp ett intyg om narkotikatest, såvida de förutsättningar som anges i SORA-lagstiftningen uppfylls (Figur 7). Utbildningsanordnaren eller högskolan ansvarar för bedömningen av om förutsättningarna för testning föreligger. Ett åläggande att delta i drogtest förutsätter också att utbildningsanordnaren eller högskolan har ett skriftligt antidrogprogram. Antidrogprogrammet ska göras upp i samråd med studerandehälsovården och de studerande.

När en studerande har ålagts att lämna in ett intyg om narkotikatest hänvisas hen så snart som möjligt till (studerande)hälsovården. Inom hälsovården gör man en bedömning av berusningstillståndet, den studerande informeras om narkotikatestningen och om den studerande ger sitt samtycke till narkotikatest görs en laboratorieremiss. Om läroanstalten

misstänker akut narkotikapåverkan görs en omfattande narkotikascreening av blodet. Vid misstanke om narkotikaberoende görs en omfattande narkotikascreening av både urinen och blodet. Testremissen kan göras av antingen en läkare eller en hälsovårdare som är insatt i narkotikatestning.

Utgående från resultatet gör en läkare som är insatt i narkotikatestning ett intyg till den studerande över narkotikatestet, där man tar ställning till hurvida den studerande har använt narkotika på så sätt att funktionsförmågan är nedsatt. Den studerande lämnar in intyget till läroanstalten. Läroanstalten har ingen rätt att få intyg direkt från hälsovården. Som en hälsovårdare eller läkare som är insatt i narkotikatestning betraktas en person som har deltagit i en utbildning som ordnats gemensamt av social- och hälsovårdsministeriet, Arbetshälsoinstitutet och Institutet för hälsa och välfärd eller någon annan motsvarande utbildning, där man går igenom lagstiftningen i anslutning till narkotikatestning, god praxis för testningen samt hur man skriver utlåtandet.

För varje studerande som hänvisas till studerandehälsovård på grund av misstanke om drogmissbruk ska en bedömning av behovet av särskilt stöd göras och vid behov ska den studerande hänvisas till vård för sitt missbruk. Centralt är också samarbetet med läroanstalten för att planera studierna stödet för en studerande med missbruksproblem.

Figur 7. Processchema för narkotikatestning

6.4.2 Indragning av studierätten

En studerandes studierätt för en SORA-examen kan som en sista åtgärd dras in om den studerande inte uppfyller de villkor för antagning som gäller i denna examen i fråga om hälsotillstånd och funktionsförmåga (Figur 8). Utbildningsstyrelsen har fastställt de branschspecifika kraven på hälsotillståndet för SORA-examina på andra stadiet (Utbildningsstyrelsens föreskrift D:27/011/2015). Högskolorna har självständigt definierat kraven. Yrkehögskolornas krav på hälsotillståndet finns här <https://www.ammattikorkeakouluun.fi/hakijalle/hakeminen/#terveysjatoimintakyky>. Innan studierätten dras in ska man inom läroanstalten utreda om hindren kan avlägsnas eller om den studerande kan hänvisas till något annat utbildningsområde.

Studierätten kan dras in i situationer där den studerande inte kunde ha antagits till utbildningen om bristerna gällande hälsotillståndet eller funktionsförmågan hade varit kända redan i antagningsskedet. En sådan situation kan uppkomma om den studerande har hemlighållit information om sitt hälsotillstånd eller sin funktionsförmåga i ansökningsskedet. Studierätten kan också dras in när den studerandes hälsotillstånd eller funktionsförmåga har förändrats under studierna så att hen inte längre uppfyller kriterierna för att bli antagen som studerande. En sådan situation kan uppkomma t.ex. om en studerande under studiernas gång insjuknar allvarligt så att insjuknandet kan ge upp till farliga situationer i studierna.

Innan studierätten kan dras in av hälsoskäl kan utbildningsanordnaren eller högskolan bestämma att den studerande ska genomgå undersökningar av en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Studerandehälsovården är den instans som primärt genomför och samordnar undersökningarna. Som grund för bedömning är det att rekommendera att man inom läroanstalten med den studerandes samtycke håller ett samråd där både den studerande och läroanstalten har möjlighet att ta upp svårigheter och krav i anslutning till studierna.

Det huvudsakliga syftet med hälsovårdens undersökningar är att bedöma huruvida den studerande uppfyller de krav som ställs på hälsotillstånd för examen i fråga och att utreda behovet av särskilt stöd. För att studieförmågan ska bedömas kan det också krävas undersökningar av andra yrkespersoner inom hälso- och sjukvården, såsom psykolog, fysioterapeut eller ergoterapeut, men endast en läkare kan skriva det utlåtande som ska lämnas till läroanstalten. Som grund använder läkaren ett T-utlåtande. Om bedömningen av studieförmågan kräver undersökningar av en specialistläkare kan den studerande remitteras till den specialiserade sjukvården eller den privata sektorn.

Polikliniken för bedömning av arbetsförmåga vid HNS genomför krävande psykiatriska bedömningar av arbetsförmåga och rehabilitering. Vissa synnerligen krävande psykiatriska bedömningar av hälsotillståndet och funktionsförmågan i anslutning till indragning av studierätt har för myndiga studerandes del koncentrerats till HNS poliklinik för bedömning

av arbetsförmåga. En förutsättning för en remiss till HNS poliklinik är att man i enlighet med den regionala vårdkedjan har försökt genomföra bedömningen inom studerandehälsovården och/eller inom den specialiserade sjukvården. Remissen till polikliniken görs inom hälso- och sjukvården, läroanstalten kan inte direkt köpa undersökningar av polikliniken.

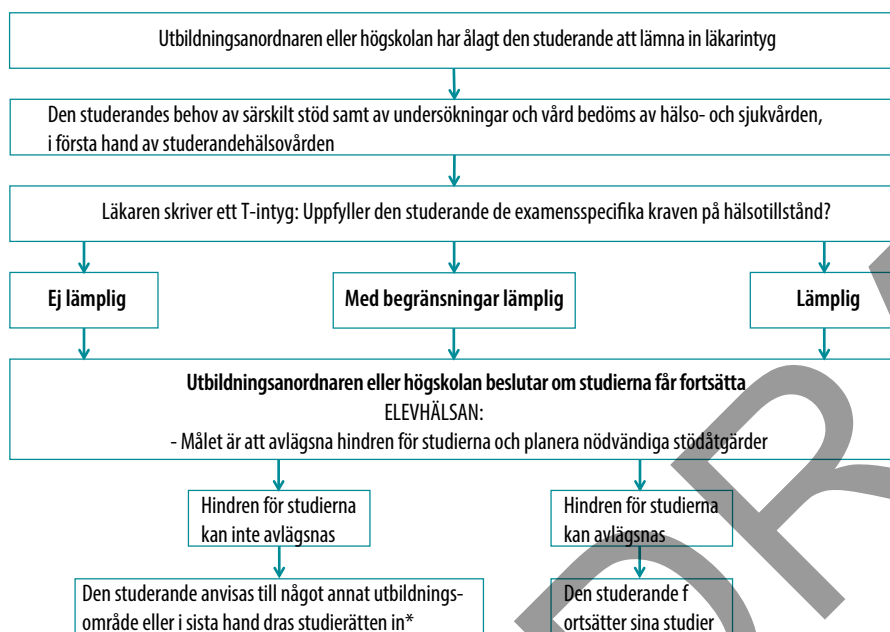
Terveydenhuollon lähetteen liitteet:

- läroanstaltens beskrivning av vilka krav som hänför sig till utbildningsområdet och yrkesutövningen i branschen, samt en beskrivning av de svårigheter i studierna som framkommit.
- beskrivning av eventuella stödåtgärder för studierna och deras effekter
- de branschspecifika kraven på hälsotillståndet
- läroanstaltens faktureringsuppgifter

Om den studerande har undersökts vid HNS poliklinik för bedömning av arbetsförmåga ska utlåtandet om lämpligheten skickas till studerandehälsovården och utifrån det skriver läkaren vid studerandehälsovården ett T-intyg. Den studerande lämnar in sida 2 av T-intyget till utbildningsanordnaren eller högskolan. Där framgår om läkaren anser den studerande varalämplig, lämplig med vissa begränsningar eller inte lämplig för att fortsätta studera för sin examen. Detaljerade uppgifter om hälsotillståndet lagras i patientdatasystemet. Om den studerande inte lämnar in intyget till läroanstalten har utbildningsanordnaren/högskolan rätt att få det direkt från hälso- och sjukvården.

Oavsett resultatet av läkarens utlåtande är det att rekommendera att läroanstalten med den studerandes samtycke ordnar ett samråd för att behandla de omständigheter som framkommit i bedömningen av hälsotillståndet och som eventuellt påverkar studierna. Under samrådsförfarandet kan man planera de stödåtgärder den studerande behöver tillsammans med den studerande och läroanstalten.

Om den studerandes studierätt dras in på grund av hälsomässiga skäl måste hälso- och sjukvården se till att den studerande får nödvändig vård. Huvudregeln är att den studerandes rätt till studerandehälsovårdens tjänster upphör om studierätten dras in. I dessa situationer är det viktigt att den studerande får en tydlig plan för fortsatt vård och att vårdansvaret kontrollerat överförs på en ny vårdinstans.

* Om den studerandes studierätt dras in på grund av hälsomässiga skäl måste studerandehälsovården se till att planera eventuell fortsatt vård, i synnerhet när den studerandes kontakt med vårdinstansen upphör i och med indragningen av studierätten.

Figur 8. Indragning av studierätten

Mer information

Verkställandet av SORA-lagstiftningen inom hälsovården. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2015:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3562-4>

[Koulutuksen järjestykselle keinoja puuttua opiskeluun soveltumattomuuteen](#). Reviderad guide om verkställande av SORA-författningarna och -föreskrifterna i yrkesutbildningen. Utbildningsstyrelsen, guider och handböcker 2015:2..

[Usein kysyttyä Sora lainsäädännöstä](#): Innokylä, forum för utveckling av studerandehälsovården Narkotikatestning i arbetslivet. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2006:2. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504223268>

7 Hälsa- och sjukvårdstjänster för studerande

Den lagstadgade helhet som studerandehälsovården utgör omfattar såväl hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande verksamhet som hälso- och sjukvårdstjänster. I detta kapitel behandlas de individuella hälso- och sjukvårdstjänsterna ämnesområdesvis och genomförandet av tjänsterna preciseras. Tjänsteutbudet och dess avgränsningar presenteras i kapitel 2 i denna guide.

7.1 Hälsoundersökningar

För att följa upp och främja de studerandes hälsa, välbefinnande och studieförmåga genomförs inom studerandehälsovården såväl periodiska hälsoundersökningar som hälsoundersökningar för alla studerande efter individuellt behov (1326/2010, SRF 338/2011). Till dessa hör även kontroller av munhälsan, vars särdrag behandlas i kapitel 7.6 i samband med mun- och tandvårdstjänsterna.

7.1.1 Hälsoundersökningarnas mål och innehåll

I hälsoundersökningarna strävar man efter att få en helhetsuppfattning av den studerandes hälsa, välbefinnande och studieförmåga. I samband med undersökningen kartläggs inte bara hälsorisker utan också den studerandes livssituation och psykiska resurser. Vid hälsoundersökningen lär man den studerande att ta ansvar för den egna hälsan och att göra hälsofrämjande val och man stöder den unga studerande i självständighetsprocessen och utvecklingen till självständig vuxen. En undersökning av hälsan är inte till någon nytta om inget görs för att åtgärda de avvikelser eller risker som konstaterats. Om en risk uppdagas är det viktigt att utreda möjligheten till förändring och att stödja den studerande i att genomföra förändringen.

Syftet med de periodiska hälsoundersökningarna är att:

- Planera och säkerställa uppföljningen och vården av kroniska sjukdomar under studietiden. Målet är primärt att bibehålla redan existerande vårdkontakter.
- Utredda behovet av hälsovägledning i anslutning till sexuell och reproduktiv hälsa.
- Hitta dem som är i behov av särskilt stöd och ordna nödvändiga stödåtgärder för dem under studietiden.
- Vid behov göra upp planer för fortsatt vård för den studerande utifrån de fynd som konstaterats vid undersökningen.
- Informera om vilka tjänster studerandehälsovården tillhandahåller.

Studerandehälsovårdens periodiska hälsoundersökningar är frivilliga för de studerande. Eftersom antalet studerande som uteblir från hälsoundersökningarna och behovet av stöd ska utredas (SRF 338/2011) rekommenderas att en anvisning för detta utarbetas för verksamhetsenheterna. I praktiken kan stödbehovet klarläggas genom att man kontaktar den studerande som uteblivit, t.ex. genom att skicka en ny kallelse till hälsoundersökning. I vissa fall kan det också finnas behov av ett sektorsövergripande samarbete, i synnerhet med aktörer inom elevhälsan vid en läroanstalt på andra stadiet.

Innehållet i de periodiska hälsoundersökningarna

En hälsoundersökning är en helhet bestående av undersökningar, diskussioner och hälsovägledning, som kan bestå av flera delar. Innehållet i de periodiska hälsoundersökningarna styrs av de anamnesblanketter som ska användas vid hälsoundersökningarna och med hjälp av vilka man kartlägger den studerandes hälsotillstånd och hälsobeteende, men även aspekter som hänför sig till studierna och de mänskliga relationerna. Med hjälp av hälsoenkäten får man den studerande att fundera över faktorer i anslutning till den egna hälsan och välbefinnandet samt de egna möjligheterna att främja dem. Tills vidare finns det ingen enhetlig nationell hälsoenkätblankett, utan de olika kommunerna gör upp sina egna. Studenternas hälsovårdsstiftelse använder sig av en enhetlig elektronisk hälsoenkät. Med hjälp av hälsoenkäten bedömer man hur brådskande en hälsoundersökning är och för högskolornas del används den för att fastställa vilka studerande som kallas till hälsoundersökning.

Vid hälsoundersökningen görs efter behov grundläggande undersökningar av hälsotillståndet, till exempel

- längdmätning och vägning
- mätning av midjemåttet och anvisningar för hur det ska göras
- blodtrycksmätning
- synkontroll och test av färgseendet

- hörselkontroll
- nikotinberoendetest, Fagerströms test
- screening av ätstörning, SCOFF
- depressions- eller sinnesstämningstest, exempelvis BDI, CORE 10
- ADHD-screening för unga och vuxna

Vid hälsoundersökningarna kontrolleras dessutom att den studerande har gällande vaccinationskydd i enlighet med det nationella vaccinationsprogrammet. Vid behov kompletteras vaccinationskyddet. Dessutom ser man över vaccinationskyddet för studerande i riskgrupper. I den somatiska undersökningen av studerande i pubertetsålder ska särskild uppmärksamhet fästas vid pubertetsutvecklingen. Om menstruationen inte har kommit igång utreds orsaken. Vid hälsoundersökningen undervisas kvinnor vid behov i hur man själv undersöker sina bröst och männen i hur man undersöker testiklarna.

7.1.2 Genomförande av hälsoundersökningar på andra stadiet

För en studerande i gymnasiet eller en yrkesutbildning på andra stadiet ska under det första studieåret ordnas en hälsoundersökning som utförs av en hälsovårdare. En läkarundersökning ska göras under det första eller andra studieåret om inte läkarundersökning har gjorts i samband med antagningen av den studerande. En läkarundersökning ska alltid ordnas under det första studieåret för studerande som deltar i specialundervisning eller för vilka en utredning av hälsotillståndet och studieförmågan är nödvändig på grund av studieområdet eller det kommande yrket (SRF 338/2011). Den hälsoundersökning som en värnpliktig ska genomgå på förhand kan göras i samband med studerandehälsovårdens läkarundersökning. Denna görs under uppbådsåret.

7.1.3 Genomförande av hälsoundersökningar vid högskolor

Vid yrkeshögskolor och universitet samt i sådana läroanstalter som avses i 3 § 1 mom. 5–9 punkten i SRF 338/2011 ska under det första studieåret ordnas en hälsoenkät, utifrån vilken man vid behov ordnar en hälsoundersökning. Till personlig hälsoundersökning kallas de personer för vilka det på basis av denna enkät föreligger skäl eller som har uttryckt önskan om hälsoundersökning. Målet är att åtminstone de studerande som har problem med hälsan ska delta i hälsoundersökningarna. Den studerande ska alltid få ett svar och en lägesbedömning utifrån den ifyllda enkäten även om hen inte kallas till ett hälsomöte.

Hos Studenternas hälsovårdsstiftelse kan en studerande utifrån hälsoenkäten också hänvisas till någon annan mottagning än hälsoundersökning, t.ex. till fysioterapi. I svarsmeddelandet till den studerande kan man skicka med information om motionstjänster, stödtjänster för studierna, anvisningar för egenvård etc.

7.1.4 Hälsoundersökningar på grund av särskild fara för ohälsa och de hälsokrav arbetet ställer

I studierna och den arbetspraktik som ingår i studierna ställs man inför olika arbetshälso-relaterade risker och krav. Studierna kan innefatta sådana aspekter som innebär en särskild fara för ohälsa, vilka bör beaktas i studerandehälsovården. Inom vissa branscher kan det också finnas specifika hälsokrav och som förutsätter hälsoundersökningar. Även studerande omfattas av lagen om olycksfall i arbetslivet och om yrkessjukdomar. Den studerandes hälsovård under praktiktiden ingår i studerandehälsovården.

Exponeringsbaserade hälsoundersökningar

Utgångspunkten för hälsoundersökningarna som främjar de studerandes arbetarskydd är de olägenheter och riskfaktorer som förekommer i arbetet och arbetsmiljön och den särskilda risk för insjuknande eller olycksfall som förknippas med dem. Särskild fara för ohälsa förorsakas av sådana arbetsförhållanden där en fysikalisk, kemisk eller biologisk faktor sannolikt kan vålla sjukdom, alltför hög exponering eller fara för reproduktionsförmågan. Även nattarbete och särskild risk för våld i arbetet kan förorsaka särskild fara för ohälsa. Bullerskada, yrkeseksem samt yrkesastma och yrkessnuva ligger i topp bland de yrkessjukdomar som årligen diagnostiseras i Finland.

För att kunna planera hälsoundersökningarna behövs uppgifter om de eventuella hälsoriskerna i anslutning till studierna. Det är viktigt att studerandehälsovården tillsammans med läroanstalten och, om möjligt, med företagshälsovården gör en bedömning av inom vilken studieinriktning eller arbetspraktik den studerande löper risk för att utsättas för särskild risk för insjuknande (RP 90/2010). Det rekommenderas att denna bedömning görs i samband med granskningen av studiemiljöerna. De branscher där den särskilda faran för ohälsa bör beaktas redan under studietiden presenteras i tabell 7. Under studietiden är allergener bland de viktigaste exponeringsfaktorerna som orsakar särskild fara för ohälsa. Studietiden är i allmänhet så pass kort att andra yrkessjukdomar förblir sällsynta.

Inom de utbildningsområden där den studerande exponeras för faktorer som medför särskild fara för ohälsa görs en hälsoundersökning. Vid hälsoundersökningen bedömer studerandehälsovården den studerandes risk för att insjukna med beaktande av tidigare sjukdomar, hälsotillstånd och de risker som är förknippade med utbildningsområdet. Syftet är att förutse och förhindra att en yrkessjukdom utvecklas, förebygga arbetsrelaterad sjuklighet samt att symptom och sjukdomar förvärras under studierna eller senare i arbetslivet. Strävan är att undersökningen ska göras innan arbetspraktiken inleds och den kan kombineras med den hälsoundersökning som den studerande ska genomgå under det första studieåret (SRF 338/2001). Hälsoundersökningen görs i regel av en hälsovårdare. Om något avvikande konstateras i samband med undersökningen skickas den studerande vidare till läkare.

Om den studerande konstateras ha förhöjd risk för i synnerhet eksem, allergisk snuva eller astma upprättas en plan för individuell uppföljning. Det är viktigt att uppmana den studerande att ta kontakt om hen får symptom under praktiken eller om symptomen tilltar. Sådana symptom kan vara handeksem, nysningar, rinnande näsa, täppt näsa, långvarig hosta, slembildning, andnöd eller väsande andning.

Innehållet i hälsoundersökningen bestäms utgående från exponeringsfaktorerna och betoningen ligger på att intervjua den studerande och ge råd. Den studerande får handledning i hur man genom att arbeta på korrekt sätt och skydda sig kan minska sin exponering. Både vid hälsoundersökningarna, i läroanstalten och på arbetsplatserna vägleder man de studerande i hur personskydd används på rätt sätt. I samband med hälsoundersökningar bör särskild uppmärksamhet fästas vid följande aspekter:

- I fråga om studerande inom områden med risk för yrkeseksem bör man reda ut om den studerande för närvarande har eller som barn har haft atopiskt eksem (i synnerhet eksem på händerna).
- Astma utgör ett hinder för att verka i vissa uppgifter inom räddningsbranschen. I övrigt är en tidigare lindrig astma som hålls i balans med rimlig medicinering inte ett hinder för att verka i något yrke. Inom riskbranscher måste man fästa uppmärksamhet vid att behandlingen för astma och kraftig allergisk snuva är välinställd och att den uppföljs.
- De flesta fallen av yrkesastma och yrkessnuva uppkommer till följd av allergi och redan små halter av allergener och damm kan ge upphov till astma eller allergisk snuva. Rökfrihet minskar risken för allergier och sjukdomar i andningsvägarna.
- Om någon som ska jobba med bullerarbete på grund av öronsjukdom misstänker sig ha behov av individuellt anpassade hörselskydd under studierna eller arbetspraktiken är det bra att undersöka öronens tillstånd och hörseln.
 - I fråga om personer som ska jobba i strålningsarbete utreds om den studerande har förmåga till ansvarstagande och självständigt arbete och att personen inte är särskilt benägen att få sjukdomsattacker.

Närmare information om innehållet i granskningarna finns i böckerna Altistelähtöinen työterveysseuranta och Terveystarkastukset työterveysshuollossa.

Tabell 7. Förhöjd risk för yrkessjukdom och typiska riskfaktorer i arbetet

Yrkesbransch	Faktorer som orsakar särskild fara för ohälsa*	Faktorer som orsakar yrkesastma eller allergisk yrkessnuva
bageri- och livsmedelsarbete • obs! förhindrade av spridning av salmonellos	damm och allergener, risker för mikrobiella i samband med köttantering, buller belastningssjukdomar	mjöl (vete, råg, korn, havre, bovete och andra glutenfria mjölsorter), mjölförbättringsenzymer, kryddor, nötter, frön, ägg, fisk, andra djur- och växtallergener
jordbruk	buller, damm smittsamma sjukdomar**	Spannmål, förrådsqualster, djurmjäll, sekret, foder, strö och mögel
skötsel av djur och boskap	damm, smittsamma sjukdomar	spannmål, förrådsqualster, djurmjäll, sekret, foder, mögel
växthusodling och försäljning av blommor		allergener i växtdelar, pollen och grönsaker, biologisk bekämpning av växtsjukdomar, förrådsqualster och mögel
industriell tillverkning och användning av enzymer (t.ex. pappersindustrin, foderfabriker, bagerier, tvättmedeltillverkning)		enzymer, såsom alfa-amylas, hemicellulas och lipas
sågarbete och snickare	träddamm, buller vibrationer mot händerna	abachi och tropiska träslag
skogsarbetare	buller, vibrationer som drabbar händerna, helkroppsvibrationer från skogsmaskiner	
städbranschen	handksem, våtarbete, tvättmedel	rengöringsmedel som innehåller kloramin-T
skönhetsbranschen	kemikalier, allergener, carcinogener	blekmedel, oxiderande färgämnen, henna och andra naturliga färgämnen, ögonfranslim och konstnagelmateriale (akrylater)
arbete med el och elektronik	allergener, bly	snabblim och skruvlåsning (akrylat), allergener i samband lödningsarbete, hartshärdare
måleri- och byggbranschen	målararbete: lösningsmedel, allergiframkallande ämnen VVS-arbete: buller, ytbeläggningar, asbest, byggarbete: buller vibrationer mot händerna, stendamm (kvarts), asbest, allergener	2-komponentsfärg och härdare för ytbeläggningar (Di-isocyanat, epoxiföreningar)
svetsning	svetsgaser (andningsorganens kondition), rostfritt stål, eventuellt buller	
hälso- och sjukvårdssektorn • obs! förhindrade av tuberkulosspredning	tandvård: allergener, strålningsarbete (avbildning, isotopbehandling)	plastgips (Di-isocyanat), i framställningen av tandproteser, protetiken och proteskirurgin metakrylatföreningar, i instrumentvården glutaraldehyd

* En mer detaljerad exempelförteckning över faktorer som medför särskild fara för ohälsa finns i statsrådets förordning om hälsoundersökningar i arbete som medför särskild fara för ohälsa (1485/2001)

** se Om god företagshälsovårdspraxis inom jordbrukssektorn, se s. 57–64.

Hälsundersökningar som hänför sig till utbildningsområdet och de hälsokrav som arbetspraktiken ställer

Vissa utbildningsområden ställer sådana krav på hälsotillståndet som den studerande måste uppfylla för att bli antagen som studerande. Att utföra hälsundersökningarna i anslutning till antagningen hör inte till studerandehälsovårdens uppgifter.

Studerandehälsovården har inte heller någon skyldighet att utföra branschspecifika hälsundersökningar som förutsätter speciell sakkunskap eller specialkompetens hos läkaren (t.ex. dykningsläkare, järnvägsläkare, sjömansläkare, luftfartsläkare, strålskyddsläkare).

Till studerandehälsovården hör däremot att utföra undersökningar i enlighet med lagen om smittsamma sjukdomar för de studerande som ska inleda arbetspraktik. Lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) uppställer krav på hälsotillståndet för dem som ska delta i arbetspraktik för att förhindra spridning av tuberkulos och salmonellos. De utbildningsområden som kraven gäller samt anvisningar för hälsundersökningarna presenteras i kapitel 7.4.2 och 7.4.3. Till studerandehälsovårdens uppgifter hör också att utföra körhälsundersökningar i det fall att studierna förutsätter körkort för grupp 2. Närmare information om kraven för körhälsa finns på [Traficomins](#) webbplats och i Lääkärin käsikirja (Ajoterveyden arviointiohjeet lääkäreille).

De s.k. SORA-branschernas krav på hälsotillståndet i anslutning till en indragning av studierätt behandlas i kapitel 6.4.

Bra att veta

- Arbetsgivaren svarar för arbetarskyddet för den studerande vid utbildning som ordnas på en arbetsplats i samband med praktiska arbetsuppgifter, trots att den studerande inte är i anställningsförhållande ([531/2017](#))
- På en studerandes arbete i samband med utbildningen tillämpas arbetarskyddslagen ([738/2002](#))
- På studerande tillämpas lagen om unga arbetstagare ([998/1993](#))
- På arbete som en ung arbetstagare utför inom yrkesutbildning under en lärares ledning och tillsyn tillämpas statsrådets förordning om arbeten som är särskilt skadliga och farliga för unga arbetstagare ([475/2006](#))
- En studerande får delta i sådan servering av alkoholdrycker som ingår i studieprogrammet först när hen fyllt 16 år och enbart under ledning av en yrkesutbildad utbildare som fyllt 20 år ([1102/2017](#)).

Lagar som ligger till grund för hälsundersökningarna:

- arbetarskyddslagen 738/2002
- lagen om unga arbetstagare (998/1993, 11 §)
- lagen om företagshälsovård (1383/2001)

- Statsrådets förordning om hälsoundersökningar i arbete som medför särskild fara för ohälsa (1485/2001)
- lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016, 20 §) och förordningen om smittsamma sjukdomar (146/2017)
- lagen om läkarundersökning av fartygspersonal (1171/2010)
- anvisning för bedömning och utveckling av räddningspersonalens funktionsförmåga, inrikesministeriets publikationer 5/2016
- anvisning för räddningsdykning, inrikesministeriets publikationer 48/2007
- statsrådets förordning om skydd av arbetstagare mot risker som orsakas av buller (85/2006)
- statsrådets förordning om säkerheten vid asbestarbeten (798/2015)
- statsrådets förordning om skydd av arbetstagare mot risker som orsakas av vibrationer (48/2005)
- strålsäkerhetslagen (859/2018, 95 §) strålsäkerhetsförordningarna (1034/2018 och 1044/2018)

Mer information

Wiss K, Frantsi-Lankia M, Pelkonen M, Saaristo V, Ståhl T. Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä lasten ja nuorten ehkäisevä suun terveydenhuolto 2014. Asetuksen toimeenpanon seuranta ja valvonta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 21/2014. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-356-7>

Pirkanmaan syöpäyhdistys (www.pirkanmaansyopayhdistys.fi) Rintojen ja kivesten omatarkkailuohje
Säkerhet i arbetsmiljön. Arbetshälsoinstitutet <https://www.ttl.fi/tyoymparisto/>

Social- och hälsovårdsministeriets förordning om en förteckning över exempel på arbeten som är farliga för unga arbetstagare (188/2012)

Social- och hälsovårdsministeriets förordning om en förteckning över exempel på lätta arbeten som är lämpliga för unga arbetstagare (189/2012)

Karvala K et al. Altistelähtöinen työterveysseuranta. Helsinki. Kustannus Oy Duodecim. 2019.

Karhula A-L (toim.). Terveystarkastukset työterveyshuollossa, TTL ja STM. Helsinki. Vammalan Kirjapaino Oy. 2005.

Webbplatsen Töissä terveenä: <https://www.ttl.fi/toissa-terveena-ammatinvalinta-allergia-ihottuma-astma/>
Hälsoundersökningar gällande exponering för faktorer som orsakar yrkesastma och -snuva www.ttl.fi/astmanuha Arbetshälsoinstitutet.

Duodecim Rekommendation för god medicinsk praxis, atopiskt eksem <https://www.kaypahoito.fi/hoi50077>

Duodecim Rekommendation för god medicinsk praxis, astma <https://www.kaypahoito.fi/hoi06030>

Kinnunen B et al. Maatalousalan hyvä työterveyshuoltokäytäntö. Työterveyslaitos. 2016.

7.2 Hälsövägledning

Hälsövägledningen inom studerandehälsovården är en aktiv och målinriktad verksamhet som syftar till att främja den studerandes hälsa på ett holistiskt sätt och ankommer på alla aktörer inom hälsovården.

I lagstiftningen (1326/2010 13 §, SRF 338/2011) benämns denna verksamhet hälsorådgivning. Hälsövägledningen innefattar en bedömning av stödbehovet och realiserar

principen om tidigt stöd. Det är viktigt att budskapen från de olika yrkesgrupperna följer en gemensam linje. Hälsovägledningen dokumenteras i patientjournalen med hjälp av Institutet för hälsa och välfärds åtgärds-koder.

Hälsovägledningen bygger på professionalism och sakkunskap. Viktigt är att vinna den studerandes förtroende, visa respekt för de unga samt empati och öppenhet. Syftet med hälsovägledningen är att den studerande ska få bättre hälsokunskaper och hälsofärdigheter samt självkänedom. De hälsosamtal som ska föras med de studerande har ett individuellt fokus och utgår från den studerande. I diskussionerna kan man gemensamt gå igenom hur studierna framskrider samt hälsobeteendet och hälsoattityderna från den studerandes egna utgångspunkter. Vid behov får de studerande stöd för att ändra sina levnadsvanor eller genomföra egenvård.

Ett resurscentrerat tillvägagångssätt i vägledningen förutsätter att man verkligen lyssnar på och beaktar den studerande holistiskt. Interaktionen är en ömsesidig kommunikation där den anställdas roll är att initiera förändring och möjliggöra nytt lärande. För att åstadkomma detta måste man försöka väcka och uppmuntra den studerandes egna inre motivation och ansvarstagande.

I hälsosamtal kan man med hjälp av positiv respons stödja hälsan och studieförmågan samt, om risker framkommer, ingripa i situationen genom en mini-intervention. Om det finns behov av att försöka få till stånd ändringar i den studerandes levnadsvanor bör man reda ut huruvida förändringar är möjliga, om den studerande är villig att genomföra dem och har motivationen för det. I processen utnyttjar man principen om motiverande samtal. Med detta avses ett sätt att kommunicera så att den studerande själv motiveras att genomföra nödvändiga livsstilsförändringar. Målet är att den studerande själv ska ta ett större ansvar för sitt välbefinnande och sin hälsa.

Det är bra om studerandehälsovården kan vara närvarande i de kommunikationskanaler som de studerande använder sig av. Det lönar sig att rekommendera och marknadsföra tillförlitliga tjänster till de studerande. Sådana rådgivningstjänster, självskattningar och egenvårdsprogram gör det också lättare att kontakta hälsovården. Tillförlitliga tjänster och källor till hälsoinformation är t.ex. Terveyskirjasto, Studenternas hälsovårdsstiftelses hälsodatabank, Droglänken, Stumppi och Hälsobyn, som består av flera olika avdelningar som är inriktade på olika teman. Nuorten Talo och Nuorten Mielenterveystalo är särskilt inriktade till unga. Föreningen för Mental Hälsa har tjänsten Tukinet och chatten Sekasin till stöd för psykisk hälsa och som hjälp vid psykiska problem. Nyttis tjänster har också samma inriktning.

Mer information

Absetz P, Hankonen N. Elämäntapamuutoksen tukeminen terveydenhuollossa: vaikuttavuus ja keinot. Duodecim 2011; 127:2265-72

Headsted Oy:s gratisprogram på nätet <https://headsted.fi/ohjelmat/>
 Kasila K. Terveysohjaus. Kirjassa Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. toim. Opiskeluterveys (luvussa Terveys edistäminen ja varhainen puuttuminen opiskeluterveydenhuollossa). Kustannus Oy Duodecim, 2011. <https://www.oppiporrti.fi/op/opk04601>
 Kolehmainen M, Poutanen K, Absetz P, Karhunen L. Tuuppaamalla terveyttä: vihjeet vaikuttaviin valintoihin. Suomen Lääkärilehti 2019;14:811-815
 Motivoiva keskustelu, webbkurs Duodecim Oppiporrti (publicerad 23.5.2014 www.oppiporrti.fi
 Nuorten Mielenterveystalo, Hälsobyn.fii
 Nuorten Talo, Hälsobyn.fi

7.3 Gruppverksamhet

Med gruppverksamhet avses en målinriktad verksamhet riktad till en begränsad målgrupp och som kan vara pedagogisk, handledande eller terapeutisk. I gruppen kan man förmedla information, göra övningar och stödja förändringsmål. Gruppen i sig är viktig för deltagarna. Gruppverksamheten utgör ett komplement och gör tjänsteutbudet mångsidigare och den kan bestå av både fysiska möten och träffar över nätet. Också en grupp som träffas rent fysiskt kan ha nytta av en nätbaserad lärmiljö.

I grupperna kan man bearbeta sådant som är omöjligt att komma åt i privata kontakter. Kamratstödet från de andra gruppmedlemmarna är ofta också det största utbytet av gruppen. Också att få se och uppleva att andra har liknande problem kan vara en lättnad för många. Att ställa det egna problemet i relation till andras motsvarande problem kan underlätta situationen och ge ökad självinsikt.

För att gruppverksamheten ska vara lyckas krävs god planering, aktiv kommunikation och utbildning för gruppledarna. En framgångsrik verksamhet förutsätter att grupperna sammankommer regelbundet och att alla yrkespersoner inom studerandehälsovården och de som arbetar med att främja välbefinnandet i läroanstaltens är medvetna om dem. Också i patientdatasystemen bör denna verksamhet beaktas.

Etablerade teman för gruppverksamhet anknyter till kost och näring, stöd- och rörelseorganen samt psykiskt välbefinnande. I läroanstalterna kan hälsovårdens stöd behövas till exempel inom tutorutbildningar, grupper för studerande med scenskräck samt i motionsgrupper. I gruppverksamhet riktad till studerande är det många gånger bra att använda sig av ett tvärprofessionellt ledarpar, i en grupp med temat viktkontroll kan det t.ex. vara en hälsovårdare och en psykolog.

Verksamhet av rådgivningskaraktär kan rentav genomföras i form av en enda gruppträff. I detta fall har deltagaren inte samma nytta av gruppens stöd som när man träffas upprepade gånger, men deltagaren märker ändå att hen inte är ensam om sitt problem.

Gruppverksamhet fungerar bra som en sektorsövergripande verksamhet, både internt inom hälsovården och tillsammans med läroanstalten. I samarbete med regionala organisationer kan utbudet utökas. På nätet finns ett stort antal kamratstödsgrupper som drivs av organisationer inom social- och hälsovårdsbranschen och som är gratis för deltagarna.

Mer information

- Kari H, Seilo N, Savolainen M. Digitaalinen terveystalvi opiskeluterveydenhuollossa. Kirjassa toim. Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys (luvussa Opiskeluterveydenhuollon tavoitteet ja toteutus). Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>
- Martin M, Heiska H, Syvälahti A, Hoikkala M. Satoa ryhmästä – opas hyvinvointiryhmän ohjaajille. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön oppaita 9, 2012.
- Martin M. Ryhmätoiminta voimavarana (päivitetty 28.3.2019). Kirjassa toim. Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys (luvussa Terveiden edistäminen ja varhainen puuttuminen opiskeluterveydenhuollossa). Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>

7.4 Förbyggande av smittsamma sjukdomar

7.4.1 Vaccinationer för studerande

De studerandes vaccinationsskydd ska gås igenom och vid behov kompletteras genast i början av studierna. Varje studerande ska ha skydd mot stelkramp och difteri och skydd från två doser av MPR-vaccin mot mässling, röda hund och påssjuka. Enligt det nationella vaccinationsprogrammet ges en booster till stelkramp-difteri-kikhostevaccinet numera vid 25 års ålder och i fråga om stelkramp och difteri effektiveras skyddet på nytt vid 45 respektive 65 år och därefter med 10 års intervaller. På Institutet för hälsa och välfärds webbsidor finns närmare anvisningar om kompletteringen av vaccinationsskyddet.

Utöver de grundläggande vaccinationerna kan en studerande på grund av sitt hälsotillstånd eller livssituation omfattas av det nationella vaccinationsprogrammets riskgrupp-vaccinationer. De vanligaste vaccinationerna som erbjuds riskgrupperna är influensa- och hepatitvaccin. På Institutet för hälsa och välfärds sidor finns mer information om [vaccination av riskgrupper](#). Vaccinationerna är frivilliga. Vaccinationer enligt det nationella vaccinationsprogrammet är kostnadsfria för de studerande.

Vaccinationsskydd i anslutning till arbetspraktik

Enligt 48 § i lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) får de som har ett bristfälligt vaccinationsskydd bara av särskilda skäl arbeta i klient- och patientutrymmen vid verksamhetsenheter inom socialvården och hälso- och sjukvården där man vårdar klienter eller patienter som medicinskt sett är utsatta för allvarliga följder av smittsamma sjukdomar. En studerande som deltar i arbetspraktik ska ha ett skydd mot mässling och vattkoppor antingen via vaccination eller via genomgången sjukdom. Dessutom förutsätts det att

anställda är skyddade mot influensa via vaccination och att den som arbetar med spädbarn har vaccinerats mot kikhosta.

Studerandehälsovården ska se till att studerande som deltar i praktik har det vaccinations-skydd som krävs. Läroanstalterna har inte rätt att på basis av lagstiftningen få uppgifter som gäller den studerandes hälsotillstånd om vaccinations-skyddet.

I enlighet med lagen om integritetsskydd i arbetslivet (759/2004) och lagen om företags-hälsovård har arbetsgivaren med samtycke av den studerande som utför praktik rätt att i fråga om tillräckligt vaccinations-skydd behandla uppgifter som gäller deras lämplighet för uppgifterna. Den studerandes muntliga besked om ett tillräckligt vaccinations-skydd räcker, och studerandehälsovården behöver inte bevisa detta med något separat intyg. I det fall att den studerandes vaccinations-skydd inte kan kompletteras i enlighet med lagstiftningen ger studerandehälsovården vid behov ett utlåtande om den studerandes lämplighet för praktiken.

En del av de studerande har på grund av smittorisken i samband med arbetspraktiken rätt att få hepatit B-vaccin som en del av vaccinationsprogrammet. Läs mer på Institutet för hälsa och välfärds webbplats <https://thl.fi/sv/web/vaccinationer/vaccin/hepatit-b-vaccin/hepatit-b-vaccinationer-av-studerande-med-smittorisk>

Vaccination av studerande som flyttar utomlands och studerande som flyttar till Finland från utlandet

Det är studerandehälsovårdens uppgift att ha hand om vaccinations-skyddet för resor i an-knytning till studierna. Den studerande kan också ges andra vaccinationer som behövs, t.ex. med tanke på turistresor. Dessa vaccin ska den studerande själv hämta ut med recept från apoteket. Studerande som ska studera utomlands ska i god tid före avresan kontrollera vilka risker för smittsamma sjukdomar som föreligger i landet och vilket skydd läroanstalten eventuellt kräver. [Matkailijan terveysterveysoppaassa](#) (Resenärens hälsoguide) innehåller informa-tion om hälso- och smittorisker när man bor utomlands och anvisningar för hur man kan skydda sig. Internationella studerande som har rätt att anlita studerandehälsovården har också rätt till vaccinationer enligt det nationella vaccinationsprogrammet.

Vaccinationsbehov i anslutning till de studerandes arbete

Alla studerande som arbetar inom socialvården, hälso- och sjukvården eller läkemedels-försörjningen som en del av sina studier och som möter personer som har influensa, får influensavaccin från studerandehälsovården avgiftsfritt som en del av det nationella vac-cinationsprogrammet. Det skydd som influensavaccinet ger är viktigt också för dem som arbetar på daghem under influensasäsongen. De som arbetar inom hälso- och sjukvården

och på daghem behöver också ett skydd mot mässling, påssjuka och röda hund. En studerande i arbetsavtalsförhållande kan få vaccinationer också inom företagshälsovården.

Mer information

Matkailijan terveysopas, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2019. <https://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/ktl.mat> Vaccination av studerande. Institutet för hälsa och välfärd, anvisningar 19.12.2019.

studerande. Institutet för hälsa och välfärd, anvisningar 19.12.2019.

Hepatit B-vaccinationer av studerande som löper risk att smittas. Institutet för hälsa och välfärd, anvisningar 30.9.2019.

Bedömning av vaccinationsskydd hos studerande som gör praktik. Institutet för hälsa och välfärd, anvisningar 19.12.2019.

Paavonsalo M. Matkailuneuvonta (päivitetty 4/2020). Kirjassa toim. Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys (luvussa Terveiden edistäminen ja varhainen puuttuminen opiskeluterveydenhuollossa). Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>

7.4.2 Screening för tuberkulos

Tuberkulos är fortfarande en av de vanligaste infektionssjukdomarna i världen. Enligt världshälsoorganisationen WHO:s uppskattning konstateras årligen globalt cirka 10 miljoner nya tuberkulosfall och 1,5 miljoner människor dör i sjukdomen. Sjukdomen förekommer mest allmänt i Asien och Afrika. I Finland diagnosticeras årligen cirka 250 personer med tuberkulos. Andelen utlandsfödda av det totala antalet tuberkulosfall i Finland har ökat och är numera ca 50 %.

Till riskgruppen för tuberkulos hör de studerande som är födda eller har bott eller arbetat i ett land där tuberkulos är vanligt. Invandrare löper högst risk att insjukna i tuberkulos genast efter att de kommit till landet, men risken kvarstår livet ut. Också studerande som åker till dessa länder för utbytesstudier, praktik eller volontärarbete hör till riskgruppen.

Målet med tuberkuloscreeningen är att skydda personens egen hälsa och att bryta smittkedjorna, varmed även den övriga befolkningen skyddas från tuberkulos. Screeningen består i allmänhet av såväl en intervju som lungröntgen och är kostnadsfri för den som screenas. För studerande genomförs tuberkuloscreeningen vid studerandehälsovården. Beroende på läroanstaltens karaktär kan anordnaren antingen vara den kommunala skolhälsovården, den kommunala studerandehälsovården eller Studenternas hälsovårdsstiftelse.

Lagstadgad utredning av hälsotillståndet för bekämpning av tuberkulosmitta.

En studerande eller praktikant som arbetar vid en verksamhetsenhet inom socialvården eller hälso- och sjukvården eller vårdar barn under skolåldern ska innan arbetet inleds lämna en tillförlitlig utredning som visar att personen inte lider av tuberkulos i andningsorganen (1227/2016 55 §). Utredning krävs av personer som:

- är födda i ett land där tuberkulosförekomsten är mycket hög jämfört med Finland (>150/100 000 /år)

- har vistats minst 12 månader eller arbetat inom hälsovården minst 3 månader i ett land där tuberkulosförekomsten är mycket hög jämfört med Finland (>150/100 000 /år)
- har vårdat tuberkulospatienter oavsett i vilket landolleet lähikontaktissa tartuttavaan keuhkotuberkuloosipotilaaseen
- har varit i kontakt med en smittsam lungtuberkulospatient

Om vård av nyfödda ingår i arbetsuppgifterna är gränsen för tuberkulosförekomsten i det land där personen fötts eller arbetat lägre (>50/100 000/år). I målgruppen ingår även praktikanter och andra motsvarande personer som verkar på arbetsplatsen utan anställningsförhållande.

Hälsundersökningar för internationella studerande

Denna anvisning gäller andra än de studerande som arbetar med de uppgifter som anges i 55 § i smittskyddslagen. För studerande som kommer från länder med synnerligen hög tuberkulosförekomst (>150/100 000/år) bör det ordnas en frivillig tuberkuloscreening såvida personen sannolikt kommer att stanna längre än tre månader i Finland. Screeningundersökningen består av en inledande intervju som genomförs av en sjukskötare eller hälsovårdare samt lungröntgen. Screeningundersökningen bör göras inom två månader efter ankomsten till landet. Symptomenkäten som gäller tuberkulos kan vara en del av den hälsoenkät som skickas ut till de studerande eller av anamnesblanketten inför hälsoundersökningen och screeningen kan kombineras med ett annat besök hos studerandehälsovården. Mer information finns i Institutet för hälsa och välfärds anvisning [Tidigt konstaterande av lungtuberkulos – Anvisning om hälsoundersökning av invandrare](#).

Arbete i ett land med hög tuberkulosrisk

Studerande som gör praktik eller volontärarbete i länder där tuberkulos är allmänt förekommande hör till riskgruppen för tuberkulos och ska ges information om sjukdomen före resan. Arbetshälsoinstitutet har utarbetat anvisningar för dessa situationer.

Studerandehälsovårdens uppgifter i spårningen av tuberkulosmitta

Enligt 9 § i lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) hör bekämpningen av smittsamma sjukdomar till kommunens uppgifter. Bekämpandet av smittsamma sjukdomar omfattar förebyggande, tidigt konstaterande och uppföljning av smittsamma sjukdomar, behövliga åtgärder för utredning eller bekämpning av epidemier samt undersökning, vård och medicinsk rehabilitering av den som insjuknat eller misstänks ha insjuknat i en smittsam sjukdom samt bekämpning av vårdrelaterade infektioner.

Till studerandehälsovårdens uppgifter hör inte att utföra undersökningar relaterade till smittspårning. I studerandehälsovårdens uppgifter kan ingå kartläggning av exponering och förmedling av information som en del av kommunens smittspårningsarbete.

Lisätietoja

- [Lista över länder med hög och mycket hög tuberkulosförekomst](#). Screening av smittsamma sjukdomar hos invandrare samt vaccination mot tuberkulos och hepatit B av barn. Institutet för hälsa och välfärd 2019.
- [Ohjeita suuren tuberkuloosiriskin maihin terveydenhuollon ja sosiaalihuollon työtehtäviin lähteille](#). Työterveyslaitos 2018.
- [Ohjeita suuren tuberkuloosiriskin maihin pidempiaikaisesti lähteille](#). Työterveyslaitos 2018.
- [Tuberkuloosin terveystarkastusohje koskien ulkomaille terveydenhuolto tai sosiaalialalle töihin tai opiskelemaan lähteviä](#). Työterveyslaitos 2018.
- [Työntekijöille tehtävät terveydentilan selvitykset tuberkuloositartuntojen torjumiseksi](#). Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos 2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-921-7>
- Soini H, Lyytikäinen O, Ruutu P. Tidigt konstaterande av lungtuberkulos - Anvisning om hälsoundersökning av invandrare. Institutet för hälsa och välfärd, Anvisning 2017:18. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-920-0>

7.4.3 Förebyggande av salmonellos

Salmonellabakterier är vanliga bakterier som bärs av djur och som kan orsaka tarm- och allmäninfektioner. Salmonellasmitta kan spridas vid direktkontakt med en människa eller ett djur som bär på bakterien eller genom en miljö som kontaminerats av avföring. Salmonella sprids vanligen via livsmedel.

Salmonellos klassificeras som en allmänfarlig smittsam sjukdom och ett kliniskt laboratorium ska göra en anmälan om smittsam sjukdom till Institutet för hälsa och välfärd. Enligt lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016) och förordningen om smittsamma sjukdomar (146/2017) ska arbetsgivaren kräva en utredning av arbetstagaren om att denne inte har salmonellasmitta om arbetstagaren utför sådana uppgifter i vilka risken för att salmonellasmittan sprids är större än normalt.

Riskarbete med tanke på spridningen av salmonellos

Som riskarbete med tanke på spridningen av salmonellos klassas hantering av oförpackade livsmedel som serveras utan upphettning i en sådan livsmedelslokal som avses i livsmedelslagen och uppgifter som innefattar mjölkbehandling på en mjölkproduktionsgård, om gården levererar mjölken till ett mejeri eller ostmejeri som inte pastöriserar den. En utredning begärs alltid av en person som deltar i tillredningen av livsmedel. Dessutom begärs utredning av en person som hanterar oförpackade livsmedel som inte upphettas före de säljs eller serveras och av en person hanterar oförpackade livsmedel efter att de värmebehandlats och livsmedlen inte upphettas på nytt före de serveras. Exempel på sådana arbeten är hantering av oförpackat kött på slakteri eller styckeri, mjölkning av sådan mjölk som konsumeras som råmjölk på en produktionsgård eller hantering av oförpackade köttprodukter på en anläggning inom köttbranschen.

En utredning över hälsotillståndet krävs inte av en person som hanterar sådana oförpackade livsmedel genom vilka det är mycket osannolikt att salmonella sprids (t.ex. lösgodis, alkoholdrycker, kex och torrkakor). Utredning krävs inte heller av någon som delar ut färdigmat (på t.ex. äldre- eller serviceboenden) eller sådana som verkar i liknande uppgifter inom primärproduktionen (t.ex. inom växthusproduktionen)..

Vad innebär en utredning av hälsotillståndet i praktiken för den studerande

En utredning av hälsotillståndet begärs av studerande som arbetar i riskarbete i över en månad. Med utredning av hälsotillståndet avses i praktiken en intervju som utförs av en läkare eller sjukskötare vid företagshälsovården, en hälsovårdscentral eller studerandehälsovården. I samband med intervjun framhålls för den studerande vikten av goda hygienrutiner inom livsmedelsarbete: jobba inte om du har symptom, informera arbetsgivaren om en sjukdom som eventuell smittar via livsmedel och iaktta god handhygien i arbetet. Att påminna om goda hygienrutiner förhindrar även spridningen av andra tarminfektioner som smittar betydligt lättare än salmonella, men som inte omfattas av motsvarande lagstadgade krav på utredning. Arbetsgivaren kan också ha striktare rutiner som en del av företagets egenkontroll.

En utredning av hälsotillståndet görs genast när praktiken eller anställningen inleds och alltid under pågående arbete när det finns grundad anledning att misstänka att den studerande kan bära på salmonellabakterien. Exempel på en sådan situation är diarrésjukdom med feber eller konstaterad salmonella hos en familjemedlem. En laboratorieundersökning görs om personen vid den tidpunkten lider eller under den föregående månaden har lidit av en diarrésjukdom med feber ($\geq 38^{\circ}\text{C}$). För studerande i anställningsförhållande kan utredningar av hälsotillståndet också göras av företagshälsovården.

Mer information

Åtgärdsanvisning för att förhindra salmonellasmitta. Institutet för hälsa och välfärd, anvisningar 4.12.2019. Kinnula S, Rimhanen-Finne R. Tuotantoeläinten levittämät suolistoinfektioit. Suomen Lääkärilehti 2019;74:948–952 <https://www.laakarilehti.fi/pdf/2019/SLL152019-948.pdf>

7.5 Tjänster för sexuell och reproduktiv hälsa

Enligt 17 § i hälso- och sjukvårdslagen ingår det i studerandehälsovårdens uppgifter att främja den sexuella hälsan. I förordningen 338/2011 föreskrivs att rådgivning som stöder studerandenas sexuella mognad och utveckling ska ingå i hälsorådgivningen och hälsoundersökningarna på ett sätt som motsvarar den ungas utvecklingsstadium.

Sexualiteten är en dimension av hälsan som utvecklas under hela livet. Till stöd för den sexuella och reproduktiva hälsan behövs både information och tjänster. Rätten till sexualundervisning är varje människas sexuella rätt. Den sexuella och reproduktiva hälsan är en väsentlig och viktig del av välbefinnandet och hälsan i allmänhet.

Vid samtal om sexualitet och sexuell hälsa är det viktigt att yrkespersonen alltid redogör för vad begrepp och termer betyder. Sexualitet omfattar kön, könsidentitet och könsroller, sexuell läggning, erotik, njutning, intima relationer och reproduktion. Kön är en mångfacetterad mänsklig egenskap. Alla människor upplever sitt kön på olika sätt. Könsidentiteten är människans egen uppfattning om vilket kön hen tillhör.

7.5.1 Stöd och tjänster för sexuell och reproduktiv hälsa i studerandehälsovården

Sexualhandledning är en uppgift för alla som verkar inom studerandehälsovården. Dess centrala element är att ta upp olika frågor, ge information och acceptera den studerandes sexualitet. Hälsoundersökningar och preventivmedelsbesök är naturliga tillfällen för sexualhandledning. Befolkningsförbundets webbrådgivnings- och telefontjänster erbjuder aktivt unga information om sexualitet och tjänster för sexuell hälsa. Också t.ex. Sexpo, Tyttöjen talo och Poikien talo ger omfattande information och rådgivning på nätet. Seta rf och Transtukupiste informerar och ger råd om mångfalden i sexualitet och kön.

Sexualrådgivning avser målinriktad och processbaserad behandling av frågor om sexualitet som utgår från den studerandes behov. Rådgivningen sköts alltid av en yrkesperson med utbildning i sexualrådgivning och den omfattar vanligtvis ett till fem besök. Sexualrådgivning kan vara en del av studerandehälsovårdens tjänsteutbud.

Sexualterapi är samtalshjälp i problemsituationer med anknytning till sexualiteten och den sexuella hälsan. Terapin omfattar flera sessioner och ges av en utbildad sexualterapeut. Vanligtvis hänvisas en studerande till terapi med remiss från den övriga hälso- och sjukvården. Terapikontexten kan variera, den kan vara lösningsinriktad terapi, gestaltterapi eller kognitiv terapi. Sexualterapi kan ingå i studerandehälsovårdens egna tjänster, produceras av en samarbetspartner eller tillhandahållas inom den specialiserade sjukvården.

7.5.2 Prevention och abort

Kommunen är skyldig att ordna preventivrådgivning och preventivtjänster. Preventivrådgivningen ingår i familjeplaneringen som även omfattar bevarande av fertiliteten och planering av graviditet. Preventivmedelstjänsterna hör till studerandehälsovårdens grundläggande uppgifter.

De vanligaste preventivmetoderna bland unga i den grundläggande utbildningen är kondom och p-piller. Av studerande på högskolenivå uppger nästan hälften att de använder hormonell prevention och ibland dagen-efter-piller.

Tillgången till preventivmedel bör vara en lågtröskeltjänst. Möjligheten till kostnadsfri första preventivmetod och prevention för unga (under 25 år) håller på att utvidgas i Finland. Kostnadsfrihet har rekommenderats bl.a. i handlingsprogrammet för sexuell hälsa och fortplantningshälsa 2014–2020.

Studerande har möjlighet till abort på studieorten. Lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970) tillåter att havandeskap avbryts på kvinnans begäran när de motiveringar hon uppger motsvarar förutsättningarna i lagen. Avbrytande är möjligt fram till graviditetsvecka 12 och i särskilda fall fram till graviditetsveckorna 20 eller 24. Remiss till abort samt eftergranskning kan beroende på den lokala arbetsfördelningen också ingå i studerandehälsovårdens uppgifter. När remissen görs är det viktigt att säkerställa att även preventionen efter aborten sköts.

7.5.3 Könssjukdomar

Testning och behandling av könssjukdomar är en väsentlig del av studerandehälsovårdens arbete för att främja den sexuella hälsan. Tröskeln till testning ska vara låg. Den kan sänkas ännu mer genom att studerande erbjuds möjlighet till remiss per telefon eller chatt. Studerande kan beställa hem ett klamydia-gonorrétest både hos Studenternas hälsovårdsstiftelse och i många kommuner, och då behöver de ta kontakt med hälso- och sjukvården endast om testet är positivt. Det är viktigt att de studerande får information även om risken att smittas av andra könssjukdomar och testas för dem.

Med stöd av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992) och statsrådets förordning om smittsamma sjukdomar (146/2017) är undersökning, behandling och läkemedel som ordinerats för behandling av syfilis, hivinfektion, gonorré och sexuellt överförd klamydiainfektion avgiftsfria för patienterna på kommunala vårdplatser samt likaså läkemedel ordinerade för behandling av personer som insjuknat i andra övervakningspliktiga smittsamma sjukdomar (bl.a. hepatit B och C). En studerande kan få läkemedlen för de ovan nämnda sjukdomarna som behandlas inom studerandehälsovården antingen på studerandehälsovårdens mottagning eller med ett recept på apoteket. Genital herpes och kondylom hör till övriga smittsamma sjukdomar varför avgifterna för undersökning och behandling av dem bestäms enligt normal avgiftspraxis.

Smittspårning är en central åtgärd även för att förebygga könssjukdomar. Bestämmelser om smittspårningen finns i lagen om smittsamma sjukdomar (1227/2016). Den läkare som konstaterar sjukdomen är i första hand ansvarig för undersökningen och vården av

en patient som insjuknat i en allmänfarlig eller övervakningspliktig smittsam sjukdom och av andra som eventuellt har smittats. Om läkaren inte själv kan vidta åtgärderna, ska hen överföra uppdraget på den läkare som i kommunen eller i samkommunen för sjukvårdsdistriktet ansvarar för smittsamma sjukdomar.

7.5.4 Sexuellt våld

Sexuellt eller könsrelaterat våld kan vara t.ex. förolämpande benämningar, ogrundad rykesspridning, beröring utan samtycke, tvång till samlag eller våldtäkt. Våld kan även riktas mot en persons sexuella läggning eller kön. Inom studerandehälsovården är det bra att både i hälsoenkäter och vid hälsoundersökningar fråga de studerande om de har utsatts för sexuellt våld. Frågan bör uppmärksammas även på sjukvårdsmottagningarna.

I Finland håller man på att bygga ut (2019) ett nätverk av Seri-stödcenter på universitetsorterna och satellitcenter till dem på mindre orter. Stödcentren är avgiftsfria för offren och alltid öppna. Aktuell information om kommunerna finns på Institutet för hälsa och välfärds webbplats om stödcentren [SERI - seksuaaliväkivallan uhrin tukikeskusket](#).

Mer information

- Duodecim God medicinsk praxis-rekommendation, preventivmedel <https://www.kaypahoito.fi/hoi50104>
 Duodecim God medicinsk praxis-rekommendation, abort <https://www.kaypahoito.fi/khp00025>
 Duodecim God medicinsk praxis-rekommendation, könssjukdomar <https://www.kaypahoito.fi/hoi50087>
 Klemetti R, Raussi-Lehto E. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuuali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Opas 33/2014. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-174-7>
 Kuortti M, Tossavainen M, Virtala A, Yli-Kivistö T. Seksuualterveyspalvelut (uppdaterad 28.3.2019) I boken red. Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys i kapitlet Terveyden edistäminen ja varhainen puuttuminen opiskeluterveydenhuollossa. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/ote00033/do>
 Ritamo M, Ryttyläinen-Korhonen K., Saarinen S (toim.). Seksuualineuvonnan tueksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 27/2011. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085325>
 Seksuualikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus - ja terveydenhuoltoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Maailman terveysjärjestö (WHO), Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085324>
 SERI - seksuaaliväkivallan uhrin tukikeskukset, THL 2020.
 Tossavainen M, Vilksa S, Koiso-Kanttila S, Piha J. (päivitetty 4/2020) Seksuualiongelmat. Kirjassa toim. Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys (luvussa Uro-genitaaliongelmat). Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/ote00085/do>

7.6 Mun- och tandvårdstjänster

Hälso- och sjukvårdstjänsterna inom studerandehälsovården omfattar mun- och tandvård som inbegriper hälsorådgivning, undersökning och vård av mun och tänder enligt individuella behov samt en vårdplan inkluderande egenvård som uppgjorts av en yrkesutbildad

person inom mun- och tandvård på basis av en hälsoundersökning (1326/2010, SRF 338/2011). Tjänsterna inom mun- och tandvården presenteras i kapitel 2 och strukturen på personalens uppgifter och innehållet i dem i kapitel 3.3.

7.6.1 Tillgång till mun- och tandvårdstjänster och tjänsternas innehåll

De centrala tjänsterna inom mun- och tandvården är undersökning, följande och främjande av munhälsan samt behandling. Studerandehälsovårdens viktiga mål för mun- och tandvården är ett gott hälsobeteende och egenvård samt förankring av rutinen med regelbundna undersökningar och kontroller av mun och tänder i de studerandes vardag. Det bör beaktas att tandläkarskräck är ett vanligt hinder för att anlita mun- och tandvårdstjänster.

Särskild uppmärksamhet bör fästas vid riskfaktorerna för mun- och tandsjukdomar som

- bristande egenvård (borstning och rengöring mellan tänderna)
- småätande och konsumtion av drycker och mat som leder till erosion
- bruk av tobak och droger (t.ex. snus, elcigaretter, cannabis)
- underlåtenhet att anlita mun- och tandvårdstjänster
- oföljsamhet till behandlingen

7.6.2 Kontroller av mun- och tandhälsan

Kontrollerna inom mun- och tandvården ger en helhetsbild av den studerandes mun- och tandhälsa samtidigt som de kan motivera den studerande att välja hälsofrämjande alternativ och genomföra egenvården. Uppmärksamhet fästs vid den studerandes ålder och livssituation, munhälsorisker och egenvård. Kontrollen kan göras av en tandläkare eller munhygienist enligt de intervaller som tandläkaren har angett.

Periodiska kontroller av mun- och tandhälsan

Enligt 10 § i statsrådets förordning 338/2011 ska det för studerande ordnas kontroll av munhälsan minst en gång under studietiden där behovet av munhygienisk rådgivning och munhygieniska tjänster utreds. Kontrollen kan göras av en munhygienist eller tandläkare. Enligt 17 § i förordningen ska en vårdplan inkluderande egenvård uppgöras utifrån en hälsoundersökning av en yrkesutbildad person inom mun- och tandvård.

De periodiska kontrollerna av mun- och tandhälsan syftar till att

- tillsammans med den studerande utreda hens hälsovanor som en del av det allmänna välbefinnandet
- avtala om målen för egenvården med den studerande i fokus och efter hens resurser
- stödja och stärka resurserna och följsamheten till egenvården

- upptäcka risker i levnadsvanorna och ge allmän handledning och rådgivning för att minska dem
- planera förebyggandet av mun- och tandsjukdomar, tidig behandling och reparativ vård på en individuell basis under studietiden
- informera om vilka mun- och tandvårdstjänster studerandehälsovården erbjuder
- identifiera studerande som behöver särskilt stöd av mun- och tandhälsovården och ordna nödvändiga stödåtgärder för dem under studietiden

Undersökningen kan även omfatta olika intervjuer eller enkäter. I Studenternas hälsovårdsstiftelses samlade kontroll av mun- och tandhälsan ingår en screening med hjälp av en hälsoenkät som skickas ut när studierna inleds och utifrån den en mun- och tandhälsokontroll och/eller behandling.

Mun- och tandhälsokontrollen görs av en tandläkare som bedömer hälsotillståndet, tillsammans med den studerande gör upp en vårdplan inbegripet egenvården, utreder behovet av fortsatta undersökningar och behandlingar och anger en individuell vårdintervall och underhållsvårdintervall. Den studerande kan hänvisas till en munhygienist för kontroll enligt individuellt behov och vårdintervall beroende på arbetsfördelningen. I vårdteamet ska munhygienisten ha tillgång till en konsulterande tandläkare som stöd.

I samband med kontrollen utreds

- den upplevda mun- och tandhälsan
- munnens och tändernas hälsotillstånd och riskfaktorer
- bedömning av visdomständernas och bettets totala situation
- matvanor och eventuella ätstörningar
- användningen av tobaksprodukter och nikotinberoende
- droganvändning
- egenvårdsvanor (borstning och rengöring mellan tänderna, användning av fluor och xylitol)
- tandläkarskräck
- allmänt hälsotillstånd, kroniska sjukdomar och medicinering
- studerande som ofta anlitar hälso- och sjukvårdstjänster
- individuell vårdintervall och eventuellt behov av fortsatt vård

Särskild vikt läggs vid att identifiera de studerande som har brister i sitt hälsobeteende och/eller i egenvården. De ges stöd för egenvård och handledning för tätare besök för underhållsvård efter behov.

7.6.3 Tillhandahållandet av mun- och tandvårdstjänster

Inom studerandehälsovårdens mun- och tandvård görs merparten av behandlingarna av en tandläkare med grundutbildning i samarbete med munhygienister och tandskötare. Tandläkaren svarar alltid för den samlade vården. Kollektivt hälsofrämjande arbete utförs särskilt av munhygienister.

Med beaktande av målgruppens ålder och livssituation bör man säkerställa att det inom studerandehälsovården finns tandläkare som är särskilt insatta i visdomstandkirurgi och bettfysiologi. Studerandehälsovårdens mun- och tandvård omfattar även krävande behandlingar av mun- och tandsjukdomar som förutsätter specialisttandläkarkompetens, men som inte fyller kriterierna för specialiserad sjukvård.

Mer information

Kuntu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys. Luku: Suun ja hampaiden ongelmat. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/ote00019/do>

7.7 Mentalvårds- och missbrukartjänster

Mentalvårds- och missbrukartjänsterna är en del av både de förebyggande tjänsterna och sjukvårdstjänsterna inom studerandehälsovården och i dem ingår tidig identifiering av mentalvårds- och missbrukarproblem, behandling och hänvisning till fortsatt vård (1326/2010, 17 §). Studerandehälsovården omfattar även identifiering av behov av och hänvisning till rehabilitering. Yrkespersonalen inom studerandehälsovården måste i sitt arbete hantera många mentala problem och frågor. I arbetet använder de sig av sin personlighet och interaktionsförmåga, och tillhandahållandet av mentalvårdstjänster förutsätter ett fungerande arbetshandledningssystem (1116/1990 4 §).

Studerandehälsovårdens och elevhälsans tjänster samt mentalvårds- och missbrukartjänsterna i regionen ska vara tillräckligt täckande och ha tillräckliga resurser för att kunna svara mot de studerandes behov av mentalvårds- och missbrukartjänster. Studerandehälsovården har ansvaret för att producera mentalvårdstjänsterna. För att en studerande ska få den hjälp hen behöver kan det krävas samarbete mellan flera yrkespersoner inom studerandehälsovården och elevhälsan samt social- och hälsovården i regionen inklusive den specialiserade sjukvården. Studerandehälsovården ska vara representerad när man kommer överens om regionala vårdkedjor och vårdmodeller och härmed relaterade uppgifter och ansvar.

I Institutet för hälsa och välfärds handledning [Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa](#). ges omfattande anvisningar om genomförandet av mentalvårdstjänster i studerandehälsovården.

7.7.1 Psykisk ohälsa och missbruk hos studerande

Psykisk ohälsa och missbruk orsakar merparten av ungas och unga vuxnas hälsoproblem, och utgör en betydande risk för marginalisering och långvarig arbetslöshet och påverkar även studieförmågan. De vanligaste störningarna hos studerande är depression samt ångestsyndrom och missbruk. Också aktivitets- och uppmärksamhetsstörning (ADHD) samt olika svårigheter med lärandet kan ha inverkan på studierna. Psykiska problem är ofta förknippade med ett skadligt hälsobeteende, som rökning, stor alkoholkonsumtion och experimentering med droger samt att försumma munnens egenvård.

7.7.2 Arbetsfördelningen inom genomförandet av mentalvårds- och missbrukartjänsterna

När en studerande söker sig till studerandehälsovården för ett psykiskt problem eller ett missbruksproblem eller om behovet av stöd upptäcks t.ex. vid en hälsoundersökning reder hälsovårdaren vanligtvis först ut bakgrunden till symptomen. Läkarens uppgift är att bedöma det psykiatriska tillståndet och ställa psykiatriska diagnoser. Tillsammans med den studerande görs det upp en eventuell vårdplan som även inkluderar planeringen av läkemedelsbehandlingen. Inom studerandehälsovården arbetar också psykiatriska sjukskötare och hälsovårdscentralens psykologer. Deras uppgifter beskrivs i kapitel 3.3 Studerandehälsovårdens personal. På Studenternas hälsovårdsstiftelse arbetar psykiatrer som konsulterar och deltar i nätbaserat arbete och som lämnar mer krävande diagnostiska bedömningar och specialistläkarutlåtanden (rehabiliteringspsykoterapier som stöds av FPA och frågor om sjukdagpenningar).

På andra stadiet är studerandehälsovårdens tjänster även en del av elevhälsan (se kapitlen 5.2 och 6.1). Elevhälsans kuratorer och psykologer är centrala samarbetspartner för studerandehälsovården i arbetet för att förebygga psykisk ohälsa. Elevhälsans kurator erbjuder stöd och handledning i synnerhet då det handlar om beteende och sociala relationer. Anledningen till ett besök kan även vara allvarliga problem i den studerandes familj eller en förändring i familjestrukturen. Arbetet för elevhälsans psykolog omfattar individuellt stöd för studerande och handledning i anslutning till känslolivets utveckling, social växelverkan och inläring (RP 67/2013). Också grundläggande psykologiska undersökningar kan ingå i de uppgifter elevhälsans psykolog har. I psykologens uppgifter ingår inte behandling av egentlig psykisk ohälsa, utan hen ska hänvisa klienten till studerandehälsovården eller hälsovårdscentralen för hjälp med problemen.

På högskolenivå samarbetar studerandehälsovården och studiepsykologerna, och deras arbetsformer omfattar psykologisk specialhandledning, rådgivning och kortintervention i problem med lärandet och lärmiljön. Studiepsykologen bedömer huruvida den studerande är förmögen att studera, hens psykiska välbefinnande och behovet av andra stödinsatser.

Arbetsfördelningen med den psykiatriska specialiserade sjukvården

Sjukvård vid studerandes psykiska ohälsa och missbruk på primärvårdsnivå produceras inom studerandehälsovården. Krävande bedömningar och specialundersökningar samt behandling av svåra och komplicerade störningar görs i den ungdomspsykiatriska eller psykiatriska specialiserade sjukvården eller inom de specialiserade tjänsterna inom missbrukarvården (A-kliniker, ungdomsstationer, missbrukspolikliniker). Sådana svåra störningar är t.ex. betydande sam-sjuklighet, självdestruktivitet eller om den studerande inte återhämtar sig som förväntat.

God tillgång till ungdoms- och vuxenpsykiatriska konsultationstjänster är en förutsättning för högklassiga mentalvårds- och missbrukartjänster på basnivå. För en psykoterapibedömning och hänvisning till i synnerhet korta psykoterapier krävs ett samarbetsavtal och överenskommelser om praxis (inkl. betalningsförbindelse eller servicesedlar) mellan studerandehälsovården, övrig basservice och den specialiserade sjukvården. Behandlingen av t.ex. ätstörningar förutsätter samarbete på bas- och specialnivå, spektret av autistiska störningar kan kräva diagnostik av den specialiserade sjukvården och rehabiliteringsplanering och neuropsykologiska undersökningar görs i regel inom den specialiserade sjukvården.

Enhetliga grunder för icke-brådskande vård (SHM 2019:2) innehåller en beskrivning av nivåstruktureringen av den barn- och ungdomspsykiatriska vården och uppgiftsfördelningen inom primärvården och den specialiserade sjukvården samt beskriver den specialiserade sjukvårdens konsultation och grunderna för vård. Den så kallade vårdgarantin förskriver snabbare bedömning och snabbare tillträde till mentalvårdstjänsterna inom den specialiserade sjukvården för personer under 23 år än för äldre åldersgrupper (1326/2010, 53 §). Vård inom den specialiserade sjukvården frångår inte studerandehälsovården ansvar för att följa den studerandes situation och vidta åtgärder som behövs för att stödja den studerande och hans funktionsförmåga, men en adekvat arbetsfördelning och undvikande av överlappande arbete kräver en fungerande informationsgång mellan dem som deltar i vården av och stödet till den studerande.

7.7.3 Mental- och missbrukararbetets metoder

Vid hälsoundersökningarna är det önskvärt att eventuell psykisk ohälsa och risker som tyder på sådana symptom kartläggs i en intervju. Om det i hälsoenkäterna ingår självbedömningsmetoder som screenar för psykisk ohälsa för att utreda behovet av hälsoundersökning, ska det vid positivt screeningfynd erbjudas en relevant vårdkedja som inkluderar en noggrannare bedömning av symptomen, diagnostiska utredningar och vård.

I samband med hälsoundersökningarna och andra mottagningsbesök kan man dessutom använda olika enkäter för screening för en riktad bedömning av symtom. Den THL-administrerade databasen [Toimia](#) erbjuder yrkespersonal information om indikatorer på psykiska problem och för bedömning av den psykiska funktionsförmågan och deras lämplighet för olika ändamål.

Inom studerandehälsovården är de vanligaste metoderna samtal för psykosocialt stöd. Lämpliga vårdgrepp kan utnyttjas utan djup insatthet eller metodutbildning. Dessutom bör det finnas en möjlighet att erbjuda eller hänvisa en studerande till individ- eller gruppinriktad kortterapi som har utvecklats för behandling av de vanligaste formerna av psykisk ohälsa. Dessutom finns verksamhetsmodeller i gruppformat där målet är att främja den studerandes psykiska hälsa och förebygga psykiska problem, som grupper med fokus på nervositet, självkänsla och resurser samt grupper för hantering av depression och stress. Inom tredje sektorn erbjuds gruppstöd av bl.a. Nyyti ry och MIELI Psykisk Hälsa Finland rf.

Genom nätbaserade tjänster kan man producera allt mer mångsidiga tjänster för de studerande. Till buds står t.ex. den riksomfattande servicehandlednings- och egenvårdsportalen Psykporten.fi. I samband med portalen erbjuds nätterapi för specifika grupper av störningar till vilka studerande kan hänvisas med remiss av en läkare inom studerandehälsovården. Nätterapierna och andra nätbaserade dator- eller mobilstödda behandlingar är i huvudsak avsedda för personer som lider av lindriga eller medelsvåra störningar.

I studerandehälsovårdens mental- och missbrukarvård behövs strukturerade interventioner och arbetsmetoder och tillräckligt med tid för mötet med de studerande. Nationella riktlinjer för och en konsekvensbedömning av det universella i studerandehälsovården, dvs. alla metoder för screening av psykisk ohälsa och missbruk som erbjuds alla utan undantag saknas dock. I bruktagandet av interventioner som kräver mer omfattande insatthet och metodutbildning och som lämpar sig för förebyggande och vård av psykisk ohälsa och missbruk inom studerandehälsovården ska samordnas av universitetssjukhusen (statsrådets förordning 582/2017 4 §).

Ändringar från och med den 1 januari 2021

Från och med 2021 ingår i studerandehälsovården vård och utlåtande som förutsätts för hänvisning till psykoterapi (1326/2010, 17 §). T.ex. att ansöka om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringspsykoterapi förutsätter utlåtande av en specialistläkare i psykiatri. Om det inte arbetar psykiatrer eller ungdomspsykiatrer på kommunens studerandehälsovårdenhet ska avtal ingås om möjligheten att hänvisa en studerande till konsultation eller bedömning och uppgörande av de behövliga utlåtandena till andra tjänster i kommunen eller alternativt skaffas tjänster som komplement till den egna verksamheten av någon annan tjänsteleverantör. I motsvarande situation ska Studenternas hälsovårdsstiftelse skaffa tjänster av andra tjänsteleverantörer.

Mer information

Haravuori H, Muinonen E, Kanste O, Marttunen M. Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa. Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 20/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-722-0>

Kanste O, Haravuori H, Kolimaa M, Vormaa H, Fagerlund-Jalokinos S, Suvisaari J, Muinonen E, Marttunen M. Mielenterveys- ja päihdetyö opiskeluterveydenhuollossa. Palvelut, menetelmät ja yhteistyö. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Työpaperi 19/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-676-6>

Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys. Luku: Psykkinen oireilu, mielenterveyden häiriöt ja itsetuhoisuus. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/opk04601>
 Enhetliga grunder för icke-brädslande vård 2019. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2019:2. Social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors 2019, s. 239–251. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4036-9>

7.8 Särskilt stöd

I studerandehälsovården ingår att i ett tidigt stadium identifiera behovet av särskilt stöd eller undersökningar hos studerande och att stödja de studerande och vid behov hänvisa dem till ytterligare undersökningar eller fortsatt vård (1326/2010). Det behovsanpassade stödet ska ordnas planmässigt och utan fördröjning och utfallet av planen ska följas upp och bedömas. I syfte att bedöma behovet av och ordna särskilt stöd ska vid behov samarbete bedrivas med olika aktörer som barnskyddet, elevhälsan, den specialiserade sjukvården och andra instanser (SRF 338/2011).

Läroanstalterna har en nyckelroll för att identifiera behovet av särskilt stöd. Personalen på andra stadiet är skyldig att hänvisa en studerande till den tjänst hen behöver (lagen om elev- och studerandevård 1287/2013, 11 §). Inom studerandehälsovården är alla kontakter viktiga för att identifiera behovet av särskilt stöd, oberoende av om det handlar om hälso- eller sjukvård. Behovet av särskilt stöd bör utredas om det hos den studerande, i familjen eller i miljö finns faktorer som kan äventyra en sund uppväxt och utveckling. Det är fallet åtminstone när

- den studerande har en kronisk sjukdom, psykiska problem och/eller missbruksproblem
- den studerande har med stöd av SORA-lagstiftningen hänvisats till en utredning av hälsotillståndet eller narkotikatestning
- det handlar om mobbning
- den studerande har ett problem som anknyter till den neurologiska utvecklingen, som svårighet med lärandet (det har gjorts t.ex. en individuell plan för undervisningen)
- en närstående till den studerande har en allvarlig sjukdom, psykiska problem och/eller missbruksproblem eller våld i nära relationer
- den studerande har problem med försörjningen eller levnadsförhållandena

Stödet ska ordnas i samarbete med läroanstalten och övriga aktörer. För att tillhandahålla det särskilda stödet utarbetas en plan för välbefinnande och hälsa, som är ett instrument för hälso- och sjukvården. Planen dokumenteras i patientjournalen och ges till den studerande. Den kan till vissa delar vara överlappande med t.ex. den plan som utarbetats av en sektorsövergripande expertgrupp eller med den specialiserade sjukvårdens vårdplan. Av planen ska framgå:

- grunden eller motiveringarna för behovet av särskilt stöd
- målet med stödet (målet för vården, rehabiliteringen och stödinsatserna, den studerandes eget mål)

- genomförandet av det särskilda stödet och dess metoder samt aktörer (t.ex. vård och medicinsk rehabilitering, pedagogiska arrangemang och stödformer för inlärningsvårigheter och stöd för studierna, stöd av elevhälsans specialarbetare, den studerandes och de närståendes resurser och metoder osv.)
- hur målen för stödet följs och uppfylls och när och hur de bedöms
- ansvariga personer

För den studerande utses en ansvarig arbetstagare (t.ex. vårdare, psykolog, läkare) som den studerande godkänner och som dokumenteras i patientjournalen. Den ansvariga arbetstagaren samarbetar med den studerande långsiktigt och sektorsövergripande, varvid den studerande får stöd efter sitt behov för rehabilitering, studier, ny utbildningsform eller sysselsättning. Det är viktigt att genomförandet av det särskilda stödet inte enbart är den studerandes eget ansvar utan att man är aktiv i samarbetet.

Centralt i arbetet är att följa effekten av det särskilda stödet och bedöma det systematiskt. Annars finns risken att processen avbryts eller bristen på effekt inte upptäcks. Kliniska individuella bedömningar och uppföljningar är av stor betydelse, men endast genom en systematisk bedömning kan man garantera kvalitet och jämförbarhet.

För uppföljningen och bedömningen används lämpliga indikatorer på funktionsförmågan och/eller de specifika störningarna, om vilka det finns rekommendationer och anvisningar i [databasen Toimia](#). SOFAS-skalan lämpar sig för en samlad bedömning av den sociala och professionella funktionsförmågan hos personer med affektiva störningar. Andra möjliga metoder för klinisk bedömning av funktionsförmågan inom studerandehälsovården är t.ex.:

- Studieförmågan följs regelbundet genom att be den studerande själv bedöma sin studieförmåga under de två senaste veckorna på skalan 0–10. Bedömningarna bör kunna antecknas i patientjournalen med en sådan struktur att utvecklingen går lätt att följa.
- Skolutbrändhetsskalan BB1–10 (andra stadiet) och Studieutbrändhetsskalan SBI–9 (högskolenivå) samt Studieiverskalan (Katariina Salmela-Aro).
- Instrument för ungas psykiska hälsa för skolor (Klaus Ranta m.fl.), av vilket Studenternas hälsovårdsstiftelse har gjort en strukturell indikator för patientjournalen (Figur 9.)

Manual: Med indikatorn för funktionsförmågan bedöms den studerandes fyra centrala livsområden: Fritid, studier, sociala relationer och egenomsorg. De områden bedöms som kan bedömas under de två senaste veckorna. Om det inom något område (studier) inte förekommer aktiviteter till följd av externa orsaker, bedöms området inte, det går t.ex. inte kurser den studerande kan delta i. Egenomsorgen bedöms alltid när bedömning utnyttjas.

Bedöm den studerandes funktionsförmåga under de två föregående veckorna	Bedömning
God = 4, Måttlig = 3, Liten = 2, Ingen = 1	4 - 1
Den studerande har hobbyer/meningsfull sysselsättning på fritiden	
Studierna genomförs	
Den studerande har sociala relationer	
Den studerande klarar av att sköta sitt hushåll, vardagssysslorna och sin hygien	

Figur 9. Indikator för funktionsförmåga (Instrument för ungas psykiska hälsa utvecklat av Klaus Ranta m.fl., anpassat på Studenternas hälsovårdsstiftelse)

Ändringar från och med den 1 januari 2021

Språkdräkten i 17 § 3 mom. i hälso- och sjukvårdslagen har ändrats som följer:

- 3) hälso- och sjukvårdstjänster inom primärvården, inklusive mentalvårdsarbete och alkohol- och drogarbete, främjande av den sexuella hälsan och mun- och tandvård,
- 4) att i ett tidigt stadium identifiera den studerandes behov av särskilt stöd och undersökningar och att stödja de studerande och vid behov hänvisa dem till fortsatta undersökningar eller fortsatt vård samt att ge vård och utlåtanden som krävs för hänvisning till psykoterapi.

Mer information

Erityinen tuki. Terveys ja hyvinvoinnin laitos 2019.

Ranta K, Parhiala P, Pelkonen R. m.fl. Depression bland tonåringar, vårdkedjor i mentalvård och evidensbase-rad intervention till skolhälsovård. Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 90/2017.

Salmela-Aro K, Näätänen P. Nuorten koulu-uupumusmittari BBI-10, Helsinki 2005.

Salmela-Aro K. Opiskelu-uupumusmittari SBI-9 yliopisto- ja ammattikorkeakouluopiskelijoille, Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 46, Helsinki 2009.

[Toimia-tietokanta](#)

7.9 Studerandehälsovårdens roll i utredningen av inlärningssvårigheter

Inlärningssvårigheter är vanliga och gäller studerande på alla utbildningsnivåer. Vanligast är de i yrkesstudier, men även på högskolorna studerar många med inlärningssvårigheter.

Med särskilda inlärningssvårigheter avses att den studerandes prestation på något avgränsat område är exceptionellt svag i relation till hens allmänna prestationsnivå, och

prestationssvårigheten inte beror på otillräcklig undervisning, sensoriska funktionsnedsättningar, problem i känslolivet eller något annat motsvarande. Särskilda inlärningsvårigheter är t.ex. dyslexi, svårigheter med matematik eller språk.

Ofta har utredningen av ungas inlärningsvårigheter inletts redan i den grundläggande utbildningen, men många vuxnas inlärningsvårigheter har aldrig identifierats och stödinsatserna har varit obetydliga. Åldersstrukturen i synnerhet för yrkesstuderande har förändrats och det finns allt fler vuxna studerande, varför också antalet grundläggande utredningar av inlärningsvårigheter antagligen har ökat inom studerandehälsovården.

I studerandevårdens uppgifter ingår att identifiera symtom som indikerar inlärningsvårighet, utreda orsaken (Tabell 8) och vid behov göra upp en rehabiliteringsplan på multiprofessionell basis. Studerandehälsovården har en viktig roll i synnerhet när det utöver inlärningsvårigheter även förekommer psykiska problem eller uppmärksamhetsproblem eller när svårigheterna är mycket stora.

Det är möjligt att utreda och bedöma inlärningsvårigheter på olika sätt. Det är bra att ta upp inlärningsvårigheterna i ett så tidigt skede som möjligt och leta efter mångsidiga sätt att ge stöd. Det har utvecklats en rad checklistor till hjälp för att identifiera inlärningsvårigheter (www.oppimisvaikeus.fi). Speciallärarna, talterapeuterna och psykologerna gör undersökningar av olika slag för att identifiera inlärningsvårigheterna och är centrala samarbetspartner för studerandehälsovården inom utredningen av inlärningsvårigheter.

På andra stadiet är samarbetet mellan aktörerna inom elevhälsan samt planeringen, genomförandet och uppföljningen av stödinsatserna viktiga. På högskolenivå samarbetar man bl.a. med studievägledarna och studiepsykologerna. Tillräckligt stöd som sätts in i rätt tid underlättar studiegången.

Tabell 8. Utredning av inlärningsvårigheter i studerandehälsovården

Hälsovårdarens uppgifter	Läkarens uppgifter
Insamling av anamnes: • Vid behov uppgifter från barnrådgivningen • Grundsjukdomar och medicinering • Familjens psykosociala situation • Levnadsvanor Utlåtanden från andra experter, som speciallärare, elevhälsans psykolog eller studiepsykologen Undersökning • för unga i växande ålder, tillväxt, syn, hörsel, RR • Samarbete med elevhälsan eller högskolans studie-/studerandetjänster	Genomgång och komplettering av anamnes insamlad av hälsovårdaren: • Släkthanamnes • Somatiska symptom Somatisk och neurologisk undersökning Diagnostik, differentialdiagnostik, associerade sjukdomar • Påminnelse om att misstänka bl.a. • Café-au-lait-fläckar - neurofibromatos • Långa lemmar, fördröjd pubertet - Klinefelters syndrom • Samarbete med elevhälsan eller högskolans studie-/studerandetjänster samt eventuella andra parter som gjort undersökningar • Vid behov konsultation med den specialiserade sjukvården eller remiss dit

*efter artikeln Mikkonen K, Nikander K, Voutilainen A. Koulun ja terveydenhuollon keinot oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja hoidossa (Finlands läkartidning 12/2015:70; 801-807)

Mer information

Oppimisvaikeus.fi -verkkosivusto, Kuntoutussäätiö 2017, <https://oppimisvaikeus.fi/>
Erlaisten oppijoiden liitto ry, <https://www.eoliitto.fi/>

7.10 Rehabilitering

Rehabilitering kan ge stöd om studierna inte framskrider till följd av sjukdom eller en svår livssituation. Studerandehälsovårdens uppgift är att identifiera den studerandes behov av rehabilitering och hänvisa hen till rätt tjänster. Om rehabiliteringsplanen innehåller planering av och stöd för återgång till studierna bör studerandehälsovården medverka i utarbetandet av planen. Rehabilitering ordnas av t.ex. Folkpensionsanstalten, den offentliga hälsovården (hälsovårdscentralerna och sjukhusen), företagshälsovården, kommunens socialservice, arbets- och näringsstjänsterna, arbetspensionsanstalterna, försäkringsbolagen och funktionsnedsättningsorganisationer.

Folkpensionsanstaltens rehabilitering

Rehabiliteringsansvaret kan övergå till Folkpensionsanstalten när den studerandes omedelbara sjukvård har genomförts. Den studerande ska ha en adekvat vårdrelation och uppföljning. Dessutom kan man planera medicinska och yrkesinriktade rehabiliteringstjänster för att förbättra och stödja studieförmågan. Sådana är t.ex. rehabiliteringspsykoterapi, rehabiliteringskurser för personer som lider av olika sjukdomar, multiprofessionella individuella perioder, neuropsykologisk rehabilitering och yrkesinriktad rehabilitering (yrkesinriktad rehabiliteringsutredning, stöd för studierna som yrkesinriktad rehabilitering, hjälpmedel för studierna).

Också studerande i åldern 16–29 år med en svår livssituation som inte har en vårdrelation eller konstaterad sjukdom har möjlighet att få yrkesinriktad rehabilitering för unga. Rehabiliteringen kan sökas om den studerandes studier inte framskrider eller riskerar avbrytas. Rehabiliteringstjänsterna kan vara t.ex. NUOTTI-coachning och yrkesinriktad rehabiliteringsutredning.

Under rehabiliteringen kan inkomsterna tryggas genom rehabiliteringspenning i stället för av studiestöd.

Mer information

<https://www.kela.fi/web/sv/vad-innebar-rehabilitering>
<https://www.kela.fi/web/sv/rehabilitering-for-personer-i-alla-aldrar>
https://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus?p_p_id=56_INSTANCE_7SjjYVdYeJHp&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=2&_56_INSTANCE_7SjjYVdYeJHp_languageId=sv_SE
Aropuu R. Kelan tukema kuntoutus (päivitetty 18.10.2016), Kirjassa Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. toim. Opiskeluterveys (luvussa Sairastaminen opiskeluiässä). Kustannus Oy Duodecim
<https://www.oppiporrti.fi/op/opk04601>

8 Studerandes inkomst och stöd för boendet

8.1 Studiestöd

Studiestödet är de studerandes system för social trygghet. Studiestödet består av studiepenning, statsgaranti för studielån och för vissa studerande bostadsbidrag. I Finland omfattas cirka 600 000 studerande av studiestödet och av dem får under hälften studiestöd. Deltidsstudier sänker studiestödets nyttjandegrad vid högskolorna. På andra stadiet dvs. inom yrkes- och gymnasieutbildningen är den studerandes ålder och föräldrarnas inkomster ofta ett hinder för att få studiestöd.

Studiestödet bestående av studiepenningen och studielånet är ett tydligt stödsystem, men inkluderar en mängd tillägs- och undantagsregler. Studiestödets belopp bestäms av den studerandes läroanstaltsgrupp, ålder, civilstånd och boendeform. Vid prövningen av stödbehovet beaktas den studerandes egna inkomster och i vissa fall föräldrarnas inkomster.

Studiestöd kan fås när en studerande har fyllt 17 år, dvs. när barnbidrag inte längre betalas ut. En ung person under 17 år kan emellertid få studiestödets läromedelstillägg och studerande som bor någon annanstans än hos sina föräldrar kan få statsgaranterat studielån. Föräldrarnas inkomster inverkar på hur de fås, men inkomstgränserna är olika för läromedelstillägget och lånegarantin. Studerande som studerar utomlands och folkhögskolestuderande inom det fria bildningsarbetet kan få studiestödets bostadstillägg. Den studerandes ålder och föräldrarnas inkomster inverkar inte på rätten att få bostadstillägg.

Också dagarna man fyller 18 år och 20 år inverkar på rätten till studiestöd och på dess belopp. Effekten beror på om den studerande bor hos sina föräldrar eller självständigt. Om den studerande är gift eller vårdnadshavare till ett minderårigt barn kan hen alltid få den högsta studiepenningen, och föräldrarnas inkomster inverkar inte på studiestödet. En studerande som har vårdnaden om ett barn beviljas dessutom studiepenningens försörjningshöjning.

En typisk högskolestuderandes sociala trygghet

Av de cirka 290 000 högskolestuderandena i Finland får lite över hälften studiestöd. 80 procent av högskolestuderandena med studiestöd bor självständigt och har inte familj.

Studiestödet utgörs till en stor del av lån. Studiestödets belopp är knappt 1 000 euro per månad och studiepenningens belopp cirka en fjärdedel. Studiestödets inriktning på studielån lindras av studielånskompensationen. Om den studerande avlägger högskoleexamen inom utsatt tid kan Folkpensionsanstalten som studielånskompensation betala upp till en tredjedel av studielånet som "examensbelöning".

Studielånskompensationen har ökat uttaget av studielån och minskat de studerandes behov av att arbeta under studietiden. Trots det är det vanligt att studerande arbetar och en typisk studerande har utöver studiestödet löneinkomster på cirka 10 000 euro om året. Det här är möjligt eftersom studiestödets gränser för årlig inkomst gör det möjligt att flexibelt kombinera studier och lönearbete.

Utöver att iaktta årsinkomstgränserna och kraven på studieprestationer kräver bestämmelserna om den maximala tiden för studiestöd att den studerande är omsorgsfull. Om studiestöds månader tar slut medan man studerar för en första examen, kan den studerande ha rätt till utkomststöd. Familjespecifikt utkomststöd kan beviljas studerande även i andra situationer, t.ex. om studiestödet har dragits in på grund av otillräcklig studieframgång.

8.2 Bostadsbidrag och andra förmåner för studerande

Alla studerande i Finland som hyr sin bostad kan få allmänt **bostadsbidrag**. Bostadsbidrag beviljas ett hushåll gemensamt. Ett hushåll består vanligtvis av personer som bor i samma bostad, men det finns undantag. Makar hör dock alltid till samma bostadsbidragshushåll.

Beloppet på bostadsbidraget beror förutom av antalet personer i hushållet även på boendeutgifterna, vilka inkomster medlemmarna i hushållet har och i vilken kommun bostaden är belägen. En studerande som hyr ensam får i snitt cirka 300 euro i månaden i bostadsbidrag. Bostadsbidraget betalas ut för alla månader till skillnad från studiestödet som betalas endast under studiemånaderna.

Högskolestuderandenas **måltidsstöd** är en viktig faktor som bidrar till välbefinnandet. Tack vare måltidsstödet kan högskolestuderande dagligen äta en förmånlig och hälsosam måltid på studeranderestauranger som omfattas av stödet. Inom utbildningen för yrkesinriktade grundexamina och gymnasieutbildningen för unga har den studerande vanligtvis en avgiftsfri daglig måltid.

Om en gymnasiestuderande eller studerande för yrkesinriktad grundexamen har en tillräckligt lång skolväg kan hen få **skolresestöd**. Med skolresestödet tryggas jämlika studiemöjligheter i hela Finland. Stödet främjar även kollektivtrafikens verksamhetsförutsättningar eftersom skolresestödet primärt betalas till den som ordnar transporten eller till biljettförsäljaren. Den studerande kan då köpa biljetten till ett reducerat pris med skolresestödet.

Folkpensionsanstalten kan betala räntorna på studielånet för en studerande med små inkomster som avslutat sina studier **som räntebidrag**. Räntor som förfaller under en värnpliktigs tjänstgöringstid betalas dock **som militärbidrag**. En värnpliktig kan få militärbidrag även för boendeutgifter och familjens dagliga utgifter.

Arbetspension som beviljas på basis av en examen är också ett viktigt incitament för studier. En ung person som avlägger en yrkesinriktad grundläggande examen eller en högskoleexamen får en högre arbetspension vid pensionsavgång.

8.3 Andra former av stöd för studerandes sociala trygghet

I stället för med studiestödet kan studierna finansieras

- med vuxenutbildningsstöd som beviljas av Sysselsättningsfonden. Löntagare och företagare i arbetslivet kan få det <https://www.tyollisysyrhasto.fi/sv/vuxenstuderandes-formaner/>
- med arbetslöshetsförmån för frivilliga studier som efter arbets- och näringsbyråns prövning kan beviljas vuxna som är arbetslösa eller riskerar arbetslöshet http://www.te-tjanster.fi/te/sv/arbetsokande/yrkesval_och_utbildning/frivilliga_studier/index.html
- med stöd för rehabilitering. Folkpensionsanstalten kan bevilja stöd för studier som trots sjukdom eller skada möjliggör deltagande i arbetslivet. <https://www.kela.fi/web/sv/utbildning>

Studierna kan också avläggas helt eller delvis som läroavtalsutbildning <https://www.oppisopimus.fi/>.

Också altemneringsersättning används ofta för att finansiera försörjningen under studietiden http://www.te-tjanster.fi/te/sv/arbetsokande/hitta_jobb/alterneringsledighet/index.html.

Dessa förmåner och övriga grundskyddsförmåner är alternativt sinsemellan. De kan alltså inte erhållas för samma tid, men det är möjligt att koppla samman dem efter varandra om studierna är långvariga.

En studerande som inte kan studera på grund av sjukdom, bör ta sjukledighet och ansöka om sjukdagpenning. Om sjukdagpenning beviljas, drar Folkpensionsanstalten

automatiskt in studiestödet så att inget avbrott i inkomsterna sker. En studerande med sjukdagpenning kan redan under sjukdagpenningstiden börja studera i viss mån <https://www.kela.fi/web/sv/for-vem-om-du-blir-sjuk>.

Familjeförmånerna utgör ett undantag i bestämmelserna om hur förmånerna kombineras. En studerande kan i allmänhet få föräldradagpenning, barnbidrag eller barnavårdsstöd samtidigt med studiestödet. Studiestödet kan emellertid inverka på rätten till familjeförmån eller dess belopp <https://www.kela.fi/web/sv/barnfamiljer>

Särskild moderskapspenning kan beviljas gravida kvinnor om ett kemiskt ämne, strålning, en smittsam sjukdom eller någon annan omständighet som hänför sig till hennes arbetsuppgifter eller arbetsförhållanden äventyrar hennes eller fostrets hälsa (sjukförsäkringslagen 1224/2004 och förordningen 1335/2004). Också heltidsstuderande kan ha rätt till särskild moderskapspenning för de månader då hon inte får studiepenning i enlighet med studiestödslagen om de övriga förutsättningarna för att få särskild moderskapspenning uppfylls <https://www.kela.fi/web/sv/sarskild-moderskapspenning>.

8.4 Studerandes skydd vid olycksfall i arbetet och yrkessjukdomar

I början av 2016 trädde lagen om ersättning för skada eller sjukdom som har uppkommit under studierelaterade förhållanden som är jämförbara med arbete (460/2015) i kraft. I lagens 1 § räknas de dagar upp enligt vilka en person som deltar i ordnad utbildning har rätt att få ersättning. Ersättningarna och förutsättningarna för att få dem grundar sig på bestämmelserna i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar (459/2015).

För att ersättning ska fås ska skadan eller sjukdomen ha uppstått när personen deltog i

- praktisk undervisning som är jämförbar med arbete i enlighet med läroplanen eller examensgrunderna
- en lärandeperiod i arbetet
- arbetspraktik
- en fristående examen
- på en annan plats som anvisats av utbildnings- eller undervisningsansvarig eller läroanstaltens huvudman

Ersättning betalas också vid skadefall som inträffat då den studerande förflyttat sig direkt från läroanstalten eller bostaden till platsen för arbetspraktik, lärande i arbetet, arbetslivsorientering eller avläggande av fristående examen utanför läroanstalten eller tvärtom.

Studerande i arbetskraftsutbildning jämställs med arbetstagare. Läroanstalten är skyldig att försäkra de studerande och läroanstalten ska meddela försäkringsanstalten om ett skadefall utan dröjsmål och senast inom 10 vardagar. Det är bra att utreda de praktiska tillvägagångssätten t.ex. i samband med en granskning av studiemiljöerna.

Ersättning för sjukdom **som yrkessjukdom** bedöms för studerandes del med stöd av bestämmelserna i lagen om olycksfall i arbetet och om yrkessjukdomar, dock med den skillnaden att exponeringen när det handlar om studerande ska ha inträffat i ovan nämnda förhållanden som är jämfällbara med arbete. Om studerandehälsovården misstänker en yrkessjukdom gör den de diagnostiska och differentialdiagnostiska undersökningar som hör till primärvården. Därefter remitteras den studerande vid behov till fortsatt undersökningen vid Arbetshälsoinstitutet eller polikliniken för arbetsmedicin/yrkessjukdomar i sitt eget område. (Arbetshälsoinstitutets undersökningar kräver betalningsförbindelse av försäkringsanstalten). Närmare uppgifter om remitteringen finns på Arbetshälsoinstitutets webbplats <https://www.ttl.fi/sv/tjanst/yrkessjukdoms-utredning/>.

8.5 Internatboende

Studerande på andra stadiet bor ofta på annan ort redan i mycket unga år. Nästan 10 000 yrkesstuderande bor på internat som erbjuds av utbildningsanordnarna och där boendet är avgiftsfritt för de studerande. Utbildningsanordnarna beslutar om grunderna för beviljande av boende på internatet. Därvid prioriteras minderåriga studerande och studerande som har en besvärlig resa hem. På internaten ser internathandledarna till de studerandes välbefinnande och gemenskapen. Vid behov finns det möjlighet att öva livsfärdigheter på internatet, som normal dagsrytm och att ta hand sig själv och ta ansvar för sina studier. Ett välfungerande samarbete mellan undervisningspersonalen, elevhälsan och internathandledarna stöder de ungas väg till självständighet och livskontroll.

Mer information

Studiestöd och övriga studieförmåner <https://www.kela.fi/web/sv/studerande>

Övriga stödformer

- Utkomststöd <https://www.kela.fi/web/sv/utkomststodi>
- Allmänt bostadsbidrag <https://www.kela.fi/web/sv/allmant-bostadsbidrag>
- Militärbidrag <https://www.kela.fi/web/sv/varnpliktig>
- Vuxenutbildningsstöd <https://www.tyollisyysrahasto.fi/sv/vuxenstuderandes-formaner/>
- Frivilliga studier med arbetslöshetsförmån http://www.te-tjanster.fi/te/sv/arbetssokande/yrkesval_och_utbildning/frivilliga_studier/index.html
- Rehabilitering <https://www.kela.fi/web/sv/utbildning>
- Läroavtalsutbildning www.oppisopimus.fi/
- Alterneringsledighet http://www.te-tjanster.fi/te/sv/arbetssokande/hitta_jobb/alterneringsledighet/index.html
- Studerandes sjukdagpenning <https://www.kela.fi/web/sv/for-vem-om-du-blir-sjuk>
- Familjeförmåner <https://www.kela.fi/web/sv/barnfamiljer>

Statistik över FPA-förmåner <https://www.kela.fi/web/sv/statistik>

Tutkimustietoa Kela-etuuksista sekä sosiaali- ja terveysturvasta <https://www.kela.fi/web/sv/forskning>

Pirttiniemi J. Ammatillisten oppilaitosten asuntolat nuorten hyvinvoinnin varmistajina. I boken red. Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys (i kapitlet Opiskelijoiden toimeentulo ja asuminen). Kustannus Oy Duodecim 2011. <https://www.oppiportti.fi/op/ote00018/do>

Sillanpää J. Korkeakouluopiskelijoiden asuminen (uppdaterad 28.3.2019). I boken red. Kunttu K, Komulainen A, Makkonen K, Pynnönen P. Opiskeluterveys (i kapitlet Opiskelijoiden toimeentulo ja asuminen). Kustannus Oy Duodecim. <https://www.oppiportti.fi/op/ote00019/do>

9 Studerandes ställning och rättigheter som kund

9.1 Dataskydd

Till dataskyddet hör skydd för människornas privatliv och andra rättigheter som tryggar detta vid behandlingen av personuppgifter. Med datasäkerhet avses de administrativa och tekniska åtgärder varmed säkerställs att uppgifter är konfidentiella och integrerade, att system är användbara samt att den registrerades rättigheter tillgodoses. Målet är att de patientuppgifter som behövs för vården ska vara tillgängliga och användbara och att vårdkontinuiteten ska säkras utan kränkning av dataskyddet.

I EU:s dataskyddsförordning anges, vilka rättigheter en registrerad har när en organisation behandlar personuppgifter. På det inverkar t.ex. på vilka grunder personuppgifterna används. För dataskyddet är det centrala att patientuppgifterna i studerandehälsovården samlas in och behandlas på ett adekvat sätt och att vården baserar sig på felfria och för vården väsentliga uppgifter (se artikel 5 i dataskyddsförordningen). I dataskyddet ingår även att patientuppgifterna förvaras och lämnas ut på ett behörigt sätt (social- och hälsovårdsministeriets förordning om journalhandlingar). Personalen ska ges skriftliga anvisningar om behandlingen av patientuppgifter.

9.1.1 Journalhandlingar

Inom studerandehälsovården antecknas sådana uppgifter i journalhandlingarna som behövs för att ordna, planera, tillhandahålla och följa upp vården och behandlingen av en patient (lagen om patientens ställning och rättigheter 785/1992 12 §). För ett tryggt genomförande av vården, men även för patientens och personalens rättsskydd, är det viktigt att anteckningarna är tillräckligt uttömmande och ändamålsenliga. I social- och hälsovårdsministeriets förordning om journalhandlingar (298/2009) föreskrivs närmare om vilka basuppgifter som ska antecknas i journalhandlingarna och vilka uppgifter som behövs.

Uppgifterna i handlingar som uppkommer inom studerandehälsovården är sekretessbelagda enligt patientlagen (785/1992, 13 §). Med stöd av lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, 23 §) och lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1999, 17 §) får personalen inom studerandehälsovården inte heller röja uppgifter om en patient som skulle vara sekretessbelagda om de ingick i en handling (t.ex. uppgifter om hälsotillståndet, vården eller familjelivet).

Journalhandlingarna sparas i journalarkiven hos de hälsovårdscentraler som ordnar studerandehälsovård och hos Studenternas hälsovårdsstiftelse. Journalhandlingarna ska förvaras den tid som bestäms i förordningen, vilket varierar beroende på vilken typ av handling det är fråga om. Förvaringstiden för en patients egentliga hälso- och sjukvårdshistoria är lång (12 år efter personens död eller om man inte vet detta 120 år efter personens födelse). Dataskyddet ska även beaktas när uppgifter förstörs, så att inga patientuppgifter röjs för utomstående.

De personer som deltar i vården och i arbetsuppgifter i samband därmed kan få och använda uppgifter om en kund inom studerandehälsovården i den omfattning som personernas arbetsuppgifter och ansvar förutsätter. T.ex. har andra yrkespersoner vid hälsovårdscentralen än de som hör till studerandehälsovårdens personal därmed rätt att ta del av och använda uppgifter om den studerande bara när de själva deltar i vården av patienten eller i uppgifter i samband med vården.

Patienten har rätt att få se sin patientjournal själv och granska uppgifterna om sig själv i patientregistret och logg- eller händelseuppgifterna om sig själv i det elektroniska patientdatasystemet. Patienten kan begära att uppgifter korrigeras i patientjournalen om hen anser att de är felaktiga. Patienten har emellertid inte rätt att kräva att läkaren ändrar de diagnoser och vårdanvisningar som läkaren antecknat i patientjournalen. En rättelse av journaluppgifterna ska göras så att såväl den ursprungliga uppgiften som den korrigerade uppgiften går att läsa efteråt.

9.1.2 Utlämnande av patientuppgifter

Inom studerandehälsovården är huvudregeln att patientuppgifter får lämnas ut från en hälso- och sjukvårdsenhet endast om lagen tillåter det eller om patienten ger sitt samtycke. Om patienten saknar förutsättningar att bedöma betydelsen av ett sådant samtycke, får uppgifterna lämnas med skriftligt samtycke av patientens lagliga företrädare (785/1992 13 §). Detta gäller t.ex. när studerandehälsovården lämnar uppgifter till det sjukhus där patienten vårdas eller i samband med flyttning när hälsovårdscentralen/ studerandehälsovården i den nya hemkommunen inhämtar uppgifter från hälsovårdscentralen i den studerandes tidigare hemkommun.

Samtycket bör specificeras så att det framgår till vem uppgifter får lämnas ut, vilka uppgifter utlämnandet gäller och för vilket ändamål uppgifter får lämnas ut.

När man ber om samtycke måste man också informera om att det är frivilligt att ge samtycke. Utgångspunkten vid utlämnandet av uppgifter från studerandehälsovården är att om en minderårig anses vara förmögen att besluta om sin vård, kan hen också besluta om utlämnandet av uppgifter om vården. I annat fall fattas beslutet av personens vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. I samband med vården är det på sin plats att ta reda på vad den minderåriga patienten anser om att uppgifter lämnas ut till vårdnadshavaren för att slippa eventuell ovisshet senare.

Skriftligt samtycke behövs inte alltid vid utlämnandet av uppgifter, utan det räcker med patientens eller hens lagliga företrädares muntliga samtycke eller med så kallat samtycke som framgår av sammanhanget i det fall att det är nödvändigt att lämna uppgifter till en annan verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården eller till en yrkesperson inom hälso- och sjukvården för att ordna med undersökning eller vård av patienten t.ex. vid fortsatt vård. Också när det gäller att ge vårdrespons till den läkare/verksamhetsenhet som remitterat patienten till vård eller till patientens egen läkare räcker det med muntligt samtycke eller sådant samtycke som framgår av sammanhanget.

När uppgifter lämnats ut görs en anteckning i patientregistret av vilken det framgår till vem uppgifterna har lämnats, när och av vem. Den personuppgiftsansvarige ska kunna visa att patienten gett sitt samtycke, och därför är det befogat att också anteckna muntligt samtycke i journalhandlingarna.

Utlämning av uppgifter inom elevhälsan

Enligt huvudprincipen kan patient- och klientuppgifter lämnas ut mellan elevhälsotjänsterna endast med den studerandes (vårdnadshavares för en studerande som inte själv kan fatta beslut) samtycke. Om utlämnandet av sekretessbelagda uppgifter vid individuellt inriktad elevhälsa finns anvisningar i kapitel 6.1.5 i Institutet för hälsa och välfärds handbok Monialainen opiskeluhoolto ja sen johtaminen.

Enligt lagen om elev- och studerandevård ([1287/2013](#)) är det tillåtet att lämna ut uppgifter i följande situationer:

- När en anställd vid läroanstalten eller elevhälsan som upptäcker att en studerande är i behov av stöd tar kontakt med elevhälsans psykolog eller kurator ska hen lämna de uppgifter hen känner till och som behövs för bedömning av behovet av stöd. Kontakten bör ske tillsammans med den studerande, men om det inte är möjligt ska den studerande/(vårdnadshavaren) informeras om detta (16 S).

- Trots sekretessen har de som deltar i anordnandet och genomförandet av individuellt inriktad elevhälsa för en studerande rätt att av varandra få och att till varandra och den myndighet som ansvarar för elevhälsan lämna ut sådana uppgifter som är nödvändiga för att individuellt inriktade insatser från elevhälsan ska kunna ordnas och genomföras (23 §).

Efter att den sektorsövergripande expertgrupp som anges i lagen om elev- och studerandevård har inrättats har medlemmarna i den rätt att fritt uttrycka uppgifter som behövs för att genomföra elevhälsan till varandra. De har också rätt att lämna ut nödvändiga uppgifter till andra som deltar i anordnandet av den individuellt inriktade elevhälsan (t.ex. rektorn eller andra chefer). Medlemmarna i gruppen får också konsultera nödvändiga externa experter och lämna ut behövliga uppgifter till dem. Det bör beaktas att denna rätt tydligt ska omnämnas i det samtycke som behövs för att inrätta gruppen.

De särskilda fall för att lämna ut uppgifter om en patients hälsotillstånd där patientens samtycke inte krävs beskrivs nedan och kan bli tillämpliga även mellan elevhälsans aktörer.

Särskilda fall då patientuppgifter lämnas ut utan att samtycke krävs

Patientuppgifter kan lämnas ut utan patientens eller hens lagliga företrädares samtycke, om det uttryckligen föreskrivits i lag om lämnande av uppgifter eller rätt att få uppgifter. Sådana specialbestämmelser är t.ex.:

1) Enligt gymnasielagen (714/2018 58 §), lagen om yrkesutbildning (531/2017 109 §), yrkeshögskolelagen (932/2014 65 §) och universitetslagen (558/2009 90 a §) har den som har information om de studerandes hälsotillstånd och funktionsförmåga och som är nödvändig för skötseln av mottagarens uppgifter trots sekretessbestämmelserna rätt att lämna ut den till:

1. rektorn för läroanstalten och den som ansvarar för säkerheten vid läroanstalten, för att garantera en trygg studiemiljö
2. dem som ansvarar för studiehandledning, för att kunna hänvisa till andra studier eller stödtjänster
3. dem som ansvarar för studerandehälsovården, för att trygga den studerandes hälsa och säkerhet och för att i förekommande fall hänvisa till stödåtgärder
4. polisen och den företrädare för utbildningsanordnaren som har det primära ansvaret för att utreda ett hot mot säkerheten, för att bedöma ett direkt hot mot säkerheten eller om en studerande vid bedömning av hälsotillståndet konstateras utgöra en fara för andras säkerhet.

Dessutom får uppgifter lämnas ut till personer som ansvarar för utbildning och praktik på en arbetsplats för att garantera säkerheten för de studerande samt personalen och kunderna på arbets- eller praktikplatsen (gäller inte gymnasielagen).

2) Socialvårdsmyndigheterna har rätt att under vissa förutsättningar få uppgifter utan hinder av sekretessbestämmelserna (lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 812/2000 20 S)

3) Personer som är anställda inom social- och hälsovården är skyldiga att utan dröjsmål och utan hinder av sekretessbestämmelserna göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds (barnskyddslagen 417/2007 25 S)

Bestämmelser som ger rätt att få uppgifter finns också i vissa andra lagar. Till ledningen för hälsovårdscentralerna hör att ge närmare anvisningar om de förfaranden som gäller för utlämnande av uppgifter i patienthandlingar.

9.1.3 Enkäter i studerandehälsovården

Vid enkäter som genomförs inom studerandehälsovården bör man alltid informera om att det är frivilligt att svara och att bemötandet eller vården av den studerande inte påverkas av om hen svarar eller inte. I enkäterna ska det alltid finnas uppgift åtminstone om vem som genomför enkäten samt för vilket ändamål enkäten och de uppgifter som samlas in genom den kommer att användas. Om uppgifter samlas in i en form som möjliggör identifiering av personen ska enkäten alltid åtföljas av information om i vems register uppgifterna sparas och för hur lång tid, om uppgifter också inhämtas för samma ändamål från annat håll och på vilka grunder, om uppgifterna är sekretessbelagda och om uppgifterna kan lämnas ut till utomstående och på vilka grunder.

För den som svarar är det väsentligt att t.ex. få veta om enkäten har samband med genomförandet av studerandehälsovården eller om det t.ex. är fråga om ett helt separat utredningsarbete eller ett vetenskapligt forskningsprojekt. Information bör också ges om den studerandes/vårdnadshavarens rätt att kontrollera uppgifterna om den studerande och kräva korrigerings av felaktiga uppgifter. Precis som vid all behandling av personuppgifter måste man även vid genomförandet av enkäter försäkra sig om att sekretessbelagda uppgifter behandlas konfidentiellt och se till att deltagarnas integritet inte ogrundat äventyras.

Mer information om dataskydd och behandling av personuppgifter på basis av samtycke finns i dataombudsmannens byrås handböcker och på webbplatsen www.tietosuoja.fi/sv.

Mer information

De viktigaste bestämmelserna om skyddet av personuppgifterna för en kund inom studerandehälsovården finns i följande författningar:

- Bestämmelsen om skydd för privatlivet i Finlands grundlag (2 kap. 10 §)
- EU:s dataskyddsförordning
- Dataskyddslag (1050/2018)
- Lag om patientens ställning och rättigheter (785/1992)
- Lag om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994)
- Arkivlag (831/1994)
- Lag om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999)
- Lag om tjänster inom elektronisk kommunikation (917/2014)
- Social- och hälsovårdsministeriets förordning om upprättande av journalhandlingar samt om förvaring av dem och annat material som hänför sig till vård (99/2001).

Dataombudsmannens byrås material, modeller och anvisningar om dataskydd <https://tietosuojafi.fi/sv/framsida>
Perälä M-L, Hietanen-Peltola M, Halme N ym. Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen. Terveys ja hyvinvoinnin laitos, Opas 36/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-292-8>

9.2 Kundavgifter

9.2.1 Avgifter inom den kommunalt anordnade studerandehälsovården

Avgifterna inom den kommunalt anordnade studerandehälsovården bestäms enligt lagen om klientavgifter inom social och hälsovården (734/1992) och förordningen om dem (912/1992). Huvudregeln är att studerandehälsovården är avgiftsfri för studerande (5 § i klientavgiftslagen), men en avgift kan tas ut för öppen sjukvård och mun- och tandvård av bl.a. personer som fyllt 18 år. Förebyggande tjänster, som hälsoundersökningar, är avgiftsfria för alla studerande med hemort, europeiskt sjukvårdskort eller annat intyg över rätt till vård.

9.2.2 Universitetsstuderandes avgifter för studerandehälsovård

Alla universitetsstuderande som studerar för en grundexamen betalar som en del av studentkårens automatiska medlemskap en hälsovårdsavgift som studentkåren redovisar till Studenternas hälsovårdsstiftelse. Största delen av Studenternas hälsovårdsstiftelses tjänster är avgiftsfria. Studenternas hälsovårdsstiftelse tar ut en besöksavgift för besök hos specialläkare (exkl. besök hos psykiater), tandläkare och specialtandläkare samt för besök som inte har avbokats.

9.2.3 Avgifter för internationella studerande

En väsentlig uppgift när det gäller utländska studerande är för det första **om den studerande har hemkommun i Finland.**

- **Om en utländsk studerande har hemkommun i Finland** har hen rätt till alla tjänster i den offentliga hälso- och sjukvården, och avgifter enligt klientavgiftslagen kan tas ut av hen på samma grunder som av en som stadigvarande bor i Finland.

- Om en studerande **inte har hemort i Finland** tillämpas 24 § i klientavgiftsförordningen enligt vilken hos den som inte är bosatt i Finland kan upp-bäras en avgift som högst motsvarar kostnaderna för produktionen av servicen, om inte något annat följer av ett internationellt avtal som binder Finland. I detta fall är det av väsentlig betydelse om den studerande har ett europeiskt sjukvårdskort eller något annat intyg om rätt till vård:
 - Om den studerande har ett europeiskt sjukvårdskort eller annat intyg om rätt till vård kan avgifter enligt klientavgiftslagen tas ut av hen på samma grunder som av en som stadigvarande bor i Finland;
 - Om den studerande inte har ett europeiskt sjukvårdskort eller annat intyg över rätt till vård kan de faktiska kostnaderna för produktionen av tjänsterna tas ut av hen.

Det ovanstående gäller studerande som kommer från såväl EU-länder och ETA-länder (Norge, Island, Liechtenstein) eller Schweiz som från andra länder.

Studerande från **EU- eller ETA-länder eller Schweiz** får med det europeiska sjukvårdskortet medicinskt nödvändig sjukvård inom den offentliga hälso- och sjukvården. Med medicinskt nödvändig vård avses vård som inte kan vänta tills den studerande återvänder till sitt hemland. Studerande med hemort i något annat nordiskt land får vård även genom att uppvisa identitetsbevis eller pass.

En person som bor och är sjukförsäkrad i **Australien** har rätt till medicinskt nödvändig vård när hen tillfälligt vistas i Finland t.ex. som studerande. **Quebec i Kanada** och Finland har en avtalsreglering om den sociala tryggheten enligt vilken personer som tillfälligt vistas i Finland, även studerande inskrivna vid en läroanstalt, får hälso- och sjukvårdstjänster på samma grunder som de som bor stadigvarande i Finland.

Beaktas bör att kommunen inte via Folkpensionsanstalten kan ta ut den resterande delen av kostnaden för studerandehälsovårdstjänsten av ett annat EU-land eftersom lagen om gränsöverskridande hälso- och sjukvård inte tillämpas på studerandehälsovården. Den resterande delen av kostnaden för tjänsten bärs således av kommunen utifrån anordnansvaret med den statsandel som fås av staten för kommunal basservice. De nordiska länderna har även mellanstatligt slopat ersättandet av kostnader för medicinskt nödvändig sjukvård.

Medborgare, studerande, i ett tredjeland utan hemort och europeiskt sjukförsäkringskort behöver ha en sjukförsäkring som förutsättning för inresa.

Om en studerande som kommer från ett tredjeland omfattas av den kommunala studerandehälsovårdens tjänster, bestämmer klientavgiftslagen vilka tjänster som är avgiftsbelagda

och vilka som är avgiftsfria. Avgiftsbelagda tjänster är t.ex. tjänster inom den öppna sjukvården för person som fyllt 18 år. Enligt 13 § i lagen och 24 § i förordningen om klientavgifter kan den faktiska kostnaden för produktionen av tjänsten tas ut av en studerande som kommer från ett tredjeland om tjänsten enligt kundavgiftslagen är avgiftsbelagd.

Ändringar från och med den 1 januari 2021

Avgifterna inom studerandehälsovården för högskolestuderande förändras så att de som anmält sig som närvarande under terminen betalar en hälsovårdsavgift till Folkpensionsanstalten. Studenternas hälsovårdsstiftelse tar i fortsättningen inte ut besöksavgifter för studerandehälsovårdens tjänster.

9.3 Val av vårdenhet

Bestämmelserna om val av vårdenhet i primärvården tillämpas inte på studerandehälsovården. Det är ändamålsenligt att tjänsterna inom studerandehälsovården genomförs som en samlad helhet, eftersom den omfattar de studerandes individuella tjänster samt frågor i anslutning till studiemiljön och studiegemenskapen (1326/2010, 48 §).

Om en person på grund av arbete, studier, fritid, en nära anhörigs eller annan närstående persons boende eller någon annan motsvarande orsak är bosatt eller regelbundet eller under en längre tid vistas utanför sin hemkommun, får personen för vård enligt vårdplanen också utnyttja primärvårdstjänster i någon annan kommun utan att byta vårdansvarig hälsovårdscentral (1326/2010, 47 §). Om till exempel en annan kommun än studieorten ansvarar för en studerandes primärvård, kan den studerande med stöd av denna bestämmelse anlita studieortens offentliga hälso- och sjukvårdstjänster för vård i enlighet med sin vårdplan. Då handlar det inte om en tjänst inom studerandehälsovården utan t.ex. om regelbundna besök i anslutning till behandlingen av någon kronisk sjukdom.

Enligt bestämmelserna om valet av vårdenhet inom den specialiserade sjukvården har även studerande möjlighet att på ett riksomfattande plan välja vilken verksamhetsenhet inom den kommunala specialiserade sjukvården de anlitar för vård. Valet gör när remiss skrivs i samförstånd med den remitterande läkaren eller tandläkaren (1326/2010, 48 §).

Bilaga 1. Arbetsgrupp och sakkunniga

Social- och hälsovårdsministeriet och Institutet för hälsa och välfärd inledde i augusti 2019 arbetet med att revidera och uppdatera Handboken för studerandehälsovården från 2006. Konceptet planerades och färdigställdes av en arbetsgrupp där Tiina Tuovila fungerade som ordförande fram till den 31 december 2019.

Arbetsgruppens medlemmar:

Fagerlund-Jalokinos Susanna, utvecklingschef, THL (till 11/2019)
 Heikkinen Anna Maria, OD, doc., specialisttandläkare, Helsingfors universitet
 Ilkka Anne, regeringsråd, SHM
 Katajamäki Liisa, regeringsråd, SHM
 Kolimaa Maire, konsultativ tjänsteman, SHM
 Kunttu Kristina, MD, doc., specialkompetens inom ungdomsmedicin
 Metsä Tuula, ansvarig sakkunnigläkare, FPA (från 1.1.2020)
 Metsäniemi Päivi, chefsöverläkare, SHVS
 Partinen Ritva, specialsakkunnig, SHM
 Repo Johanna, ansvarig sakkunnigläkare, FPA (till 31.12.2019)
 Salomäki Riitta, samhällshälsachef, SHVS
 Seilo Noora, ML, specialkompetens inom ungdomsmedicin
 Stenberg Mari, planerare, FPA
 Tuovila Tiina, sakkunnig, THL (till 31.12.2019)

Utöver medlemmarna medverkade en bred grupp sakkunliga inom olika områden i skrivarbetet:

Auero Merja, medicinalråd, specialisttandläkare, SHM
 Bildjuschkin Katriina, sakkunnig, THL
 Haravuori Henna, MD, doc., specialistläkare inom ungdomspsykiatri, HNS
 Helminen Sari, ansvarig sakkunnigtandläkare, FPA
 Hietanen-Peltola Marke, överläkare, THL
 Junttila Niina, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen, professor, Åbo universitet
 Järvinen Jouni, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen
 Kajaani Sari, projektchef, FPA
 Kivimäki Hanne, forskare, THL
 Komulainen Anne, chefstandläkare, SHVS
 Komulainen Joni, konsultativ tjänsteman, SHM
 Lahtinen Ilpo, ansvarig planerare, FPA
 Laitinen Kristiina, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen
 Marjeta Noora, forskningsassistent, THL

Mölläri Kaisa, utvecklingschef, THL

Puumalainen Taneli, överläkare, THL

Rimhanen-Finne Ruska, epidemiologveterinär, THL

Räty Kaisa, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen

Soini Hanna, ledande sakkunnig, THL

Tossavainen Pauli, specialistläkare inom allmän medicin och psykiatri

Väyrynen Tommi, ledande överläkare för mentalvården, SHVS

Wiss Kirsi, HvM, projektchef, THL

Wuolijoki Sari, specialistläkare i företagshälsovård, Arbetshälsoinstitutet

Tiina Tuovila svarade för sammanställningen av guiden fram till den 31 december 2019 och för redaktions- och skrivarbetet därefter Noora Seilo och Kristina Kunttu.

Bilaga 2. Blankett för granskning av högskolors studiemiljöer, mall

BEDÖMNING AV STUDIEMILJÖNS TRYGGHET OCH SUNDHET

Blanketten för granskning av studiemiljön fylls i gemensamt av den arbetsgrupp som utför granskningen.

1. OBJEKT Datum:

Högskola	
Det granskade objektets namn (högskola/fakultet/utbildningsområde/studieinriktning)	(<i>namn och adresser</i>)
Adress	

2. ARBETSGRUPPENS SAMMANSÄTTNING

Representanter för högskolan	- representant för studieadministrationen och/eller representanter för studietjänsterna: - representanter för lokaltjänsterna: - representanter för arbetarskyddet: - representanter för personalförvaltningen: - representanter för restaurangtjänsterna: - representanter för idrotts- och motionstjänsterna: - representanter för studiepsykologerna: - övriga representanter för högskolan:
Representanter för de studerande	
Representanter för SHVS	- ansvarspersoner för granskningsobjektet: - övriga representanter:
Kommunens hälsoinspektör	
Övriga experter	(t.ex. representant för företagshälsovården vid läroanstalten)

3. ARBETSGRUPPENS ARBETE

3.1. Mötestider	
3.2. Besök vid granskningsobjektet	(<i>ergonomikartläggningar, granskningsbesök</i>)

4. BAKGRUNDSUPPGIFTER

4.1. Bakgrundsuppgifter som högskolan lämnar

4.1.1. Arbetsgrupper för de studerandes välbefinnande	☐ Arbetsgrupp för välbefinnande ☐ Arbetsgrupp för inomhusklimat ☐ SORA-arbetsgrupp ☐ Kommitté för studerandemåltider ☐ Andra, vilka?																
4.1.2. Studerandeprofil	Om objekten som ska granskas är flera, gör en separat tabell för samtliga.																
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Tidpunkt</th> <th>Antal studerande</th> <th>Kvinnor %-andel</th> <th>Män %-andel</th> <th>Under 20 år %-andel</th> <th>20–30 år %-andel</th> <th>över 30 år %-andel</th> <th>Internationella studerande %-andel</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td><i>meddela uppföljningsår</i></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Tidpunkt	Antal studerande	Kvinnor %-andel	Män %-andel	Under 20 år %-andel	20–30 år %-andel	över 30 år %-andel	Internationella studerande %-andel	<i>meddela uppföljningsår</i>							
Tidpunkt	Antal studerande	Kvinnor %-andel	Män %-andel	Under 20 år %-andel	20–30 år %-andel	över 30 år %-andel	Internationella studerande %-andel										
<i>meddela uppföljningsår</i>																	

4.1.3. Examensprofil	<p>genomsnittlig tid för avläggande av examen vid granskningsobjektet</p> <ul style="list-style-type: none"> - studiernas skeden (avbrutna, passiva osv.) - belastningsfaktorer i anslutning till utbildningsområdena som psykisk belastning, risk för olycksfall, ergonomiska risker, kemiska och biologiska riskfaktorer - obligatorisk arbetspraktik i anslutning till examina - de obligatoriska studiernas %-andel av examina
4.1.4. Stöd för studierna	<ul style="list-style-type: none"> - beskrivning av stödtjänsterna för studierna och resurstilldelningen: studiehandledningens personal, studiepsykologens/kurators tjänster, tjänster för tillgänglighet - orientering för första årets studerande och hur stödet ges inkl. tutorverksamhet - möjligheter till flexibilitet i studiearrangemangen
4.1.5. Studiernas innehåll	<ol style="list-style-type: none"> 1. ingår det undervisning i studiefärdigheter i studierna? Ja ☐ Nej ☐ 2. är studie- och arbetsergonomi inkluderade i undervisningen och studierna Ja ☐ Nej ☐ hur?
4.1.6. Dokumentation av studiegemenskapens välbefinnande	<ol style="list-style-type: none"> 1. ☐ Säkerhetsplan 2. ☐ Räddningsplan 3. ☐ Krisplan 4. ☐ Anvisningar för förebyggande av trakasserier och mobbning 5. ☐ Jämställdhets- och likabehandlingsplan 6. ☐ Anvisningar om olycksfall i studierna 7. ☐ Anvisningar om tillgänglighet 8. ☐ Antidrogprogram 9. ☐ Modell för tidigt uppmärksammande 11. ☐ Anvisningar och rutiner för genomförandet av SORA-lagstiftningen 12. ☐ Annat:

4.2. Bakgrundsuppgifter som de studerande lämnar

Vid insamlingen av bakgrundsuppgifter är det ändamålsenligt att använda sig av de enkäter om välbefinnandet som högskolorna och studentkårerna har genomfört

4.2.1. Stöd för studierna	<ul style="list-style-type: none"> - orientering och stöd under det första året, inkl. tutorverksamhet - undervisning - praxis för respons - möjligheter till flexibilitet - studieschemats smidighet
4.2.2. Psykisk och social studiemiljö	<ul style="list-style-type: none"> - studieklimatet - belastningen i studierna
4.2.3. Fysisk studiemiljö	<ul style="list-style-type: none"> - de studerandes bedömning av hur trygg och sund den fysiska miljön vid läroanstalten är - hur har man i högskolan minskat sittandet och statiska arbetsställningar och ordnat med avbrott i dem

4.3. Bakgrundsuppgifter som SHVS lämnar

4.3.1. Resultaten från den elektroniska hälsoenkäten (Sätky)	<ul style="list-style-type: none"> - svarandes %-andel - %-andelen av de svarande som kallats till hälsoträff - %-andel av de kallade som deltog i hälsoträffen - som jämförelseinformation hela högskolans resultat, i framtiden information på regional nivå och information per utbildningsområde
4.3.2. Tillgången till tjänster och deras tillgänglighet	<ul style="list-style-type: none"> - tillgängligheten i hälsotjänsterna - tillgång (T3 tid)

4.3.2. De vanligaste orsakerna till besök	<ul style="list-style-type: none"> - de fem vanligaste orsakerna till besök hos hälsovårdare - de fem vanligaste orsakerna till besök hos allmänläkare - de tre vanligaste orsakerna till besök hos mentalvårdstjänsterna - de tre vanligaste orsakerna till besök hos mun- och tandvårdstjänsterna - som jämförelseinformation hela högskolans resultat, i framtiden även information på regional nivå och information per utbildningsområde
4.3.3. Övriga uppgifter	Uppgifter om studiegemenskapen som fåtts i arbetet på SHVS mottagningar eller i annat arbete

4.4 Övriga bakgrundsuppgifter

4.4.1. Studerandemåltider	<ol style="list-style-type: none"> 1. studerandemåltiderna planeras och utvecklas i samarbete mellan läroanstalterna, de som producerar mattjänsten, studerandehälsovården och de studerande Ja ☐ Nej ☐ 2. i konkurrensutsättningen av studeranderestauranger tillämpas näringsrekommendationernas minimikrav som absoluta urvalskriterier Ja ☐ Nej ☐ 3. de viktigaste resultaten från kundnöjdhetsenkäten om studeranderestaurangen (datum när den gjordes) 																												
4.4.2. Idrott och motion vid högskolan	1. Vid högskolan bedöms hur rekommendationerna om idrott och motion har efterlevts Ja ☐ Nej ☐ Delvis ☐ Hur? ☐																												
4.4.3. Övriga utredningar som gjorts vid högskolan	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Rapporter/utredningar:</th> <th>Ja</th> <th>Nej</th> <th>Datum</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Företagshälsovårdens arbetsplatsutredning</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Rapport över brandinspektion</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Enkät om personalens välbefinnande</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Kartläggning av tillgängligheten</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Riskkartläggning</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Annat, vad?</td> <td>☐</td> <td>☐</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Rapporter/utredningar:	Ja	Nej	Datum	Företagshälsovårdens arbetsplatsutredning	☐	☐		Rapport över brandinspektion	☐	☐		Enkät om personalens välbefinnande	☐	☐		Kartläggning av tillgängligheten	☐	☐		Riskkartläggning	☐	☐		Annat, vad?	☐	☐	
Rapporter/utredningar:	Ja	Nej	Datum																										
Företagshälsovårdens arbetsplatsutredning	☐	☐																											
Rapport över brandinspektion	☐	☐																											
Enkät om personalens välbefinnande	☐	☐																											
Kartläggning av tillgängligheten	☐	☐																											
Riskkartläggning	☐	☐																											
Annat, vad?	☐	☐																											

5. IAKTTAGELSER UNDER GRANSKNINGEN

(kan i tillämpliga delar fyllas i även utifrån dokumentation som granskningen av studiemiljöns sundhet och arbetsplatsutredningarna) Vid granskningen fästs särskild uppmärksamhet vid föreläsning- och grupplokalerna, lokalerna för praktiska övningar/praktiskt arbete (t.ex. laboratorier), lokaler för självständigt arbete och entréerna. Dessutom bedöms efter övervägande hygienutrymmen, de studerandes egna lokaler (gillen osv.), bibliotek och studeranderestaurangen. Uppmärksamhet fästs även vid att främja mer fysisk aktivitet i studiemiljön.

5.1. Fysiska belastningsfaktorer	(ergonomi, möjligheter att arbeta/lyssna stående osv.)
5.2. Fysikaliska exponeringsfaktorer	(lukt, buller, belysning, temperatur ...)
5.3. Biologiska exponeringsfaktorer	(inomhusluft, mögel, damm ...)
5.4. Kemiska exponeringsfaktorer	(ämnen, säkerhet i användningen)
5.5 Olycks- och hälsorisker inomhus	(städning, skyddsutrustning, apparatsäkerhet, räddningsvägar) 1. Är studielokalerna rökfria? Ja ☐ Nej ☐
5.6. Olycks- och hälsorisker utomhus	(bilparkering, cykelparkering, rökrutor, motionsområden)
5.7. Lokaler för studerandemåltider	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stöder ordningsföljden på linjen ett hälsosamt ätande? Ja ☐ Nej ☐ Delvis ☐ 2. Är matstället/restaurangen trivsamt (belysning, buller)? Ja ☐ Nej ☐ Delvis ☐ 3. Erbjuds det hälsosamma mellanmålsalternativ i matsalen/restaurangen? Mycket ☐ I någon mån ☐ Lite ☐ Nej ☐

	4. Annat att beakta:
5.8. Främjande av fysisk aktivitet	Beskrivning av med vilka åtgärder man har försökt främja den fysiska aktiviteten i studiemiljön (stående arbetsstationer, motionsredskap, uppmaning att ta trapporna)

6. BEDÖMNING

Punkterna 6.1–6.5 bedöms utifrån insamlad bakgrundsinformation och iakttagelserna vid granskningarna. I bedömningen tolkas insamlad information och i texten tas endast väsentliga uppgifter med.

6.1. Välbefinnandegrupper för de studerande och dokumentation som anknyter till gemenskapens välbefinnande	(4. 1. 1)(4. 1. 6)
6.2. Studerande- och examensprofil	Profilerna lyfter fram faktorer som bör beaktas i välbefinnandearbetet bland de studerande, eventuella betydande förändringar jämfört med åren innan (4.1.2) (4.1.3)
6.3. Stöd för studierna och studiernas innehåll	(4.1.4) (4.1.5) (4.2.1)
6.5. Psykisk och social studiemiljö	(4.2.2) och (punkt 5)
6.6. Fysisk studiemiljö	(4.1.6) (4.2.3) (punkt 5)
6.7. Studerandemåltider	(4.4.1) (5.7 och eventuellt också information som fås av de studerande)
6.8. Främjande av fysisk aktivitet	(4.4.2) (5.8 och eventuellt också information som fås av de studerande)
6.10. Övriga utredningar som gjorts vid högskolan	Aspekter som framkommer i andra utredningar och som bör beaktas vid denna granskning (4.4.3)
6.11. Frågor att beakta från den förra bedömningen	Eventuella faktorer som framkom i den förra granskningen/uppföljningen och som måste uppmärksammas i den här granskningen

7. ÖVRIG ASPEKTER SOM FRAMKOMMIT

8. SLUTLEDNINGAR OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG UTIFRÅN BEDÖMNINGEN

Enhetens styrkor och resurser med avseende på tryggheten och sundheten i studiemiljön och gemenskapens välbefinnande

- 1.
- 2.
- 3.

Aspekter på studiegemenskapens välbefinnande som bör utvecklas och som framkom vid granskningen

Utvecklingsobjekt	Åtgärdsförslag	Tidsplan för uppföljningen	Ansvarspersoner

9. BEHANDLING AV RAPPORTEN

Behandlas av	Datum	Behandlad
Högskolans arbetsgrupp för välbefinnande		Ja ☐ Nej ☐
Fakultets-/enhetsmöte		Ja ☐ Nej ☐
Studerandeorganisationen vid högskolan/fakulteten/enheten		Ja ☐ Nej ☐
SVHS personalmöte		Ja ☐ Nej ☐
Ledningsgruppen för SVHS hälsotjänstenhet		Ja ☐ Nej ☐
Annan, vilken?		Ja ☐ Nej ☐

Distribution: Den granskande arbetsgruppen, verksamhetsställets egna filer, SHVS arkiv

Tidpunkt för nästa granskning:

Tid och plats

Rapporten utarbetades av

BILAGOR:

UPPFÖLJNING 1.

Tid och plats	
Deltagare	
Verksamhet som främjat tryggheten och sundheten i studiemiljön efter den senaste bedömningen	1. 2. 3.
Läget för de rekommenderade åtgärderna	
Övriga iakttagelser	
Nya utvecklingsobjekt	

UPPFÖLJNING 2.

Tid och plats	
Deltagare	
Verksamhet som främjat tryggheten och sundheten i studiemiljön efter den senaste bedömningen	1. 2. 3.
Läget för de rekommenderade åtgärderna	
Övriga iakttagelser	
Nya utvecklingsobjekt	

Blankett utvecklad och testad vid Studenternas hälsovårdsstiftelse (SHVS) 20.10.2015 /kk, sfj, komplettering 26.9.2016/kk och ändringar 30.8.2019/ns, rlh, rs

FÖRÄLDRAD

Studerandehälsovårdens omvärld har förändrats under de senaste tio åren och den styrande lagstiftningen har utvecklats och preciserats. Förändringarna krävde nya anvisningar om den praktiska tillämpningen av lagstiftningen samt rekommendationer om praktiska handlingsätt. Den helt reviderade Guiden för studerandehälsovården 2020 är ett svar på detta behov.

I guiden preciseras i synnerhet innehållet i hälso- och sjukvårdstjänsterna, definitionerna på studerande som har rätt till studerandehälsovård och tjänsterna för internationella studerande. Dessutom fästs uppmärksamhet bl.a. vid statistikföring av verksamheten, den exponeringsbaserade hälsoundersökningen samt tillvägagångssätt och rutiner när det visar sig finnas behov av särskilt stöd.

Syftet med guiden är att stärka den samlade studerandehälsovården och förenhetliga praxis inom den på olika håll i landet. Guiden för studerandehälsovården är avsedd i synnerhet för studerandehälsovårdens alla yrkespersoner och ansvarspersoner, men även för beslutsfattare och samarbetspartner.

Internet: stm.fi/sv/publikationer

BESTÄLLNINGAR
julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi

ISSN PDF 1797-9854
ISBN PDF 978-952-00-5425-0